

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

SOSYALİZMİN KRİZİNE MARKSİST YANIT

SOSYALİZMİN KRİZİNE MARKSİST YANIT

AL YAYINEVİ

Rusya'da Devrim ve Karşı Devrim
Chris Harman

Rusya'da Devlet Kapitalizmi
Peter Binns

Stalin öldü Troçki Gülümsüyor
Tony Cliff

Marksizm ve Ulusal Sorun
Alex Calinicos

Sürekli Devrim - Çin, Küba
Tony Cliff

Parti ve Sınıf
Chris Harman

320.531
SOss

Ücretsiz PDF Kitap Arşivi - <https://rantey.org>

Chris Harman - Tony Cliff - Alex Colinicos - Peter Bins

SOSYALİZMİN KRİZİNE MARKSİST YANIT

— MAKALELER —

Çevirmen: Erdal Taşkiran

Koral Yayınları : 5

Araştırma-İnceleme : 3

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Birinci Baskı : Haziran 1990
Dizgi : Dizayn Dizgi (513 17 93)
Baskı : Kurt İş Matbaası
Kapak Tasarımı : Anonim
Kapak Baskısı : İ. Ü. Basımevi Film Merkezi
Mücellit : Güven Mücellit

Yönetim Yeri ve Yazışma Adresi:

Piyerloti Caddesi

Dizdariye Medrese Sok. 6/9

Yalçın Han. Kat: 3 Binbirdirek/İSTANBUL

Telefon: 517 31 35

SOSYALİZMİN KRİZİNE MARKSİST YANIT

KORAI

İÇİNDEKİLER

Önsöz.....	7
Rusya'da Devrim ve Karşı Devrim.....	13
Rusya'da Devlet kapitalizmi.....	39
Stalin Öldü, Troçki Gülümsüyor.....	63
Marksizm ve Ulusal Sorun.....	75
Sürekli Devrim-Çin Küba.....	103
Parti ve Sınıf.....	127

ÖNSÖZ

Elinizdeki kitap altı değişik makaleden oluşmaktadır. Bu makaleler İngiltere Sosyalist İşçi Partisi'nin Socialist Worker Party, (SWP) bazı temel konularındaki görüşlerini sergileyebilmek amacıyla seçilip çevrilmiştir.

Makalelerden üçü Doğu Avrupa'daki Stalinist rejimlerin konu almaktadır. Rusya'da Devlet Kapitalizmi ve Rusya'da Devrim ve Karşı Devrim, SWP'nin Sovyetler Birliği'nin karakteri hakkındaki görüşünü, yeni SSCB'de devlet kapitalizmi doğu görüşünü teorik ve tarihsel olarak açıklamaktadır. Doğudaki Zelzele ise geçtiğimiz yıl Doğu Avrupa'da yaşanan gelişmelerin bir yorumunu sunmaktadır. Diğer üç makale Marksizmin temel ilkelerinden üçünü irdelemek amacıyla kaleme alınmıştır. Parti ve Sınıf, devrimci parti ile işçi sınıfı arasındaki ilişkileri irdeler, Sürekli Devrim Troçki'nin sürekli devrim teorisini İkinci Dünya Savaşı sonrasındaki gelişmelerin ışığından yeniden değerlendirir, Marksizm ve Ulusal Sorun ise günümüzde ulusal sorunun önemini vurgular.

Bu kitapta derlenen makalelerin hepsi uzunca bir zaman önce çevrilmiş olmasına rağmen, Türkiye'de bugün yayınlanmalarının özel bir önemi olduğu kanısındayız.

Geçtiğimiz iki yıldır Sovyetler Birliği ve doğu Avrupa ülkelerinde yaşananlar dünya sosyalist hareketinin 70 yıldır dokunulmaz putları olan birçok temel görüşü yerle bir etti. Bu ülkelerin sosyalist olup olmadıklarını tartışmak, artık "burjuvazinin ajanı" suçlamasına maruz kalmadan, mümkün. Mümkün olması bir yana, Sovyetler Birliği'nin sosyalist olduğunu savunanlar artık bir azınlıktan ibaret.

Çok daha büyük kalabalıklar aruk bu inanca sahip oldukları gibi, aynı zamanda 1917 Devriminin nasıl böylesi sonuçlara vardığını, Stalinizmin ne olduğunu, Stalin'in Lenin'in doğal sonucu olup olmadığını şiddetle tartışmak ihtiyacını hissetmekte.

Bu tartışmaların gündeme gelmesi kuşkusuz çok olumlu bir gelişim. Ancak, bu tartışmalar sonucu dünya sosyalist hareketinin kaçınılmaz olarak ileri doğru adımlar atacağını varsaymak yanlış olur. Stalinist rejimlerin çatlaması tüm dünyada "sosyalizmin ölümü" olarak tanıtılmaktadır. Bir yandan burjuvazinin propagandası, öte yandan da resmi komünist partilerin bunu anlatırken sosyalistlerin buna kolaylıkla direneceklerini varsayamayız. Daha düne kadar Brejnev ile Çavuşesku'yu sosyalizmin en yetkin önderleri olarak gören milyonlarca insan için sosyalizm gerçekten ölmüş gibi görünmektedir, tarihsel bir yenilgi olduğu reddedilemez bir hale gelmiştir. Stalin, Brejnev ve Çavuşesku'yu reddederken, Lenin'i ve 1917'yi de reddetmek bu insanlara çok doğal gelmektedir. Bu şekilde, diktatörlüğü reddedip demokrasiyi savunduklarını, çalışma kamplarını reddedip özgür tartışma ortamını seçtiklerini, tek parti rejimini reddedip çok partili demokrasiye sahip çıktıklarını düşünmektedirler.

Bunu doğal ve olumlu karşılamak gerekir. Ancak, Doğu Avrupa'da piyasa ekonomisine ve özel mülkiyete geçilirken, Batı'da ise Komünist partiler artık açıkça sosyal demokrat partiler olmaya çalışırken, Stalin'i ve Stalinizm'i reddetmek, fakat aynı zamanda Bolşevik geleneğe ve 1917'ye sahip çıkmak kolay olmamaktadır. Stalinizmin karşıtı Leninizm değil burjuva liberalizmi olarak görülmektedir, resmi Komünist Partiler de zaten tam bunu iddia etmemektedirler.

Bu durumda, Marksizmin temel ilkelerini, sosyalizmin işçi sınıfının kendi iktidarlarından başka bir anlama gelmeyeceğini tekrar tekrar vurgulamak her zamankinden öte bir önem kazanmıştır. Bunu yapmak ise bir yerden, 70 yıllık Stalinizm sonucu tanımaz hale gelmiş olan Bolşevizm geleneğine yeniden sahip çıkmayı gerektirir: İşçi sınıfının merkezi konumunu, proletarya demokrasisini, demokratik merkezîyetçiliği, enternasyonalizmi tekrar gündeme sokmayı gerektirir.

Diğer yandan ise, Rusya'da muzaffer 1917 devriminin daha sonraki yıllarda nasıl yenilgiye uğradığını, işçi sınıfının iktidarı nasıl kaybettiğini, bürokrasinin iktidara tırmanmasını, kısacası karşı devrim sürecini belgelemek ve açıklamak gereklidir. Stalin'in Lenin'in doğal ve mantıksal uzantısı olmadığını anlatabilmek bu süreci anlatmaktan geçer.

SWP'nin teorik oluşumunun temel tezlerinden biri bu süreci tanımlayan devlet kapitalizmi teorisidir. Bu teorinin ışığında, SWP hem geçtiğimiz onyıllarda Stalinizmin çekim gücünü karşı direnmeyi başarmış, hem de, günümüzde Doğu Avrupa'daki olayları Marksizmin temel ilkeleri doğrultusunda değerlendirme şansına sahip olmuştur. Bir yandan kitlesel hareketler sonucu Stalinist rejimlerin sarsılmasını kutlarken, SWP aynı zamanda sosyalist hareket içinde günümüzün egemen rüzgarları olan burjuva liberalizmine ve Gorbaçevliğine karşı Marks, Engels, Lenin, Luxsemburg ve ve Troçki'nin geleneğini dayatmıştır.

Türkiye'de de, Stalinizm çökerken yerini bu rüzgarlara bırakıyor. Bu nedenle, üçü Stalinist rejimleri irdeleyen, diğer üçü ise Marksizmin bazı temel tezlerini yineleyen bu altı makaleyi bugün yayınlamanın anlamlı olduğunu düşünüyoruz. Umudumuz bu kitabın, Stalinizmi terkederken Marksizmi de tümüyle reddetmek istemeyen sosyalistlerin elinde bir silah olmasıdır.

Ali SAFFET

RUSYA'DA DEVİRİM VE KARŞI-DEVİRİM

Chris Harman

RUSYA'DA DEVRİM VE KARŞI-DEVRİM

1917 devrimi dünya tarihinde ilk kez önemli bir ülkede bir işçi hükümetinin kurulmasıyla sonuçlandı. Bu yeni düzen, dünyanın her köşesinde barbarcasına ve abes bir savaş sürdürmekte olan milyonlarca insana yeni bir umut ışığı yaktı. Bunu izleyen dönemde, her bir tarafta insanlar gerileyen kapitalizmin merhametsiz alternatiflerine (işsizlik, açlık, faşist zorbalık ve yeni savaş tehditlerine) sırt çevirerek gelecek için umutlarını (çalışan insanların konseylerinin) Rusya'da iktidara koyduğu düzene bağladılar.

Ancak, bugün SSCB hükümeti solda çok az insanın desteğine fırsat yaratıyor. 1956 Macar devrimini hunharca bastırması binlerce militanı karşısına çekti. Bunun kadar kanlı bir şekilde olmasa bile, böyle bir saldırganlığı 'sosyalist' Çekoslovakya'ya karşı tekrarlaması ise resmi komünist partilerinin bile yarım-ağızlı kazan kaldırmasına neden oldu. Bunlardan başka, SSCB'nin Çin'e karşı tavrı (Çin'in çok ihtiyacı olan teknik yardımı durdurmaktan, bazı kıraç sınır bölgeleri yüzünden açık savaş tehditine kadar) hala Stalin'i övmeye çalışanları bile hayal kırıklığına uğrattı.

Devrimi izleyen o önemli yıllarda neler oldu? İşler niye ters gitti? Bunun sorumlusu kim? Bu yazı, işte bu sorulara cevap vermeye çalışacak. O çok önemli 1917-29 dönemini değerlendirecek ve iktidarı işçi sınıfından alıp yeni bir egemen sınıfın ellerine terk eden nedenler üzerinde duracak. Yozlaşmanın sorumluluğunu devrimi yapanlara değil, devrimin yurtdışında yayılmasını önleyenlere ait olduğunu göstermeye çalışacak.

İKİ DEVRİM

Şubat ve Ekim 1917 devrimleri arasındaki dönem aynı anda ortaya çıkan iki süreç tarafından şekillenmiştir. Bunlardan ilki şehirlerdeki işçi sınıfının süratli gelişimidir. Temmuz günlerine gelindiğinde sanayi işçileri artık hiç değilse değişik sınıfların devrimden farklı çıkarlarını anlamışlardı. Kırsal alanlarda ise sınıf ayrışmasının değişik bir biçimi yer almıştı. Bu ayrışma, mülkiyet sahibi bir sınıf ile özel mülkiyet sahibi olmaya talip bile olamayacak bir sınıf arasında değildi. Aksine, mülkiyet sahibi iki sınıf arasındaki bir ayrışmıdı; bir yanda toprak ağaları, öte yanda köylüler. Köylülerin niyeti sosyalizm falan değildi. Onların amacı, toprak ağalarının topraklarını ele geçirmek ve bunları bireysel bir şekilde kendi aralarında bölüştürmekti. Bu harekete Kulaklar ve zengin köylüler bile katılabilirdi.

Bu iki süreç birbiri ile çakışmasaydı devrim gerçekleşmezdi. Ancak bu iki süreci birbirine bağlayan şey nihai amaç-birliği falan olmamıştır. Onun yerine, bu çakışmaya neden olan şey, tarihi nedenler dolayısıyla sanayi burjuvazisinin büyük toprak ağalarından siyasi olarak kopmamış olması gerçeğidir. Sanayi burjuvazisinin bunu yapamamış olması köylüleri (ve dolayısıyla orduyu) işçiler ile aynı tarafa itmiştir: "Sovyet devletini gerçekleştirebilmek için tamamen farklı tarihsel kesimlere ait iki faktörün bir araya çekilmesi ve beraber işlemesi gerekiyordu: Köylü savaşı—yani, burjuva gelişiminin başlangıcı içerikli bir hareket— ve proletarya ayaklanması yani aynı sürecin çöküşünü simgeleyen bir hareket."¹

Çoğunluğu köylülerden oluşan ordunun desteği olmasaydı şehirlerdeki ayaklanma başarılı olamazdı. Aynı zamanda, merkezi bir dış güç tarafından bir araya getirilip önderlik edilmeden köylüler başarılı bir mücadele veremezlerdi. 1917 Rusya'sında böyle bir gücün ancak örgütlü işçi sınıfından gelmesi mümkündü. Köylüleri en önemli anda peşine takabilmesi işçi sınıfının şehirlerde iktidarı alabilmesini sağladı.

Burjuvazinin ve onun toprak sahibi müttefiklerinin mülkiyetleri böylece ellerinden alındı. Ancak bu eyleme katılan sınıfların uzun vadede hiçbir ortak çıkarları yoktu. Şehirlerdeki işçi sınıfının tüm varlığı onun toplu faaliyetine bağlı idi. Kırsal alanlarda ise kendi aralarında bile ancak bir an için toprağı ele geçirmek üzere bir araya

gelen, fakat ondan sonra toprağı bireysel olarak işlemek isteyen köylüler vardı. Toprağın ele geçirilmesi ve bunun savunulması eylemi sona erdikten sonra köylüleri devlete bağlamak ancak dışardan ikna ile söz konusu olabilirdi.

Yani devrim aslında şehirde işçilerin diğer sınıflara diktatörlüğü —büyük şehirlerde ve sovyetlerdeki çoğunluğun iktidarı— ve şehirlerin kırsal alanlar üzerindeki diktatörlüğü idi. Çiftliklerin paylaşıldığı ilk dönemde bu diktatörlük köylülüğün desteğine güvenilebilirdi; gerçekten de köylü süngüleri ile savunulmuştu. Fakat sonra ne olacaktı?

Bu soru Rus sosyalistlerini daha devrimden çok önce düşündürmeye başlamıştı. Rusya'da sosyalist bir devrimin köylü kitleleri arasında hiçbir ünidi olmayacağını farkına varmaları, Rus Marksistlerinin (Lenin dahil, fakat Troçki ve önceleri Parvus hariç) tümünün gelecek devrimi bir burjuva devrimi olarak görmelerinin nedenlerinden biridir. Parvus ve Troçki devrimin sosyalist bir hükümet yaratabileceğini ilk kez savundukları zaman Lenin şöyle yazmıştır:

"Bu olamaz, çünkü böyle bir devrimci diktatörlük ancak ... halkın büyük çoğunluğuna dayanarak istikrar sağlayabilir. Şu anda Rus proletaryası Rus nüfusunun bir azınlığını oluşturmaktadır."

Lenin bu görüşünü 1917'ye kadar sürdürmüştür. Devrimin sosyalist bir sonuca varma olasılığını kabul etmesi ve bunun için mücadele etmesi, bu devrimi Rusya'daki azınlık işçi sınıfını yabancı müdahaleye karşı koruyacak ve köylülerin onun iktidarına razı olmasına yardım edecek dünya çapındaki bir devrimin bir aşaması olarak görmesi ile olmuştur. Ekim devriminden 8 ay önce Lenin İsviçre'li işçilere, "sosyalist devrimi Rus proletaryası kendi gücüyle başarıyla tamamlayamaz" diye yazmıştır. Devrimden dört ay sonra (7 Mart 1918'de) ise "mutlak gerçek şu ki Almanya'da devrim olmazsa biz mahvoluruz" diye tekrarlamıştır.

İÇ SAVAŞ

Sovyet iktidarının ilk yılları dünya devrimi olasılıklarını canlı tutuyor gibi göründü. 1918-19 döneminde Almanya'da 1848'den beri görülmemiş sosyal karışıklık yaşandı. Almanya'da ve Avusturya'da askeri mağlubiyeti monarşinin devrilmesi takip etti. Her yerde

Sovyetlerin sözü ediliyordu. Macaristan'da ve Bavyera'da kısa bir süre için de olsa sovyet hükümetleri iktidara geldi. İtalya'da fabrikalar işgal edildi. Ancak 50 yıllık 'adım adım gelişme' mirasını o kadar çabuk silmek kolay değildi. Eski sosyal-demokrat ve sendika önderleri itibardan düşen burjuva partilerinin bıraktığı boşluğu doldurdular. Komünist sol ise bu duruma cevap verecek örgütlenmeyi daha geliştirememişti. Kitle desteği olmadığı anlarda hücumla geçiyor, kitle desteği olduğu anlarda ise tereddüt geçiriyordu.

Bu duruma rağmen, 1919 sonrasının Avrupa'sında istikrar ve denge çok nazikti. Bundan sonraki 15 yıl içinde, her bir Avrupa ülkesinin sosyal yapısı önemli tehditlerle karşı karşıya kaldı. Üstelik, hem komünist partilerinin, hem de işçi sınıfının geçmiş deneyimleri durumu değerlendirebilmek açısından onları daha iyi bir konuma getirmişti.

Herşeye rağmen, Rus Bolşeviklerinin yurtdışındaki devrimi beklemeye niyetleri yoktu. Sovyet Cumhuriyetinin savunması ve yurtdışında devrim teşviki birbirinden ayrılmaz bir bütün oldu. Rusya'daki güncel görevler hiç olmazsa şu an için Bolşevik önderler tarafından değil, uluslararası emperyalist güçler tarafından tayin ediliyordu. Çünkü, emperyalizm Sovyet Cumhuriyeti'ne karşı 'cihat' başlatmıştı. Başka sorunlara eğilmeden önce beyaz ve yabancı orduların püskürtülmesi gerekiyordu, bunu yapabilmek için de mevcut her olanağın kullanılması gerekiyordu.

Halkın desteği, devrimci heyecan ve zaman zaman neredeyse salt kararlılık sayesinde karşı-devrimci güçler püskürtüldü (her ne kadar Uzak Doğu bölgelerinde 1924'e kadar faaliyetlerini sürdürseler bile) ancak bunun faturası gerçekten çok yüksek oldu.

Sonuç sadece maddi ölçülerle ölçülemez. Ancak bu bağlamda bile kayıp büyüktü. Sanayi ve tarım üretimi en büyük zararı gördü. 1920'de pik demiri üretimi savaş öncesi rakamın % 3'üne, kenevir aynı oranın % 10'una, keten, % 25'ine pamuk, % 11'ine pancar, % 15'ine düştü. Bütün bunlar yoksulluk, sıkıntı ve açlık demekti. Ve daha neler. Sanayi üretiminin yıkımı demek işçi sınıfının da yıkımı demek oldu. İşçi sınıfı, savaş öncesi nüfusun % 43'üne düştü. Gerisi ya köyüne dönmüş ya da savaş meydanında düşmüştü. Nicel olarak bile devrime

önderlik etmiş bu sınıfın ve demokratik yönetimleri Sovyet iktidarının bel kemiğini oluşturmuş ki sınıfın önemi yarı yarıya inmişti. Gerçekte durum daha da kötüydü. Geriye yarısından daha azı kalan bu sınıfı hayat koşulları topluca hareket etmeye zorladı. Sanayi üretimi savaş öncesi rakamın % 18'ine, iş verimi ise aynı oranın üçte birine düştü. Sağ kalmak için işçiler toplu üretimlerinin alım gücüne güvenemezdi artık. Çoğu, ürettiklerini —ve hatta üzerinde çalıştıkları makinaların parçalarını— köylülerle yiyecek için doğrudan takas etmekte çare buldular. Devrimin önder sınıfı sadece imha olmakla kalmamış, fakat bu sınıfın üyelerini birbirine bağlayan bağlar süratle dağılmaya başlamıştı. Fabrikalardaki şimdiki işçiler 1917 devrimci hareketinin bel kemiğini oluşturmuş işçiler değildi artık. En militan işçiler doğal olarak cephede en çok savaşan ve en büyük kayıpları veren işçilerdi. Sağ kalanlara sadece fabrikalarda değil, orda kadro olarak veya devlet mekanizmasını yürütmek için devlet memurlarına komiserlik yapmak üzere ihtiyaç vardı. Dolayısıyla sosyalist gelenekleri veya arzuları olmayan kırsal alanlardan gelme yeni köylüler fabrikalarda onların yerini aldılar.

Fakat, devrimi yapan sınıf gerçek anlamda varlığını kaybetmişse bu defa onların yaptığı devrimin akıbeti ne olacaktı? Bu, Bolşevik önderlerin önceden tahmin etmedikleri bir sorundu. Onlar her zaman, devrimin yalnız kalması halinde yabancı ordular ve içerdeki karşı-devrimciler tarafından yıkılması ile sonuçlanacağını söylemişlerdi. Şimdi karşı karşıya kaldıkları sorun ise, yurtdışından gelen karşı-devrimin, bir yanda devrime önderlik etmiş sınıf imha etmekteki başarısı, öte yandan ise bu sınıfın kurduğu devlet mekanizmasını olduğu gibi bırakmış olması idi. Devrimci iktidar sağ kalmayı başarmıştı; fakat onun iç yapısında köklü değişiklikler doğuyordu.

SOVYET İKTİDARINDAN BOLŞEVİK DİKTATÖRLÜĞE

1917'nin devrimci kurumları —özellikle Sovyetler— devrime önderlik eden sınıfın kurumlarıydı. Bu kurumların üyelerinin arzuları ve niyetleri ile onları seçen işçilerin duyguları arasında bir fark söz konusu olamazdı. Kitleler Menşevik iken Sovyetler de Menşevikti; kitleler Bolşeviklerin peşinden gittiği zaman ise Sovyetler de aynen böyle

yaptı. Bolşevik Partisi, fabrikalarda olduğu gibi Sovyetlerde de hareketin yönüne şekil verebilen ve diğer benzeri kurumlarla ortak eylem hedefleri ileri sürebilen örgütlü, sınıf-bilinçli militanların birliğinden öte birşey değildi. Onların ahenk içindeki görüşleri ve öz disiplinleri saptanan kararları etkin bir şekilde yerine getirmeleri demektir - fakat, ancak işçi kitleleri onların peşinden geldikleri ölçüde.

Bolşeviklerin daimi muhalifleri bile bunu itiraf etmiştir. Önde gelen Menşeviklerden biri şöyle der: "Lütfen anlayın, önümüzdeki şey herşeyden öte proletaryanın muzaffer ayaklanmasıdır neredeyse proletaryanın tümü Lenin'i destekliyor ve ayaklanmadan sosyal kurtuluşunu bekliyor..."²

İç Savaş'ın başlamasından sonra bile parti ile sınıf arasındaki bu demokratik diyalektik devam etmiştir. Bolşevikler iktidarlarını Sovyetlerdeki çoğunluk partisi olarak sürdürmüşlerdir. Fakat öteki partiler de varlıklarını sürdürmüşlerdir. Menşevikler Haziran 1918'e kadar legal olarak faaliyet sürdürmüş ve Bolşevikler ile yarışmışlardır.

İşçi sınıfının imha olması tüm bunları değiştirdi. Sovyet kurumları zorunlu olarak içinden yükseldiği sınıftan bağımsız bir hayat kazandılar. İç Savaş'ta savaşıyan işçi ve köylülerin fabrikalarda oturdukları yerden kendilerini topluca yönetmeleri mümkün değildi.

Savaş meydanında bir baştan öbür başa yayılmış sosyalist işçiler, kendi doğrudan kontrolleri dışında -hiç olmazsa geçici olarak- merkezi bir hükümet aygıtı tarafından örgütlenmek ve yönlendirilmek zorundaydılar.

Bolşevikler, böyle bir yapının ancak devrimi tüm kalbiyle destekleyenleri içerdiği taktirde ayakta durabileceğini gördüler ki bu sadece Bolşevikler demektir. Sağ Sosyal Devrimciler karşı-devrim saflarındaydılar. Sol Sosyal Devrimciler ise hükümet politikasıyla anlaşamadıkları zaman çareyi terörde bulmak taraftarıydılar. Menşeviklere gelince, onların politikası iktidarın Anayasa Meclisine devredilmesi talebi ile Bolşevikleri karşı-devrime karşı desteklemektir, ancak Anayasa Meclisi talebi karşı-devrimin baş taleplerinden biriydi. Bu, Menşevik Partisinin içinde Sovyet iktidarının hem taraftarı hem de muhalifleri olduğunu gösteriyordu. Gerçekten de Menşeviklerin bir çok üyesi Beyaz'ların saflarına geçmiştir (örneğin, Volga bölgesindeki

Menşevik örgütleri karşı-devrimci Samara hükümetine yakındı ve Menşevik Merkez Komitesi'nin bir üyesi olan İvan Maisky —sonradan Stalin'in elçisi— Samara hükümetine katılmıştır).³ Bolşeviklerin buna cevabı, Menşevik Parti üyelerine özgürlük tanımak (hiç olmazsa, çoğu zaman), ancak onların etkili bir siyasi güç olarak işlemesini önlemek oldu (örneğin Haziran 1918'den sonra da üç ay dışında, onların basını kullanmasını önlemiyerek).

Bütün bunları yapmakta Bolşeviklerin tercih hakkı yoktu. Temsil ettikleri sınıf, iktidarı korumak için mücadele verirken imha oldu diye, Bolşeviklerin bu iktidardan vazgeçmesi söz konusu değildi. Bu iktidarın temelini zayıflatan düşüncelerin yayınlanmasına izin vermek de söz konusu değildi, çünkü kendi çıkarlarını tayin edebilmek üzere işçi sınıfı artık topluca örgütlü bir güç olarak varlığını sürdürüyordu değildi.

Böylece, zorunlu olarak 1917 Sovyet Devleti yerini 1920'den itibaren tek parti devletine bıraktı. Geriye kalan Sovyetler giderek Bolşevik iktidarın sadece paravanası haline geldiler (daha 1920'lere kadar buralarda diğer patiler, örneğin Menşevikler, faaliyet göstermeye devam etmiş olsalar da). Bir örnek vermek gerekecek olursa, 1919'da Moskova Sovyet'inde 18 aydır seçim yapılmamıştı.⁴

KRONSTADT ve YENİ EKONOMİK POLİTİKA (NEP)

İç savaşında sona ermesi bu durumu düzeltmek bir yana, birçok bakımdan daha da kötüleştirdi. Çünkü, savaşın bitmesi ile karşı-devrim tehlikesinin son bulması, iki devrimci süreci (şehirlerdeki devrimci iktidarı ve kırsal alanlardaki köylü ayaklanmalarını) birbirine bağlayan bağı kopardı. Toprağı ele geçiren köylüler Ekim Devriminin kolektif, devrimci ideallerine meraklarını kaybettiler. Onları ilgilendiren şey, kendi bireysel çalışma biçimlerinden kaynaklanan bireysel talepleriydi. Herbiri, kendi toprak parselindeki faaliyeti ile kendi yaşam koşullarını iyileştirmek derindeydi. Gerçekten de, artık köylülüğü ahenkli bir grup olarak birleştiren tek şey vergilere ve şehirleri doyurmak üzere zorla buğday toplanmasına karşı muhalefetleri idi.

Bu muhalefetin doruk noktasına varması Onuncu Parti Kongre'sinin bir hafta öncesine rastlar. Petrograd girişlerini koruyan Kronstadt kalesinde bir bahriyeli ayaklanması başlar. O zamandan beri birçok insan bunu izleyen olayları Bolşevik rejimin sosyalist amaçlarına ilk ihaneti olarak yorumlamıştır. Kronstadt bahriyelilerinin 1917 devriminde başı çekenlerden olması sık sık bu tez için delil olarak öne sürülmüştür. Oysa, o zaman Bolşevik Partisi'nde hiç kimse (rejime karşı bir çok işçinin nefretini temsil ettiğini iddia eden İşçi Muhalefeti bile) o anda ne yapılması gerektiği hakkında bir an bile tereddüt göstermemiştir. Bunun niye böyle olduğu açık. 1920'deki Kronstadt 1917'nin Kronstadt'ı değildir. Kronstadt bahriyelilerinin sınıf kompozisyonunu artık aynı değildir. En iyi sosyalist unsurlar çoktan cephede savaşmak için orduya katılmıştır. Onların yerini alanların çoğu ise, devrime karşı kendi sınıfının tavrını taşıyan köylülerdir. Bunu, ayaklanmanın taleplerinde görmek mümkün: Bolşeviklerin Sovyetlerden çıkartılması ve tarımda serbest pazar yaratılması. Bolşevik önderlerin bu taleplere boyun eğmesi söz konusu değildi. Bu, devrimin sosyalist amaçlarını mücadele bile vermeden tasfiye etmek anlamına gelirdi. Diğer partiler, hatta sosyalist olanlar bile, devrim ile Beyaz Ordular arasında sendelerken, tüm kalbiyle sovyet iktidarını tek başına destekleyen- her hatasına rağmen- yine de Bolşevikler olmuştur. En iyi militanların tümünü cezbeden Bolşevikler olmuşlardır. Bolşeviklerin olmadığı sovyet demek, ancak devrimde işçi sınıfının sosyalist, kollektif amaçlarına her zaman için sahip çıkan partinin olmadığı sovyet demek olurdu. Kronstadt'ta ifadesini bulan şey, devrimi gerçekleştiren iki sınıfın uzun vadeli çıkarlarının kökünden ayrılmasıydı. Ayaklanmanın bastırılması, devrimin sosyalist içeriğine bir saldırı değil, devrimin sosyalist amaçlarına karşı gelişen köylü muhalefetin onu yıkmasını önlemek için Bolşeviklerin zor kullanmak zorunda kaldığı çaresiz bir girişim olarak görülmelidir.⁵

Gerçi, Kronstadt olayının olmuş olması bile gelecek için tehlike çanlarını çalar. Çünkü bu olay, devrimde işçi sınıfının öncü rolünü sorgular. İşçi sınıfının öncü rolü ise sınıfın temsil ettiği üstün ekonomik model, ya da onun üstün iş verimi ile değil kaba kuvveti ile sürdürülmektedir. Ve bu kaba kuvvet, bizzat silahlı işçiler tarafından değil, işçi sınıfına ancak dolaylı olarak, düşünceleri ile bağlı bir parti

tarafından kullanılmaktadır (1917'deki parti ile sınıf arasındaki organik bağ artık kopmuştur çünkü).

Bunlar zorunlu hale gelmişti artık. Yinede, bir başka durumda sosyalistlerin böyle bir şeyi desteklemesi söz konusu değildir. 'Büyük çoğunluğun çıkarları uğruna büyük çoğunluğun bilinçli ve bağımsız hareketi' olmak yerine, Rusya'daki devrim, kırsal alanların şehirler tarafından açık kuvvet kullanılarak sürdürülen sömürsünü içeren bir düzeye vardı. Bunun, devrimin köylü ayaklanmalarıyla devrilmek tehlikesinde olduğu anlamına geldiğinin Bolşevik Parti'deki tüm gruplar farkındaydılar.

Tek bir çıkar yol var gibi görünüyordu: Köylülerin taleplerinin çoğunu kabul etmek, ama güçlü ve merkezi sosyalist devlet mekanizmasını korumak. Yeni Ekonomik Politika (NEP) işte bunu yapmaya çalışmıştır. Bu politikanın amacı, köylüleri rejime razı kılmak ve özel üretime bazı kısıtlı özgürlükler tanıyarak ekonomik gelişmeyi teşvik etmektir. Devlet ve devletin malı olan sanayiler, köylü üretimin gerekleri ve pazar güçlerinin kanunlarına göre işleyen bir ekonomide herhangi diğer bir unsur gibi faaliyet göstereceklerdi.

1921-28: PARTİ, DEVLET ve İŞÇİ SINIFI

NEP döneminde ne işçi sınıfının bir zamanlar kendi yarattığı devletle şimdiki ilişkisi, ne de ekonomik ilişkilerin karakteri, artık Rusya'nın herhangi bir şekilde 'sosyalist' olduğu iddiasının kanıtı olarak öne sürülemez. Artık ne işçilerin iktidarı ne de planlı ekonomi kalmıştı. Ancak devlet, toplumu kontrol ve idare eden bu 'silahlı insanlar kurumu', sosyalist niyetli bir partinin ellerindeydi; politikalarının yönü sosyalist içerikli olacaktı.

Fakat durum bu kadar basit değildi. Birincisi, Rus toplumunu şimdi idaresi altında tutan devlet kurumları 1917'nin militan sosyalist partisi ile aynı şey olmaktan çok uzaktı. Şubat devrimi zamanındaki Bolşevik Parti üyeleri, ideallerini haykırabilmek için Çarlık baskısının tüm tehlikelerini göze alan kendini adanmış sosyalistlerdi. Dört yıllık iç savaş ve bu süre boyunca işçi kitlelerden ayrı kalmış olmaları onların sosyalist niteliklerini kolayca silemezdi. Fakat 1919'da bunlar partinin onda biri, 1922'de ise kırkta biri kaldılar. Devrim ve iç savaş boyunca

parti sürekli bir büyüme süreci yaşamıştı. Bu, kısmen tüm militan işçilerin ve sosyalistlerin partiye katılma eğilimini gösteriyordu. Fakat gerisi, başka eğilimlerin göstergesi idi. Bir kere, işçi sınıfının kendisi imha olduktan sonra, parti, sovyet denetimi altındaki tüm bölgeleri denetleme görevini kendisi yüklenmek zorunda kaldı. Bunu ise, ancak kendine yeni üyeler bularak yapabiliyordu. Bundan başka, iç savaşı kimin kazanacağı belli olur olmaz, sosyalizmle hiç ya da az ilişkisi olan bir çok insan partiye girmeye çalıştı. Böylece, parti artık homojen bir sosyalist güç olmaktan uzaklaştı. En fazla, sadece önder unsurların ve en militan üyelerin sosyalist geleneğin gerçekten parçası oldukları söylenibilirdi artık.

Partinin böyle sulanması, devlet mekanizmasının kendisinin de benzer bir olayı yaşamasıyla yan yana gelişti. Toplumun üzerindeki denetimini sürdürebilmek için Bolşevik Partisi, hükümet mekanizmasının işlerliğini devam ettirebilmek üzere eski Çarlık bürokrasisinin binlerce üyesini kullanmak zorunda kaldı. Teorik olarak, Bolşevikler bunların işlerini sosyalist çizgide yönlendirecekti. Fakat pratikte, eski alışkanlık ve yöntemler, özellikle kitlelere karşı devrim-öncesi tavırlar sürdürüldü. Lenin bunun ne demek olduğunu açıkça farkındaydı:

"Bizim neyimizin noksan olduğu yeterince açık" dedi Mart 1922 Parti Kongresinde, "yönetici komünist katmanların kültürü eksik. Moskova'ya bir bakalım: Bir bürokrat yığını- kim kimi yönetiyor? 4700 sorumlu komünist bu bürokrat yığınının mı, yoksa aksi mi? Komünistlerin bu yığını yönettiğini içtenlikle söyleyebileceğimizi sanmıyorum. Dürüst olmak gerekirse, onlar yönetenler değil, yönetilenler."

1922 yılının sonunda Lenin devlet mekanizmasını "Çarlıktan devralınmış ve sovyet dünyası tarafından hemen hiç ellenmemiş... Burjuva ve Çarlık mekanizması"⁶ olarak tanımlamıştır. İşçi sendikalarının rolü üzerine 1920'lerde yer alan tartışmada ise Lenin şöyle demiştir:

"Bizimki aslında bir işçi devleti değil, fakat bir işçi ve köylü devleti Bu kadarla da bitmiyor. Parti programımız devletimizin bürokratik çarpıklıklarla dolu bir işçi devleti olduğunu gösteriyor."⁷

Gerçek durum ise bundan bile kötüydü. Sorun salt eski Bolşeviklerin kendilerini, düşman sınıf güçlerinin ve bürokratik uyuşukluğun gücü yüzünden, sosyalist amaçlarını gerçekleştirmeyi zorlaştıran bir ortamda bulmaları da değildi. Bu amaçlar bile düşman bir ortamda sonsuza kadar bozulmadan kalamazdı. Çoğunluğu vurdumduymaz köylü kitlelerinden oluşan disiplinli bir ordu kurma gerekliliği bir çok iyi parti üyesine otoriter alışkanlıklar aşlamıştır. NEP döneminde durum farklıydı ama, yine de, sosyalist demokrasinin özünü oluşturan yönetenlerle yönetilenler arasındaki karşılıklı demokrasi ortamından çok uzaktı. Şimdilerde birçok parti üyesi, küçük esnafla, küçük kapitalistlerle, kulak'la uzlaşarak toplumu denetleyebilme durumunda olduklarını görüyordu. Bu unsurlara karşı işçi devletinin çıkarlarını temsil etmeleri gerekiyordu; ancak eskisi gibi kaba kuvvet kullanarak değil. Şimdi, sınırlı da olsa bir işbirliğine gerek vardı. Zayıf ve yılmış işçi sınıfıyla aralarındaki manevi bağlar ile karşılaştırıldığında, bir çok parti üyesi küçük burjuva unsurlar ile bu yakın ve maddi ilişkiden daha çok etkilenmiş görünüyordu.

Herşeyden öte, parti üyelerinin içinde bulunduğu bu eski bürokrasi sonunda partiyi de etkilemeye başladı. İktidarı koruyacak bir sınıf gücünün artık partinin etrafında bulunmaması parti içinde sıkı bir disiplin uygulanmasını gerektirdi. Böylece, Onuncu Parti Kongresinde her ne kadar tartışmanın parti içinde süreceği varsayıldıysa da⁸, resmi hizip kurulması 'geçici olarak' yasaklandı. Fakat bu parti-içi uyum önleminin parti içinde bürokratik kontrol yöntemlerinin kabul edilmesine dönüşmesi çok sürmedi. Daha Nisan 1920'de partideki muhalefet unsurları bu durumdan şikayet etmişlerdi. 1922'ye gelindiğinde ise Lenin bile "sadece Sovyet kurumlarında değil, parti kurumlarında da bürokrasi var" diye yazıyordu.

Parti - içi demokrasinin kayboluşunu, merkezi önderliğe karşı ard arda her muhalefetin akibetinde en açık şekilde görmek mümkün. 1917 ve 1918'de farklı gurupların değişik ilkeler etrafında örgütlenme hakkı dahil olmak üzere, parti içinde tam bir tartışma özgürlüğü vardı. Lenin'in kendisi bile en az iki kez parti içinde azınlıkta kalmıştı (Nisan Tezleri'ni yazdığı zaman ve bundan bir yıl kadar sonra Brest Litovsk görüşmeleri sırasında). Kasım 1917'de partinin tek başına

iktidarı almasına karşı çıkan bazı Bolşevikerin bir an önce karar verilmesini zorlamak amacıyla hükümetten istifa etmeleri onlara karşı disiplin cezası alınmasını bile gerektirmemişti. Varşova üzerine ilerlemek konusunda ya da işçi sendikalarının rolü konusunda parti-içi tartışmalar açık bir şekilde parti yayınlarında yer almıştı. Daha 1921'de bile, İşçi Muhafefeti'nin programının 250.000 kopyası partinin kendisi tarafından basılmış ve iki muhalefet üyesi Merkez Komitesine seçilmişti. 1923'de Sol Muhalefet ortaya çıktığında, her ne kadar onların yazdığı her bir muhalefet yazısına karşı önderliği destekleyen en az onyazı çıkmış olsa bile, yine de görüşlerini Pravda'da açıklamaları mümkündü.

Gerçi tüm bu dönem boyunca herhangî bir muhalefetin etkin bir şekilde muhalefet etme olasılığı zayıflatılmıştı. Onuncu Parti Kongresinin ardından İşçi Muhalefeti yasaklandı. 1923'e gelindiğinde ise '46'ların Platformu' Muhalefeti, "Parti'nin sekterterlik hiyerarşisi konferans ve kongreye kimin gideceğine daha da yaygın bir şekilde kendisi karar veriyor"⁹ diye yazıyordu. Parti önderliğini destekleyen ve Pravda'nın editörlüğünü yapan Buharin bile partinin tipik işleyiş yöntemlerinin demokratik olmadığını söylüyordu:

"..Birimlerin sekreterleri genellikle bölge komitesi tarafından atanıyor ve dikkat edilsin, bölge kendi adayını birime kabul ettirmeye bile çalışmıyor, şu veya bu yoldaşı atamakla yetiniyor. Çoğunlukla, bir meseleyi oylamak o meselenin zaten kabul edildiğini varsayan bir yöntem ile yapılıyor. Toplantıda, 'kabul etmeyen varmı?' diye soruluyor ve kimse az çok alehte konuşmaya cesaret edemeden atanan aday kendini seçilmiş buluyor..."¹⁰

Bürokratikleşmenin gerçek boyutları Lenin'in hastalığı sırasında Parti'nin önderliğini 'üçlü başkanlık' devralınca tam olarak ortaya çıktı. 1925 sonlarına doğru ise, Stalin'in parti merkezini denetimine geçirmesi ile Zinoviyeve, Kamenev ve Krupskaya muhalefete geçtiler. Zinoviyeve partinin Leningrad başkanıydı ve bu nedenle kuzeyin başkentinin yönetim mekanizması ve birkaç etkin gazete onun denetiminde idi. Ondördüncü parti kongresinde bütün Leningrad delegeleri merkezc karşı onun muhalefetine desteklemişlerdi. Buna rağmen, Zinoviyeve'nin muhalefeti yenildikten hemen bir-iki hafta sonra

partinin Leningrad'daki birkaç yüz iflah olmaz muhalefetçisi dışında tüm kesimleri Stalin'in politikalarını destekleyen kararlar geçiriyorlardı. Bunu gerçekleştirmek için şehir parti yönetiminin şeflerini görevden almak yetmişti. Bürokrasi kimin elinde kalırsa, parti de onun oluyordu. Bürokrasi Zinoviyev'in denetiminde iken yerel parti muhalefetteydi. Şimdi Stalin'in denetimindeki ülke çapında mekanizmaya bu şehir de katılınca, bu kez yerel parti Stalin taraftarı oldu. Şeflerin değiştirilmesiyle Zinoviyevci tekdüzelik Stalinci tekdüzeliğe çevrilmiş oldu.

Sovyet mekanizmasında ve pratide bürokrasinin yükselmesi işçi sınıfının iç savaşta imha olması sonucu başlamıştı. Fakat, NEP döneminde sanayi düzelmeye başlayıp işçi sınıfı tekrar büyümeye başladığı zaman bile devam etti. Ekonomik gelişme, 'işçi devleti'nin işçisinin durumunu iyileştirmek şöyle dursun, daha da kötüleştirdi.

NEP döneminde köylülüğe verilen ödümler maddi olarak işçilerin (göreceli) durumunu kötüleştirdi:

"Savaş komünizmi zamanında her yerde proletarya diktatörlüğüne ismini veren, kahraman diye alkışlanan işçi, NEP'in üvey oğlu durumuna düşme tehlikesiyle karşı karşıya kaldı. 1923 ekonomik bunalımında, ne resmi politikanın taraftarları, ne de sanayinin gelişmesi adına ona karşı çıkanlar, sanayi işçisinin dertlerini ve çıkarlarını önemli bir sorun olarak görmeye gerek duydular."¹¹

İşçi sınıfının konumu sadece köylülüğe kıyasla kötüleşmekle kalmadı; sanayideki yönetici ve müdürlerle karşılaştırıldığında da geriledi. 1922'de resmi sınıflandırmalara göre idari personelin %65'i işçi ve %35'i işçi olmayanlar diye tanımlanırken bundan bir yıl sonra bu yüzdeler neredeyse tam tersine döndü: %64'ü işçi olmayanlar ve sadece %26'sı işçi kaldı.¹² 'Kızıl sanayiciler', yüksek maaşlarıyla ve istedikleri gibi insanları işe alan ve işten atan 'tek kişilik yönetim'leriyle ayrıcalıklı bir grup olarak ortaya çıkmaya başladılar. Aynı zamanda, Sovyet ekonomisinde yaygın işsizlik süreklilik kazanmaya başlandı ve 1923-24 döneminde 1,25 milyona kadar yükseldi.

1921-29 PARTİ BÖLÜNCELERİ

Tarihi insanoğlu yapar ancak kendi seçtiği koşullarda değil. Bu süreç içinde insanoğlu hem içinde bulunduğu koşulları değiştirir hemde kendini. Tarihteki her diğer insan grubu gibi, Bolşevik Partisi de bu gerçekten nasibini aldı. İç savaş, karşı-devrim ve açlık karışıklığında Rus toplumunun özünü birarada tutmaya çalışırken, sosyalist amaçları tarihin yönünü saptayan bir unsurdu; ancak, bunu yaparken birlikte çalışmak zorunda kaldıkları sosyal güçlerin de parti üyelerinin kendilerini değiştirmemesi beklenemezdi. NEP dönemi Rusya'sını birarada tutmak demek yıkıcı ihtilafları önlemek için farklı sosyal sınıflar arasında aracılık etmek demekti. Parti ve devlet ancak farklı ve çoğunlukla zıt sınıfların gereklerini yerine getirdiği taktirde devrim ayakta kalabilirdi. Sosyalizmin toplu demokratik amaçlarını olduğu gibi, köylülerin bireysel taleplerini de sağlamak için önlemlerin alınması gerekiyordu. Bu süreç içinde, değişik sosyal sınıfların üzerinde yükselen Parti'nin de bu farklılıkları kendi yapısında yansıtmaması mümkün değildi. Değişik sınıfların Parti üzerindeki baskıları, Parti'nin değişik kesimlerinin kendi sosyalist taleplerini farklı sınıf çıkarları temelinde tanımlamasına neden oldu. Gerçek sosyalist baskıyı uygulayabilecek tek sınıf —işçi sınıfı— bunların en zayıfı, en örgütsüzyüdü ve böylesine baskı uygulamaktan en uzak durumdaki sınıfı.

SOL MUHALEFETE

Savunduğu görüşler itibariyle Sol Muhalefet kuşkusuz Parti içindeki hiziplerden Bolşevizmin devrimci sosyalist geleneğine en yakın olanıydı. Sol Muhalefet, sosyalizmi yavaş gelişen köylü ekonomisi veya sermaye birikimi uğruna sermaye biriktirmek diye yeniden tanımlamayı reddediyordu. İşçi demokrasininin sosyalizmin temeli olduğunu gözardı etmiyordu. Dünya devrimini şoven ve gerici 'tek ülkede sosyalizm' şiarının taleplerine tabi kılmayı reddediyordu.

Sol Muhalefetin herhangi bir şekilde Parti'nin 'proleter' hizbi olduğu söylenemez. Çünkü, 1920'lerin Rusya'sında işçi sınıfı Parti üzerinde diğer sınıflara göre en az baskı uygulayabilen sınıftı. İç savaşın ardından, kendi çıkarları için mücadele edebileceği en zayıf koşullarda

yeniden ortaya çıkmıştı. Bu dönem, işsizliğin yüksek olduğu, en militan işçilerin ya iç savaşta öldüğü ya da bürokratik hiyerarşide yükseldiği; sınıfın çoğunluğunu kırsal alanlardan yeni gelen köylülerin oluşturduğu bir dönemdi. Bu durumda, işçi sınıfının tipik tavrı muhalefete destek olmak değil, aksine siyasi tartışmalara ilgisizlik olmuştur ki, bu da onun tepeden kolayca yönlendirilebilmesine (hiç değilse çoğu zaman) olanak tanımıştır. Bu, Sol Muhalefeti, işçi sınıfı eylemi için bir programı bulunan, fakat bunun işçilerin kendilerinin çok yorgun ve keyifsiz olduğu bir döneme rastladığı (sosyalistlerin çok yakından bildikleri) bir durumda bırakmıştır.

Muhalefeti zor durumda bırakan sadece işçilerin ilgisizliği değildi. Ekonomik gerçekleri de kabul etmek durumundaydılar. Muhalefetin görüşleri, hangi politika uygulanırsa uygulansın, kısıtlı olanakların hayatı zorlaştıracaklarını vurguluyordu. Hem sanayinin geliştirilmesi gerektiğinin hem de bunu yapabilmek için devrimi yurtdışına yaymak gerektiğinin üzerinde duruyordu. Ancak, doğru bir sosyalist politika izlense bile, kısa dönemde işçilere sunabildiği pek bir şey yoktu. Troçki ve Preobrazhensky daha fazla planlama talep etmeye başladıkları zaman, bunun köylüleri sıkıştırmadan ve işçiler özveride bulunmadan yapılamıyacağını da vurguladılar. 1926'daki 'Troçkist' ve 'Zinovyevist' birleşik muhalefet işçilerin durumunu düzeltmek için çeşitli önlemler alınmasına öncelik verilmesini talep etmişlerdi. Ve kendi talep ettikleri önlemlerden çok daha fazlasını işçilere vaad eden Stalin'in tavrını ütöpik olmakla itham ederken gerçekçi davranıyorlardı.

Sol Muhalefet'in öne sürdüğü çeşitli programları burada ayrıntıyla tartışmayacağız. Fakat, bunlarda birbirleriyle ilişkili üç temel madde vardı:

1. Ancak kırsal alanlara karşı şehirlerin, yani tarıma karşı sanayinin ekonomik ağırlığı artırıldığı taktirde devrim sosyalist bir doğrultuda ilerleyebilir. Bu ise sanayinin planlanmasını ve vergi politikasında zengin köylülerin aleyhine bilinçli bir fark gözeten bir politaka gerektirir. Eğer bu yapılmazsa, köylüler devleti kendi çıkarlarına tabi kılabilir, ekonomik gücü ele geçirebilir ve bir iç karşı-devrim, Termidor yaratabilirler.

2. Bu sınıai kalkınma ile birlikte, parti ve devlet içindeki

bürokratik eğilimlerin önünü alabilmek için işçi demokrasisi artırılmalıdır.

3. Bu iki politika, Rusya'yı devrimin kalesi olarak koruyabilir; fakat sosyalizmin önkoşulu olan maddi ve kültürel düzeyi üretemeyecektir. Bu, devrimin yurtdışında yayılması ile mümkün olabilir.

Salt ekonomik düzeyde düşünülecek olursa, bu programın uygulanmaması için hiçbir neden yoktu. Ve nitekim sonunda, her ne kadar Muhalefet'in niyetiyle çelişen bir şekilde yapıldıysa da, sanayileşmeyi planlayan ve köylüleri sıkıştıran bir politika uygulamaya kondu. Fakat, 1923'ten itibaren Parti'yi kontrol edenler bu programın hikmetini görmemişlerdi. Ancak 1928'de ciddi bir ekonomik bunalım onları planlamaya ve sanayileşmeye zorladı. O zamana kadarki beş yılı Sol'a zulumederek ve önderlerini sürgüne göndedererek geçirdiler. Programın ikinci maddesini ise hiçbir zaman gerçekleştirmediler. Üçüncü maddeye gelince, bu, 1923'e kadar Bolşevizmin özüyüdü.¹³ Ancak, 1925'te Parti önderleri tarafından tümüyle reddedildi.

Parti'nin bu programı kabul etmesini engelleyen şey ekonomik nedenler değil, Parti içinde gelişen sosyal güçler dengesi olmuştur. Program, köylülüğün ekonomik baskısının tayin ettiği üretim temposunun reddini talep ediyordu. Ancak Parti içinde bu talebe karşı koyan iki yarı sosyal güç gelişmişti.

PARTİ'NİN 'SAĞ'I VE 'ORTA'SI

Bunlardan birincisini, köylülüğe ödün vermenin sosyalizmin inşasına zararlı olmadığını savunan unsurlar oluşturunuyordu. Bunlar, bilinçli bir şekilde, Parti programının köylülüğün çıkarlarına göre ayarlanmasını istiyorlardı. Bu yalnız teorik bir tavır değildi. Kulaklar ve kapitalist çiftçiler dahil olmak üzere tüm köylülükle işbirliğini uygun gören Parti-içi unsurların pratik çıkarlarını dile getiriyordu. Bu akım teorik ifadesini köylülere 'kendinizi zenginleştirin' diye akıl veren Buharin'de bulmuştur.

İkinci akım ise, gücünü hem Parti içindeki, hem de dışındaki sosyal güçlerden almıştır. Görünüşte bunların derdi toplumsal uyumu korumaktı. Böylece, kırsal alanları şehirlere tabi kılınması halinde

doğabilecek toplumsal gerginliğe karşı çıktılar, fakat köylü taraftan bildirilerinde sağ kanat kadar ileri gitmediler. Tüm gayesi bürokratik yöntemlerle Parti içindeki uyumu sürdürmek olan bu akım çoğunlukla Parti mekanizması içindeki unsurlardan oluşuyordu. Önderleri ise, Parti mekanizmasının şefi Stalin'di. O zamanlar, Sol Muhalefet bu Stalinist kesimi, Parti'nin Sol'un programında ifadesini bulan gelenekleri ile Sağ kanat arasında yalpalayan merkezci bir grup olarak görüyordu. 1928'de Stalin aniden Sol Muhalefet'in programının ilk maddesini yürürlüğe sokup daha birkaç ay önce Sol'a saldırdığı gibi şiddetle bu kez de Sağ'a saldırınca, sanayileşme ve köylülüğün toprağını tamamen devletleştirmeye (sözümona 'kollektifleştirmeye') başlayınca Sol'un bu yorumunun ne denli yanlış olduğu ortaya çıktı. Stalin'in kendisinin de bir toplumsal tabanı olduğu açıkça ortaya çıkmış oldu. Stalin ancak ne proletaryanın ne de köylülüğün egemen olduğu bir ortamda varlığını sürdürebilirdi.

Eğer Sol Muhalefet-Parti'nin sosyalist ve işçi sınıfı geleneklerini sürdüren ve bunları gerçekçi politikalara uyarlamaya çalışanları temsil ediyorsa ve Sağ muhalefet, Parti üzerindeki köylü baskısıyla uzlaşmanın sonucuysa; Stalinist kesim de Parti bürokrasisinin kendisini kendine taban edinmiş ve galip çıkmış kesimdi. Bu kesim, devrimin yarattığı toplumsal yapı içinde kendinden başkasına tabi unsurlardan oluşmuş olarak hayata başlamıştı. Parti'nin sadece bazı basit işlevlerini yerine getirmekten öte bir konumu yoktu. İç savaşta işçi sınıfının imha olması ile Parti sınıfının üzerlerinde bir yerde öylece kalıvermişti. Bu durumda, Parti'nin ve devletin ahenginin korunması işlevi ön plana çıktı. Giderek, bu işlev önce devlet içinde ve sonradan da Parti içinde bürokratik denetim yöntemleriyle (ve genellikle eski Çarlık bürokratları tarafından) yerine getirilmeye başlandı. Parti bürokrasisi giderek Parti içinde gerçek bir egemenlik kurmaya başladı —her düzeyde atamalar yaparak, kongre delegelerini seçerek, vb. Devleti ve sanayiye denetleyen artık sınıfın kendisi değil de Parti olmuşsa, Parti bürokrasisi de işçilerin devrimde elde ettikleri kazanımları giderek kendilerine mal edeceklerdir.

Bunun uygulanan politikalar üzerindeki ilk etkisi bürokratik bir uyuşukluk oldu. Mekanizmanın bürokratları kendi konumlarını tehdit edebilecek her politikaya karşı direnişe geçtiler. Kendi konumlarını

sorgulayacak her gruba karşı baskıcı bir grup olarak hareket etmeye başladılar. Sol'un programına karşı muhalefetleri ve bunun doğru dürüst tartışılmasına bile izin vermemeleri bundandır. Toplumsal karışıklık tehlikesine karşı böyle olumsuz bir tavır alırken bürokrasi, doğal olarak, Sağ ve Buharin ile ittifak kurmuş oldu. Bu ittifak bürokrasinin kendi adına, üretim araçları ile kendi belirli ilişkisi bağlamında giderek bir toplumsal unsur olarak başgösteriyor olduğu gerçeğinin gözlerden uzak kalmasına yol açtı. Parti içindeki muhalefete yaptığı baskı bürokrasinin devlet ve sanayi içindeki kendi iktidarına karşı bir muhalefeti ortadan kaldırmak için yürüttüğü mücadelenin bir parçası olarak değil, köylülükten yana politikaları Parti'ye tepeden kabul ettirme girişimi gibi göründü. Tek ülkede sosyalizm ilkesini açıkça ilan etmelerinden sonra bile, Rusya dışındaki başarısızlıkları bilinçli bir karşı-devrimci rolden ziyade bürokratik atalet ve yurtiçinde köylülük taraftan politakalardan kaynaklanıyor gibi görünmeye devam etti.

Oysa tüm bu dönem boyunca, bürokrasi kendisini bir sınıf olarak şekillendirmekten başka, kendi çıkarlarını kollayan bir sınıf olarak geliyordu. NEP başladığı zamanlarda Parti-içi ve devlet-içi egemenlik küçük bir grup görevlinin ellerindeydi. Fakat o zaman bunlar hiç bir şekilde uyumlu bir egemen sınıf olma durumunda değillerdi. Ortak bir çıkarları bulunduğunun farkında olmaktan çok uzaktılar. Uyguladıkları politikalar halen devrimci sosyalist geleneklerin güçlü etkisi altındaki parti-içi unsurlar tarafından şekillendiriliyordu. Nesnel koşullar işçi demokrasisine şu an için izin vermiyor olsa bile, sınai kalkınma ve başka ülkelerde devrimler gerçekleşmesi halinde Parti geleneğine sadık olanlar tarafından hiç değilse bunun yeniden sağlanması olasılığı vardı. Kuşkusuz, Parti dünya çapında devrimci rolünü oynamaya devam etti. Diğer partilere verdiği tavsiyelerde hatalar yaptı (ve kuşkusuz bu hataların bir kısmı onun kendi bürokratikleşmesinin sonucuydu) ama, bu partileri Rus ulusal çıkarlarına tabi kılma suçunu daha işlememişti. 1920'li yıllardaki Parti-içi mücadelelerin altında yatan, bu toplumsal kesimin artık devrimin mirasından kendini iyice kurtarıp kendi adına bilinçli bir sınıf olması sürecidir.

KARŞI-DEVİRİM

Rusya'da Stalinizminin yükselişi tedrici bir süreç olduğu için buna 'karşı-devrim' denilemeyeceğini iddia edenler olmuştur, (örneğin Troçki böyle bir görüşün bir çeşit tersinden reformizm yapmak olacağını söylemiştir). Fakat bu, Marksist yöntemi yanlış yorumlamak olur. Bir toplum biçiminden bir diğerine geçişin her zaman ani ve tek bir değişiklik ile gerçekleştiği söylenemez. Kapitalist devletin işçi devletine geçiş gerçekten böyle olur; çünkü, uzun yılların mücadelesi ardından aniden bir çatışmada egemen sınıfın bütün gücünün işçi sınıfının toplu müdahalesi ile yenilmesinden başka bir şekilde işçi sınıfı iktidarı ele geçiremez. Fakat feodalizmden kapitalizme geçiş, ani bir çatışma ile değil, çeşitli yoğunlukta ve çeşitli düzeyde bir dizi çatışma sonucu belirleyici ekonomik sınıfın (burjuvazinin) kendi lehine siyasi ödümler zorlamasıyla gerçekleşmiştir. Rusya'daki karşı-devrim de işte bu ikinci yolu izlemiştir. Bürokrasi iktidarı işçi sınıfından aniden kapmak zorunda kalmadı. İşçi sınıfının imha olması Rus toplumunun her düzeyinde iktidarı bürokrasinin elinde bıraktı. Bu kesimin üyeleri sanayiye, polise ve orduyu kontrol eden unsurlardı. Diğer bazı ülkelerde hiçbir ani çatışma çıkarmadan burjuvazinin başardığı şekilde, Rusya'daki bu kesim de ekonomik gücünün yanısıra devlet mekanizmasının kontrolünü zorla ele geçirmek zorunda bile kalmadı. Zaten denetiminde olan siyasi ve sınai yapıyı kendi çıkarlarına uydurdu. Bu 'yavaş yavaş' değil, bir dizi nitel değişiklik ile parti faaliyetinin biçiminin merkezi bürokrasinin taleplerine uydurulmasıyla oldu. Bu nitel değişikliklerin her biri parti içindeki her nedense halen devrimci sosyalist geleneğe sadık kalan unsurlar ile doğrudan çarpışma sonucu mümkün olabilmıştır.

Bu çarpışmaların ilki (ve en önemlisi) 1923'te Sol Muhalefet ile olan çarpışmadır. Herne kadar Muhalefet Parti'nin içinde bulunduğu duruma karşı kararlı ve açık bir muhalefet yapmaktan uzak bile olsa (örneğin, Muhalefetin önderi Troçki 1920'deki sendikalar tartışmasında bazı son derece olumsuz, ikameci sözler etmiştir; ve Muhalefetin ilk bildirgesine —46'ların Platformu— imza atanlar bunu ancak çeşitli koşullarla ve bazı değişiklikler yapıldıktan sonra kabul etmişlerdir), bürokrasinin Muhalefete tepkisi yine de beklenmedik bir şekilde düşmanca oldu. Parti içindeki egemen grup egemenliğini sürdürmek

için Bolşevik Partisi'nde daha önce akla bile gelmeyecek tartışma yöntemlerine başvurdu. Makul yöntemler yerini iftiralara bıraktı. Parti sekreterliğinin atamalar üzerindeki denetimi ilk kez açıkça Muhalefet taraftarlarını görevlerinden almak üzere kullanılmaya başlandı. (Örneğin, Troçki'ye yöneltilen saldırılara bazı Komsomol MK üyeleri cevap verince bu komitenin çoğunluğu görevlerinden alınıp taşraya sürüldüler.) Bu yöntemlerini haklı çıkarmak için egemen hizip iki yeni ideolojik terim üretti ve bunları birbirinin karşısına dikti. Bir taraftan bir 'Leninizm' fetişizmi başlattı (Krupskya'nın itirazlarına rağmen). Mısır firavunları gibi Lenin'in cesedini mumyalayarak onu yarı-ilahî bir konuma yüceltmeye çalıştı. Öte taraftan, on hatta yirmi yıl öncesinden Lenin'in bazı nadir sözlerini delil diye kullanarak —fakat aynı anda Lenin'in, Troçki hakkında "Merkez Komitesi'nin en becerikli üyesi" diye bahsettiği ve Stalin'in görevden alınmasını önerdiği son sözlerini (Lenin'in 'vasiyetnamesini') gözardı ederek— 'Troçkizm' diye Leninizme muhalif bir eğilim icat etti. Parti önderliği Parti üzerindeki kendi denetimine karşı herhangi bir tehlikeyi safdışı etmek üzere bu tahrifleri ve kalpazanlıkları bilinçli bir şekilde devam ettirdi (o zamanlar 'üçlü başkanlığın' önde gelen ismi Zinovyev bunu sonradan itiraf etmiştir). Böylelikle, Parti'nin bir kesimi, kendi egemenliğini sosyalizmin özgürce tartışma geleneğinden daha önemli gördüğünü gösteriyordu. Teoriyi kendi amaçlarının bir uzantısı durumuna indirgeyen Parti bürokrasisi diğer toplumsal gruplara karşı kendi kimliğini dayatmaya başlıyordu.

Parti içindeki ikinci önemli çarpışma değişik bir şekilde başladı. Başlangıçta, sosyalist amaçları olan Parti üyeleri ile giderek güçlenen bürokrasi arasındaki bir çatışma değildi bu. Parti'nin görünürdeki önderi (o zamanlar Zinovyev) ile Parti'yi gerçekten kontrol eden parti mekanizması arasındaki bir çatışma olarak başladı. Zinovyev, mekanizmanın kalanından oldukça bağımsız bir şekilde Leningrad'daki bürokrasinin bir kesimini kontrol ediyordu. Herne kadar bu bürokrasinin faaliyet biçimi ülkenin geri kalanındaki durumundan hiçbir şekilde farklı olmasa bile, onun bağımsızlığı merkezi bürokrasi için bir engel oluşturmuyordu. Leningrad bürokrasisi ulusal bürokrasiyi rahatsız edebilecek politakaların ve faaliyetlerin bir kaynağı olabilecek durumdaydı. Bu nedenle, onun merkezi mekanizmanın yörlüncesine

getirilmesi gerekiyordu. Bu süreç içinde Zinovyev Parti önderliğinden düşürüldü. Zinovyev bunun ardından Bolşevizmin tarihsel geleneklerine geri dönmeye ve Sol'un politikalarına yönelmeye başladı (ancak Parti içindeki egemen kampın bir parçası olmak arzusunu hiçbir zaman tamamen yitirmedi ve bunu izleyen on yıl boyunca Sol ile bürokrasi arasında yalpaladı). Zinovyev'in düşürülmesinden sonra egemenlik Stalin'in eline geçti ve Stalin'in Parti'yi kontrol etmek için sınır tanımadan kullandığı bürokratik yöntemler, teoriye gösterdiği aldırmaçlık, kendisinin ikincil bir rol oynadığı devrimin geleneklerine karşı gösterdiği düşmanlık, devrimle gerçekten önderlik edenleri alaşağı etmek için her türlü yönteme başvurmakta gösterdiği gönüllülük bürokrasinin gelişen bilincinin en önemli örnekleridir. Yeni muhalefete karşı mücadelesinde tüm bu özellikleri en geniş biçimde sergiledi. Toplantılar manipüle edildi, konuşmacılar yuhalandı, önde gelen muhalefet liderleri kendilerini ülkenin en uzak köşelerinde önemsiz görevlere atanmış buldular, muhalefet gruplarını itibardan düşürmek amacıyla eski Çarlık memurlarını provokatör olarak kullandılar vb. Sonunda Stalin 1928'de Çarları doğrudan taklit etmeye ve devrimcileri Sibiryaya sürmeye başladı. Daha sonraları ise bu bile yetmez oldu. Romanofların bile yapamadığını yapmaya başladı: 1917'nin devrimci partisini oluşturanları düzenli bir şekilde katletmeye girişti.

1928'e gelindiğinde Stalinist hizip Parti ve Devlet üzerindeki denetimini tam anlamıyla pekiştirmişti. Neye alet olduklarının dehşetle farkına varıp bu kesimden artık ayrıldıklarında Buharin ve sağ kanat kendilerini Sol Muhalefet'inkinden de bile zayıf bir durumda buldular. Ancak, Parti artık Rus toplumunun denetiminde değildi. Gerçek gücün yattığı şehirler hala bir kırsal üretim denizi ile çevriliydi. Bürokrasi işçi sınıfının devrimdeki kazanımlarını gaspetmişti ama köylülük henüz bir zarar görmüş değildi. 1928'de köylülerin kitlesel bir şekilde mahsullerini satışa çıkarmayı reddetmeleri bu gerçeği bürokrasiye kanıtladı.

Bu olayın ardından, şehirlerin kırsal alanlar üzerindeki egemenliğinin kurulması (Sol Muhalefet'in yıllarca önceki talebi) nihayet gündeme geldi. Bunun üzerine bazı eski muhalifler (Preobrazhensky, Radek) Stalin ile barıştılar. Ancak, uygulanmaya başlanan politikanın içeriği Sol'un önerdiği politikaninkinden çok

farklıydı. Sol Muhalefet kırsal üretimin şehirlerdeki işçilerin kolektif mülkiyetindeki sanayiye tabi kılınmasının gerektiğini savunmuştu. Oysa artık şehirlerdeki sanayi işçi sınıfının mülkü değildi; devleti ele geçiren bürokrasinin denetimine geçmişti. Şehirlerin kırsal alanlar üzerindeki egemenliğinin kurulması artık işçi sınıfının köylülük üzerinde egemenlik kurması anlamına değil, bürokrasinin denetiminin dışında kalmış son toplum kesiminin de böylece bürokrasinin egemenliği altına girmesi anlamına geliyordu. Ve bürokrasi bu egemenliğini egmen sınıfların her zaman uyguladıkları vahşet ile kurdu. Sadece Kulaklar değil köylülüğün tüm katmanları, köyler tümüyle kurban edildiler. 1928'in "Sol'a" sapışı, sonunda 1917 devrimini hem şehirlerde hem de kırsal alanlarda tasfiye etti.

1928'e gelindiğinde Rusya'da iktidarın yeni bir sınıfın eline geçmiş olduğu kuşku götürmez. Bu yeni sınıf iktidarı kazanmak için işçilerle doğrudan bir askeri çatışmaya girmek zorunda kalmamıştı, çünkü doğrudan işçi iktidarı 1918'den beri zaten yoktu. Öte yandan, yapmak zorunda kaldığı şey ise; Parti içinde sosyalist geleneklerle az bile olsa bağı kalmış olanları temizlemek oldu. Daha sonraları, ister Berlin'de, ister Budapeşte'de, ister Rusya'da (örneğin 1962'de Novo Cherkassk'da) olsun, tekrardan canlanan bir işçi sınıfıyla karşı karşıya kalındığında ise, bu kez 1928'de kullanmadığı tankları da kullanmakta tereddüt etmedi.

Sol Muhalefet'in mücadele ettiği şeyin ne olduğunu, açıkça tanımlayabildiği söylenemez. Ömrünün son anında bile Troçki o peşini bir türlü bırakmayan ve sonunda da kendisini katleden devlet mekanizmasının aslında bir 'yozlaşmış işçi devleti' olduğunu sandı. Yine de, devrimi yurtiçinde yıkan ve yurtdışında yayılmasını önleyen Stalinist mekanizmaya karşı her an mücadele veren bu Muhalefet olmuştur.¹⁴ Tüm bir tarihsel dönem boyunca Stalinizmin ve sosyal demokrasinin sosyalist hareket üzerindeki yozlaştırıcı etkilerine karşı mücadele eden sadece o olmuştur. Muhalefetin Rusya üzerine kendi teorileri bu görevi daha zorlaştırmış olmasına rağmen, görev yine de başarılmıştır. Bugün tüm gerçek devrimci hareketlerin kendilerine bu gelenek içerisinde yer etmeleri gereği işte bundan kaynaklanıyor.

NOTLAR

1. L. Troçki, The Russian Revolution (Rus Devrimi) s. 72.
2. Martov'un Akselrod'a sözleri (19 Ekim 1917) İ. Getzler, Martov Cambridge 1967.
3. a.g.e., s. 183.
- 4 a.g.e., s. 199.
5. Bkz. L. Troçki Hue and Cry Over Kronstadt (Kronstadt Üzerine Feryatlar).
6. M. Schachtman, The Struggle for the New Course (Yeni Yön için Mücadele); New York 1943, s.150.
7. V.I.Lenin, Collected Works, (Toplu Eserler), Cilt, 32. s. 24.
8. Bkz. Parti içindeki değişik grupların program önerme alışkanlığı yasaklanmalıdır diyen Riazanov'a Lenin'in cevabı: "Parti ve merkez komitesi üyelerini temel konularda anlaşmazlık halinde Parti'ye (Parti'nin tümüne) başvurma haklarından mahrum edemeyiz. Böyle bir şeyi yapabileceğimizi tasavvur edemiyorum!". V.I.Lenin, a.g.ee, Cilt 32, s. 261.
9. E.H. Carr, The Interregnum (Ara-dönem), s. 369.
10. M. Schachtman, a.g.e, 2.172.
11. E.H. Carr, a.g.e., s. 39.
12. a.g.e.,s. 39
13. Bkz. J. Stalin, Lenin and Leninism (Lenin ve Leninizm), Rus baskısı, 1924, s. 40: "Birkaç ileri ülkenin proleterlerinin ortak gayreti olmadan tek bir ülkede sosyalizmin nihai zaferi kazanılabılır mı? Hayır, bu olanaksızdır." (Hatırlatan L. Troçki, The Third International After Lenin (Lenin'den sonra Üçüncü Enternasyonal), s. 36).
14. Daha önceki muhalefetleri, örneğin İşçi Muhalefeti'ni ve Demokratik Merkeziyetçileri burada ele alamıyoruz. Her ne kadar bunlar ilk bürokratikleşmeye ve yozlaşmaya tepki olarak ortaya çıkmışlarsa da, nesnel gerçekliğe (yani işçi sınıfının zayıflığına ve köylülerin gerçek gücüne) kısmen ütöpik bir tepki olmuşlardır. İşçi Muhalefeti'nden geriye kalanlar ve önemli olanlar sonunda Sol Muhalefet'in içinde yer almışlar, ancak önderleri (Kollontai ve Shyapnikov) Stalin'e teslim olmuşlardır.

RUSYA'DA DEVLET KAPİTALİZMİ

Peter Binns

"....., Rus devlet kapitalizminin egemen sınıfı aynen Batı'daki egemen sınıfların hareket yeteneğini kısıtlayan güçlerin etkisi altında ve bu egemen sınıf, gün geçtikçe artan bir biçimde, hem dünya pazarının temposuna tâbi, hem de bu pazarın şekillenmesine katkıda bulunuyor."

"Aynen Batı'daki gibi Rusya'da da sosyalizm ancak şimdiki egemen sınıfı alaşağı ederek işçi sınıfının iktidarını yaratacak bir işçi devrimi sonunda gerçekleşecektir..."

RUSYA'DA DEVLET KAPİTALİZMİ

Rusya'nın niteliğinin ne olduğu sosyalistlerin gözardı edemeyeceği bir konu. Bizler ne zaman kurtuluşun sosyalizmde olduğunu öne sürsek hemen Rusya deneyiminin örnekleri yüzümüze çarpılır: Gulak Takımadalarındaki "sosyalist" köle kampları, 1968 Çekoslovakya'sındaki "sosyalist" tanklar, "dünyayı zincirlerinden kurtarmak için" Kula yarımadasında hazır bekleyen "sosyalist" bombardıman uçakları, Afganistan'daki sosyalist silahlı helikopterler, bugün Doğu Avrupa'da bağımsız sendikalara üye işçilerin "sosyalist" hapishanelere tıkulması, vb. Bu sorularla yüzleşebilmek bizim için acil bir gereklilik. Ciddi bir Maksist değerlendirme Rusya'nın gerçekten sosyalist olduğunu, ya da hiç olmazsa sosyalizm yolunda ilerleyen daha üstün bir toplumsal örgütlenme olduğunu gerçekten iddia edebilir mi? Eğer edecek olursa bundan böyle Marksizmin sözünü etmek bile boşuna olur. Çünkü o takdirde Marksizm, çalışan insan kitlelerinin kurtuluşunun teorisi olarak bütün itibarını yitirmiş olur.

Hayır, biz böyle düşünmüyoruz. Bugünün Rusya'sının ve Marks'ın kapitalizm analizinin dikkatli bir incelemesi, Rusya'nın yapısının sosyalizm analizinin dikkatli bir incelemesi, Rusya'nın yapısının sosyalizm değil, *devlet kapitalizmi* olduğunu gösterecektir. Rusya, Batı'da olanlardan daha üstün bir toplumsal düzen değil, aynen onlar gibi emperyalist ve kapitalist bir güçtür. Bir-iki reform bir düzeni sosyalist yapmaz; sosyalizm için, aynen Batı için geçerli olduğu gibi, Rusya'da da hakim sınıfı ve onların egemenliğini koruyan tüm yapıyı devirecek tıstamam bir işçi devrimi gerekiyor.

Bunun niye böyle olduğunu görmek için bugünün Rusya'sına bir göz atarak başlamamız gerek.

GÜNÜMÜZÜN RUSYA'SI: İŞÇİ DEVLETİ Mİ?

Bugün Rusya'da işçiler ne kendi sanayi kolları üzerinde, ne de devlet üzerinde herhangi bir kontrole sahip değiller. Üretim üzerinde işçi kontrolünün son kalıntısı olan *Troika* 1929'da feshedildi. Onun yerine öne çıkan işyeri müdürünün emirleri bundan böyle "kendisinin altındaki idari personel ve tüm işçiler için koşulsuz bağlayıcıdır"¹ diye karar verildi. Aynı tarihte, sendikaların elinden tüm işlevleri ve özellikle, ücret üzerine pazarlık yetkisi alındı. Bir çeşit yurtiçi pasaport sistemi uygulamaya sokuldu ve 1930'da tüm sanayi işletmelerinin bir önceki işinden izinsiz ayrılmış işçileri işe alması yasaklandı.² 1930'larda Stalin'in işçi sınıfına karşı terör kampanyasının hız kazanması ile birlikte zorla -çalıştırma en geniş şekilde uygulanmaya başlandı. Rus otoritelerinin de adeta alay edercesine söyledikleri gibi: "SSCB'nin sosyalizm dönemine girmesi ile birlikte ıslah edici iş yaptırmak üzere zor- yöntemleri kullanma olanağı ölçülemeyecek şekilde artmıştır."³

Rusya'da devlet üretim araçlarının sahibidir, ama devletin sahibi kimdir? Açık ki, işçiler değil! İddiaya göre, Rus devletinin, delegelerinin işyerlerinden seçildiği *sovyetlerin* bir birliği olması gerek. Gerçekte ise, değil işçi konseyleri, herhangi bağımsız bir işçi girişimi başlatmak için harcanan her türlü çaba derhal bastırılmakta ve aşırı baskı yöntemleri ile hep aynı şekilde cevaplandırılmaktadır. Stalin'in uşağı Kirov'un dosdoğru bir şekilde öngördüğü gibi: "fabrikalarda ve köyde gerekli disiplini gösteremeyenlere ve planı uygulamakta başarısız olanlara karşı acımasız olacağız."⁴ Binlerce işyeri müdürü işçilerine yeterli baskıyı uygulamadıkları için hapis hanelere dolduruldu. Durum bu iken, kendi adına iktidar talep edecek kadar ileri giden işçilerin kaderini tahmin etmek zor olmasa gerek! Örneğin, 1953'de zorla çalıştırılan yüzlerce işçi, otoriteler af çıkarmak üzere verdikleri sözü tutmayınca greve çıktıklarında kurşunlanmışlardı.⁵ Bu olaydan önce ve sonra da defalarca tekrarlanan bu tipik acımasız tepki, işçilerin hele bu örnekteki taleplerinden *daha fazla* bir şey istedikleri halde başlarına ne geldiğini de anlamamızı sağlıyor.

Burjuva parlamenter ölçüleriyle bile 'sovyet' rejimi bütünüyle bir yalan: seçimler yapmacık ve 'Yüksek Sovyet'in gücü bile gerçek

değil, biçimsel bir güç. Örneğin 5 ve 7 yıllık planların *tümü* ve dış siyasetteki her bir köklü değişiklik ancak yürürlüğe girdikten *sonra* devletin bu sözde en yüksek organında görüşülmüştür! Bu organ için yapılan 'seçimler'de *hiçbir zaman bir* seçim bölgesinde birden fazla aday olmamıştır (ve üstelik adaylar merkezden tesbit edilir), ve bu adaylar hiçbir zaman % 93'den aşağı oy almamışlardır ancak bazen (1947'de Stalin'le olduğu gibi) %47 oy 'aldıkları' bilinir!⁶ Sonuç olarak, üretim araçları devletin malıdır derken, devletin ise işçilerin olduğuna inanmak açık ki tamamen bir saçmalık olur.

KAPİTALİZM: KENDİNİ SÜREKLİ YENİLEYEN BİR SÜREÇ

Öyleyse Rusya'da ki toplumsal yapıyı nasıl tanımlamalı? Belli ki sosyalizm değil, ve yine belli ki, genellikle Batı'da olduğu gibi birbirleriyle rekabet eden özel sermaye sahipleri de yok.

Önce kapitalizmin ne olduğuna bir bakalım. Tanımlamaya çalıştığımızda karşımıza bazı güçlükler çıkıyor. Bunun nedeni, kapitalizmin sabit bir olgu değil, sürekli devinim halinde olan bir *süreç* olması.

Geçtiğimiz yüzyılın ortalarında kapitalizm genel olarak bir serbest pazar sistemiydi ve üretim bağımsız işletmelerde ücretli işçiler tarafından yapılıyordu. Ancak, bu her zaman böyle olmamıştır. Örneğin İngiltere'de, kapitalizm 17. ve 18. yüzyılda kısmen köle emeğine ve sömürgelerdeki yağmacılığa dayanan bir taban üzerinde başlamıştı. Ticaret de bu tabanın bir parçasıydı, ancak o zamanlar ticaret, devletin etkin müdahalesine ve serbest pazarın yadsınmasına dayanan bir ticaret idi (merkantilist dönem).

Kapitalizmin doğuşunu incelerken Marks sadece ücret sisteminin gelişmesini vurgulamakla kalmaz, aynı zamanda şunlara dikkati çeker: "Amerika'da altın ve gümüşün keşfi, yerli halkın imhası, köle edilmesi ve maden ocaklarına tıklılması, Doğu Hind adalarının fethinin ve yağmalanmasının başlaması, Afrika'nın bir köle avı sahasına dönüşmesi, kapitalist üretim döneminin ümit dolu şafağını müjdeledi... Bir gün içinde büyük servetler mantar gibi türedi: İlkel sermaye

birikimi tek kuruş yatırım olmadan devam etti."⁷ Arz ve talep yasasının 'görünmez eli' yerine, İngiltere'de "sömürgeleri, ulusal borçlanmayı, yeni vergi yasalarını ve gümrük duvarları ile iç pazarın korunmasını kapsayan sistematik bir bileşim vardı. Bu yöntemler, örneğin sömürgeler konusunda olduğu gibi, kısmen kaba kuvvete dayanıyor, ancak hepsi de devletin gücünü kullanıyordu."⁸

Bunun içindir ki Marks bizleri uyarır: "Eğer, böylece sermayenin belirli bir biçimi tek başına ele alınacak olursa ve sadece içeriği üzerinde durulacak olursa... sermaye bir ilişki olarak değil, cansız bir madde olarak anlaşılır... (oysa) ... sermaye basit bir ilişki değil, sermaye olma özelliklerini her anında sürdüren bir süreçtir." ⁹ Bir süreç ve içinde çelişkiler taşıyan bir süreç olduğu içindir ki geliştikçe kendini sürekli değişikliklere tabi tutar. Anlamamız gereken onun dinamiğidir —yani, değişmesinin ve gelişmesinin temelinde yatan ilkelerdir. Geçirdiği çeşitli değişiklikler boyunca kapitalizm, kapitalizm olmaktan çıkmaz; çünkü temel dinamiği, yani iç motoru, hep aynı kalır. Şimdi bu konuyu daha yakından irdeleyelim.

SERMAYE BİRİKİMİ: KAPİTALİST GELİŞMENİN ANAHTARI

Kapitalist gelişmenin tekelleşme, yağmacılık ve köleliğe dayanan ilk dönemlerini 19. yüzyılın özel mülkiyete dayalı kapitalizmine ve 20. yüzyılın devlet tekelleşme kapitalizmine bağlayan şey sermaye birikimi sürecinin özelliğidir.

Bunun içindir ki, Marks Komünist Manifesto'da kapitalizmi şöyle tanımlar: " ... emekçi salt sermayeyi artırmak için yaşar ve ancak egemen sınıfın çıkarlarının ona ihtiyacı olduğu sürece yaşamasına izin verilir. Burjuva toplumunda, yaşayan emek salt birikmiş emeği daha da arttırmak için bir araçtır. Komünist toplumda ise, birikmiş emek emekçiyi zenginleştirmek, onun varlığını genişletmek ve ilerletmek için bir araçtır. Dolayısıyla, burjuva toplumunda bugün geçmişe tabidir; komünist toplumda ise geçmiş bugüne tabidir. ¹⁰

Kapital'de Marks, kapitalizmin itici gücünü saptarken, bunu kapitalist tüketim ihtiyacında değil, kapitalist olma niteliğini yerine

getirmesi için sermaye biriktirmesi gereğinde bulur: '(kapitalistlerin) kendi özel tüketimleri, sermaye birikimine karşı işlenen bir soygunculuktur... Birikim! Birikim!.. Musa ve tüm peygamberler aşkına!.. Öyleyse, tasarruf, tasarruf, yani artık değerın veya artık üretimin mümkün olan en büyük parçasını yeniden sermayeye çevirmek! Birikim uğruna birikim, üretim uğruna üretim!...'11

Kapitalizmin özünü oluşturan bu daha da fazla sermaye birikimi uğruna birikim gayreti iki etkenden kaynaklanır. Birincisi, işçiler üretim araçlarının mülkiyetinden ayrı tutulmuşlardır. Eğer bir bütün olarak üretim onların denetimi altında olsaydı, o zaman üretim ihtiyaca, tüketime tabi olurdu. Birikim ancak daha fazla tüketime bir araç olduğu kadarıyla kabul edilirdi. İkinci etken, kapitalistlerin arasındaki rekabet. Bu olmasaydı, her bir kapitalist artık üretimi tüketeneğine mi, biriktireneğine mi, yoksa hatta onu yaratan işçilere iade mi edeneğine serbestçe karar verebilirdi. Kapitalisti birikime iten bu rekabettir ve bunu, aksi takdirde rakip kapitalistler tarafından yok edilme tehdidi ile yaptırır. Bunun içindir ki, "rekabet, kapitalist üretimin mevcut yasalarını her bir kapitalistin dışarıdan zorlayıcı yasalar olarak hissettirmesini sağlar."12

REKABET: KAPİTALİZMİN İTİCİ GÜCÜ

Marks'ın "birçok sermayenin birbiriyle karşılıklı ilişkisi içinde ortaya çıkan ve gerçekleşen, sermayenin öz tabiatından öte birşey değildir..."13 dediği rekabet, aynı zamanda kendi yarattığı sermaye birikimi süreci tarafından sürekli kösteklenmektedir de. Çünkü bu süreç, sadece mümkün olan en fazla artı değeri tekrar kendine yatırarak değil, aynı zamanda bağımsız sermaye sahiplerinin sayısını da azaltarak birbiriyle karşı karşıya kalan sermayelerin sayısını da azaltarak birbiriyle karşı karşıya kalan sermayelerin çapını artırır. Böylece rekabet, sermayenin hem yoğunlaşmasını hem de merkezileşmesini sağlar. Marks şöyle der: "dolayısıyla bugün tek tek sermayeleri bir araya toplayan çekici güç ve merkezileşme eğilimi her zamankinden daha kuvvetlidir... Sanayinin herhangi bir dalındaki tüm ayrı sermaye yatırımlarının tek bir sermaye olarak birleşmesi ile merkezileşme son haddine varmış olur. Tüm toplumsal sermayenin ya tek bir kapitalistin

elinde, ya da tek bir kapitalist şirketin bünyesinde toplanması ile de aynı sınıra tüm toplumda varılmış olur"¹⁴

Marks'ın kendi döneminde sermayeyi merkezileştirmenin en yaygın yolu tekelleri birleştirme yolları değil, bir bireyin sermayesinin bir anonim şirkette kısmen ortak olması idi. Bu süreç üzerine Marks şöyle der:

"Bu kapitalist üretim tarzının kendi bünyesi içinde kapitalist üretim tarzına fesh etmesidir ve bundan dolayı, sadece yeni bir üretim tarzına geçiş dönemi teşkil eden ve kendi kendini fesh eden bir çelişkidir. Kendini böyle bir çelişki olarak göstermesi sonuçları itibarıyla. Belli alanlarda bir tekel olarak ortaya çıkar ve böylece devlet müdahalesine gerek gösterir. Yeni bir mali aristokrasi ve şirket kurucuları, spekülâtörler, salt ismen mevcut olan şirket yöneticileri şeklinde bir dizi asalaklar türetir: yani reklamcılık, hisse sigortası ve hisse senedi spekülasyonu yöntemleri gibi bütün bir dolandırıcılık ve aldatmacalık sistemi. Bu, özel mülkiyetin kontrolü olmaksızın özel üretimdir."¹⁵

Engels bu pasajı 1890'lara şöyle uyarlar:

"Marks bu sözleri yazdıktan bu yana sanayi kuruluşlarının yeni biçimleri gelişti... eskiden övgü vesilesi olan rekabet özgürlüğü son demlerini yaşadı ve artık bariz, rezilce iflasını kendi ilan etmek zorunda... bazı sanayi kollarında... rekabet yerini tekelciliğe bıraktı:"¹⁶

Yine de, bu açık ve bariz sözlerle rağmen, Rusya'nın mevcut ekonomik ve sosyal yapısının taraftarları hala karşıt bir görüş savunuyorlar. Onlar, kapitalizmin gelişmesinde özel sermaye mülkiyetinin, fiyat rekabetinin belirleyici olduğu belli bir dönemi ele alarak böyle şeylerin bugünkü Rusya'da geçerli olmadığını, dolayısıyla Rusya'da yeniden bir sosyal devrime gerek olmadığını iddia ediyorlar. Örneğin Mandel, bu sonucu şöyle savunuyor: Planlama, "üretim araçlarında özel mülkiyetin kaldırılması ve meta üretiminin sona erme sürecinin ortaya çıkardığı özel bir üretim ilişkisidir ve ortak mülkiyet olan fabrikalarda bu ilişki çerçevesinde harcanan emek doğrudan sosyal emek olarak tanınmalıdır."¹⁷

Bu görüşte savunulan mantığı kabullenecek olursak, kapitalizmin 19. yüzyıl sonlarında sona erdiği sonucuna varmamız gerekir. Çünkü Erfurt Programında benzer görüşler savunulara karşı Engels şöyle der: "Kapitalist üretimi ben bir sosyal düzen olarak, bir ekonomik sahne olarak bilirim; *özel* kapitalist üretimi ise, bu sahnede şu veya bu şekilde yer alan bir olay olarak bilirim. Öyleyse, özel kapitalist üretim ne demektir? *Tek* bir iş adamı tarafından yapılan üretim demektir ve tabii ki, bu giderek istisnai bir şey olmaktadır. Bugün *anonim ortaklıklar* tarafından yapılan kapitalist üretim artık *özel üretim* değil, bir çok kişinin toplu hesabı adına yapılan üretimdir. Ve tüm bir sanayi kolunu kontrol eden ve tekeline alan tröstlere gelindiğinde, bu sadece *özel üretimin* sonu değil, aynı zamanda plansızlığında sonu olacaktır." ¹⁸

Mesaj açık Stalinist Rusya'nın sözde 'kapitalist olmayan' yapısı için öne sürülen bahaneler boşuna. Bu görüşlerin sonuçları Rusya ile sınırlanamaz. Bu görüşler doğru olacak olursa, Batı'nın da çoğu bugün tam ya da kısmen 'kapitalist olmayan' yapılara sahip, çünkü orada da tekelleşme ve hatta sermaye birikiminde dolayısıyla devlet müdahalesi hızla ilerlemiştir. Daha 1960'larda İtalya'da devlet sabit sermaye hacminin çoğunluğundan sorumlu idi; Bangladeş'de devlet 'modern sanayi yatırımının' %85'ine sahip, Cezayir'de devlet, imalat, inşaat ve hizmet sektörlerinde çalışan işçilerin 1965'de %15 'inin patronu iken, bu oran 1972'de %51'e çıkmıştır, Türkiye'de devlet ~~hacminin~~ değerin 1964'de %40'dan sorumlu idi. Brezilya'da 1970 ortalarında tüm yatırımın %60'ının sahibi devletti; ve İngilterede aynı dönemde, Sabit sermaye hacminin %45'i yine devletindi. ¹⁹ Bütün bunlardan çıkan sonuç örneğin İtalya ve İngiltere'nin sanayilerinin çoğunluğunda 'sosyalist bir ekonomik taban' olduğu mudur? Batı'daki neredeyse tüm diğer ekonomilerin böyle 'sosyalist' bir alt yapıya 'geçiş sürecinde' (üstelik oldukça hızlı bir şekilde) olduklarını mı kabul edeceğiz?

Gerçek ise oldukça farklı. Plansızlık ve özel üretim kapitalizmin gelişmesinde bir dönemdir sadece ve her zaman olduğu gibi burada da rekabet kapitalizmin özünde yatar. Açıktır ki, rekabet, özel sermayenin pazar için ürettiği mallar arasındaki *fiyat rekabeti* olmaktan başka şekiller de alabilme durumundadır.

Bu gibi kaygılar Marksist ekonomik teorinin bu yüzyıldaki en verimli gelişmelerinin, özellikle Lenin'in ve Buharin'in tekellilik ve emperyalizm teorilerinin, başlangıç noktası olmuştur. Bu zemine dayanarak Lenin ve Buharin, 'başşsal' rekabetin giderek hammaddelerin fiziki zaptı, rakip kapitalistleri gümrük duvarları ile dışıalamak vb. şeklinde savaşı dönüştüğünü söylemişlerdir.

Aynı zamanda, kapitalist devletin rekabet yaratarak tek tek kapitalistler üzerinde baskı oluşturmak şeklindeki rolünü anlamadan bu devletin 20. yüzyılda muazzam bir şekilde genişlemesini anlamak da olanaksız. 19. yüzyıldan bu yana kapitalist bunalımın aldığı şeklin öylesine çarpıcı bir şekilde değişmiş olması da bundandır. Eskiden ticaret dalgasının inişleri ve çıkışları belli aralıklarla yeterli sayıda şirketi iflas ettirerek üretimin tekrar yükselme dönemine geçmesini sağlayabiliyordu. Kapitalizmin tüm dünya düzeyinde tekelleşmesi ve devletleşmesi (her ne kadar Rusya bu konuda aşırı bir örnek olsa bile, bu süreç sadece Rusya ile sınırlı değil) aynı eski senaryonun artık mümkün olmadığını ortaya çıkardı. Bu devirde ancak bir dünya savaşı —ki, bu artık nükleer savaş demek—bu rolü yerine getirebilir.

RUSYA DÜNYANIN GERİ KALANINDAN AYRI DÜŞÜNÜLECEK OLURSA

Öyleyse, Rus ekonomisi ve devletini bu çerçeve içinde nasıl tanımlamalı? Yukarıda gördüğümüz gibi, kapitalizmin 'birikim uğruna birikim' eğiliminin iki temel özelliği var: 1- İşçilerin üretim araçlarından ayrı olması, ve 2- kapitalistler arasındaki rekabet.

Bunlardan birincisinin Rusya'da aşırı bir şekilde mevcut olduğu açık. Bu üstelik totaliter bir polis devletinin geliştirilmiş baskı gücünden dolayı Batı'da olduğundan daha ileri bir düzeyde.

Ya ikinci özellik? Rus ekonomisinin bütünü *kendi içinde* merkezi bir planlamaya tabii olduğuna itiraz edilemez. Üretim birimleri çok nadiren bağımsız olmuş veya birbirleriyle rekabete girmişlerdir. Batı kapitalizminde gördüğümüz, her bir işletmenin kendi içinde planlama ve işbirliği yapma girişimleri ve dışındakilerle rekabet etmesidir. Rusya, *sadece tek başına düşünüldüğünde*, bu rekabet unsurunu uygulama mekanizmasına sahip değildir. Cliff'in dediği gibi:

Ücretsiz PDF Kitap Arsivi - <https://rantey.org>

Rus toplumundaki işbölümü esas olarak tek bir iş yerindeki iş bölümünün bir çeşitidir."²⁰

Eğer herhangi bir şirket, örneğin General Motos ya da IBM, dünya ekonomisinin tümünü ele geçirmeyi başaracak olsaydı, o zaman kapitalizm artık bitmiş olurdu. Sermayenin arasındaki rekabet sona erer ve dolayısıyla 'birikim uğruna birikim ve üretim uğruna üretim' yapmak da son bulmuş olurdu. Tabii ki, bu sosyalizm değil, ancak yeni bir sınıflı toplum olurdu —Buaharin'in tarif ettiği, endüstriyel bir 'köle pazarnın bulunmadığı köle ekonomisi.'²¹

Bu, eğer dünyanın geri kalanından ayrı bir şekilde var olması mümkün olsaydı, Rusya'nın ne gibi bir şey olabileceğinin tam bir tablosudur—aynen bunun gibi, ancak daha küçük bir çapta.

Yani eğer Rusya çevresindeki dünyadan etkilenmiyor olabilseydi, o zaman artık kapitalizmin yasaları ile açıklanabilecek bir toplum olmaktan çıkardı. Rusya'daki işletmeler sermaye biriktirmek veya sermayenin organik bileşimini artırmak için birbirleriyle rekabete zorlanmamış olabilirlerdi. Üretimin amacı, satışından gelir elde etmek yerine, kullanım değeri yaratmak olurdu. Rusya, devletin tüm üretim araçları için bir depo haline geldiği kocaman bir anonim şirket olurdu. Bu iki bağlamda, yani 1 -üretim araçları üzerinde devlet mülkiyeti ve 2- üretimin amacının kullanım değeri yaratmak olması bağlamında ve sadece bu iki bağlamda, Rusya bir işçi devletine benzemiş olurdu. Aynı zamanda, Firavunların Mısırına, Asur ve Indus vadisi eski medeniyetlerine de benzemiş olurdu. —hem de sadece o iki bağlamda değil, üstelik üreticilerin kendilerinin üretim süreci üzerinde hiçbir denetimi olmayan hiyerarşik bir sınıflı toplum olmasıyla da.

RUSYA'DA

DEVLET KAPİTALİZMİNİN BAŞLANGICI

'Tabii ki Rusya hiçbir şekilde dünyanın gerisinden ayrı düşünülemez. Lenin sadece dünya sosyalizmini *dilediği* için değil, Rusya'da dahil her yerde sosyalizmi kurmanın tek yolunun hakim endüstriyel kapitalist ülkelerde işçi sınıfının iktidarı ele geçirmesi olduğunu bildiği için bir enternasyonalistti.

"Biz her zaman için hareketimizi uluslararası bir devrime bağladık ve bunda kesinlikle haklıydık... biz her zaman önemle belirttik... tek bir ülkede sosyalist devrim gibi bir işi başarmak olanaksızdır."²² Ve gene Mart 1919'da Lenin şöyle tekrarladı: "Yalnız tek bir ülkede değil bir ülkeler sisteminde yaşıyoruz ve Sovyetler Cumhuriyeti'nin emperyalist devletler ile yanyana uzun bir süre varolacağı düşünülemez. Sonunda ya biri ya da öbürü kazanmak zorundadır"²³ bu uyumsuzluğun kaynağının sadece emperyalist güçlerin askeri müdahalesi değil, aynı zamanda Rusya'nın çevresindeki kapitalist devletlere ekonomik bağımlılığı olduğunu Lenin açık bir şekilde belirtti; "... ilişkide bulduğumuz ve kaçamayacağımız, tabi olduğumuz uluslararası pazar"²⁴ dan sözetti.

Emperyalizm çağında aşırı geri kalmışlığı Rusya'yı hızla sanayileşmeye zorladı. Almanya ve diğer ülkelerde devrim başanaya ulaşıyorsa, Rusya'ya akacak olan yığınla üretim aracı ve vasıflı işgücü sanayileşme sürecini önemli ölçüde kolaylaştırabilirdi. Oysa perspektif 1924'te Stalin'in önerisiyle devrimi uluslararası alanda yaymaktan, tek ülkede 'sosyalizmi' inşa etmeye geçince işin rengi de değişti. Eğer sanayileşme tek başına Rusya'da gerçekleştirilecekse, bu ancak köylülükten muazzam bir artık koparmak ve yüzbinlerce köylüyü topraktan ayırıp, madenlerde ve çelik fırınlarına doldurmakla mümkün olabilirdi.

Bürokrasi ancak bunu gerçekleştirebildiği sürece iktidarını koruyabilirdi. Kitlelerin tüketim ihtiyaçlarını Rus devletinin birikim ihtiyaçlarına tabi kılmak ise yaygın bir terör ağı kurulmasını gerektiriyordu. Bu mantığı Stalin bir süre görmezlikten gelmeye çalıştı. Bolşevik partisinin sağ kanadıyla ittifak kurup, bu kanadın savunduğu şekilde, köylülüğe dokunmadan 'sosyalizme doğru yavaş adımlarla' ilerlemeyi denedi. Sonuç olarak, 1923-28 döneminde gerçekleştirilebilen sermaye birikimi ağır sanayiye değil, sosyal hizmetlere, eğitime, tarım ve gıda maddelerine harcadı. Bu yıllarda Batı'ya yetişme açısından çok az ilerleme kaydedildi.

1927 yılında uluslararası ilişkilerde sertleşen atmosfer bu politikanın tehlikelerini önplana çıkardı: Rusya'nın güvenliğini sağlamak ancak birikim sürecini hızlandırmakla mümkün olabilirdi

(çünkü uluslararası devrim Stalin'in peşinen yadsıdığı bir yöntemdi) Nitekim, bir yıl sonra, Stalin Buharin ile ittifakını bozarak her ne pahasına olursa olsun birikim politikası izlemeye başladı. Rus işçi sınıfının (ve hatta tek tek bürokratlardan) çıkarları gözden siliniverdi.

Bu birikim politikasını uygulayabilmek için başlıbaşına bir karşı devrim gerekiyordu. 1917'de işçi sınıfı eski devlet mekanizmasını yıkıp yerine gerçek anlamıyla bir sovyet devleti, yani fabrika ve kırsaldaki işçilerin dolaysız iktidarı temsil eden konseylere dayalı bir devlet kurmuşlardı.

Yani, yeni devlet fabrikaların ve işçilerin varlığına dayalıydı. Ne var ki, uluslararası devrimin yenilgisi sonucu bu dayanak fiziksel olarak yok olmaya başlamıştı. İşçi devletinin 16 emperyalist ülkenin orduları tarafından muhasara altına alınıp işgale uğramasıyla, sınıfın en ileri kesimleri fabrikalardan ayrılıp Kızıl Ordu'ya katıldı ve hem bu yüzden hem ekonomik amborgo yüzünden fabrikalar işlemez hale geldi. Üretim 1913 düzeyinin % 20'sine düştü ve cepheye gitmeyip fabrikalardan kalan işçiler bile, açlık yüzünden, işyerlerini terk edip köylere çekildiler.

İşçi sınıfı ve üretim yokolduğu anda ise yeni devlet toplumsal tabanını kaybetmiş oluyordu. Bolşevik partisi, bir süre uluslararası devrime yardımcı olmak perspektifiyle kedisini sınıfın yerine ikame etti. Fakat bu 1924'ten itibaren Stalin tarafından değiştirilmeye başlandı. Stalin sadece 'tek ülkede sosyalizm' şiarıyla devrimin ölüm fermanını imzalamakla kalmadı, aynı zamanda partinin proleter tabanını da yok etti. 1923'te % 70 oranında işçilerden oluşan parti, 1927'de eski çarlık subaylarının, fabrika müdürlerinin vb. kabul edilmesiyle ancak %30 oranında proleter bir parti haline dönmüş ve üstelik tamamen bürokratlasmıştı.

Böylece asıl toplumsal tabanından kopan ve tümüyle bürokratiklaşan devlet ilk Beş Yıllık Plan (1928-33) dönemiyle dev bir sermaye birikimi sürecini gerçekleştirme görevini üstlendi. Bu görevi dayatan unsur ise, dünya emperyalizminin baskısıydı. Stalin'in 1931'de dediği gibi:

"Hayır yoldaşlar... hızımızı asla yavaşlatmamalıyız!.. Aksine, gücümüz ve olanaklarımız elverdiği ölçüde daha da hızlanmalıyız... Yavaşlamak geri kalmak demektir, geri kalanlar ise yenilirler... İleri ülkelerin elli veya yüz yıl gerisindeyiz. Bu farkı on yıl içinde kapatmak

zorundayız. Ya biz bunu başarıyoruz, ya da onlar bizi ezerler."²⁵

Aynı zamanda, fabrikalarda işçi yönetiminin tüm unsurları yok edildi. Gerçek ücretler düşürüldü, üretim hızlandırıldı. Köylüler zor kullanılarak köylerden fabrikalara taşındı. Bürokrasi böylece dev bir ilkel birikim sürecini harekete geçirdi. Süreç kısa zamanda semeresini vermeye başladı. 1928-33 yıllarında sanayi yatırımları 1923-28 yıllarına kıyasla altı kat arttı ve ondan sonraki her beş yıllık dönemde bir önceki döneme kıyasla ~~iki~~ ^{iki} kat artmaya devam etti.²⁶

KAPİTALİST ÜRETİM İLİŞKİLERİ İLSEL BİRİKİM VE SİLAHLANMA YARIŞI YOLUYLA DAYATILIYOR

Rusya'da birikimin gereklerinin tüketime egemen olması aşırı bir şekil aldı. İlk beş yıllık planda milli gelirin %20'den fazlası sermaye birikimine ayrılırken, bu oran daha sonraki plan dönemlerinde daha da arttı. Bu oran Amerika ve Japonya'nın kendi gelişmelerinin Rusya' ninkine denk düşen döneminde gerçekleştirdikleri orana yakın olup, 1930'lu yıllarda tüm ileri kapitalist ülkelerdeki orandan ise daha yüksekti. Kısacası, kapitalizmin bu en belirgin özelliği (yani, toplumun sermaye birikimiine tabi oluşu) Rusya'da tam anlamıyla gelişmişti.

Bu şekilde, Rusya'da üretimin amacı tüketim değil birikim olarak gelişti. Sermaye birikiminin ajanları olan bürokrasi de, ekonominin kendisi Batı'lı ülkelerdeki dev şirketlerin özelliklerini aldıkça, bir kollektif kapitalist' haline geldi.

Bürokrasinin dış ticaret alanındaki tekeli Rusya'yı fiyat rekabetinden tecrit etmesine olanak sağladı. Fakat stratejik ve askeri rekabet, birikimin 1928'den itibaren bürokrasinin ana kaygısı olmasıyla, Rusya'daki sermaye oluşum sürecine egemen bir hale geldi.

Beş yıllık planların ilk başlangıcından itibaren silah üretimi birikim sürecine egemendi. Örneğin, birikimin gelişmesinin en iyi göstergesi olan makina imalat fabrikaları arasında, silah üretenler daha 1932' deyen kullanılan tüm demir ve çeliğin %46'sını tüketiyordu. 1938 yılında ise bu oran %94'e yükselmiş²⁸ ve diğer bütün makina

fabrikaları nerdeyse durmuştu!

İkinci Savaş öncesi dönemde Rusya'da birikim Batı ülkeleri ile Rusya arasındaki stratejik ve askeri rekabete bağımlıydı. Savaşın sonra bu daha da artarak sürdü. 1950-65 döneminde, milli gelirin birikime ayrılan oranı 1930'lardakinden farklı olmamasına rağmen, silahlanmaya ayrılan oran iki kat daha yüksekti.²⁹ Bunun sonucu olarak, bu dönemde gerçekleşen sermaye birikiminin üçte ikisi silah üretimine ilişkindi.³⁰ Yani 1928'den beri Rusya'da birikimin tüketime egemen olmasının nedenlerini rekabetçi dünya kapitalizminde, bu sistemin yarattığı baskılarda görmek gerekir. Bir başka deyişle, bürokrasiyi birikime zorlayan, 'birikim için birikim' eğilimini Rusya'da geçerli kılan, bürokrasinin kendi isteği değil, dünya kapitalizminin mantığıdır.

RUS TOPLUMUNUN DİNAMİĞİNİ İÇİNDE BULUNDUĞU DÜNYA TAYİN EDİYOR

Rusya, temel olarak, dev bir fabrikaya benziyor. Ve eğer bu bir boşlukta olmuş olsaydı, kendi içinde kapitalist gelişme yasaları geçerliliğini yitirirdi. Fakat durum belirsizliği böyle değil. Rusya'nın iç dinamikleri de diğer dev şirketlerin dinamiğini şekillendiren yasalara tabi. Elbette, şirketler dev boyutlara ulaşır, tekelleştikleri zaman bu yasaların da değiştiğini biliyoruz. Fakat, bu değişiklikler ancak asıl yasaların temeli üzerinde oluşur ve bu nedenle temel eğilim ve çelişkilerini sürdürürler.

Bütün bunlar başta söylediklerimizin bir tekrarıdır: Kapitalizm sürekli hareket halindedir, bir süreçtir, değişmez bir olgu değildir. Kapitalizm yüzeysel görünümü ile değil, içsel eğilimleri ve dinamiği ile tanımlanır. Bu nedenle, Rusya'nın Batı kapitalizmi ile rekabetine bağlı olan, 'birikim için birikim' sürecine biz Rus toplumunun iç yapısını anlamakta anahtar olarak görüyoruz. Yapıyı anlamak temeldeki süreci anlamaktan geçer.

Aynen bu şekilde, Marks'da ekonomileri ücretli emeğe değil köleliğe dayalı olan ABD'nin Güney eyaletlerini çevre eyaletlerdeki kapitalist ilişkilerden hareket ederek açıklar. "Ücretli emek", der Marks, "zenci köleliğinin ön koşuludur. Çevrelerinde ücretli emeğe dayalı özgür

eyaletler olmasa, zenci eyaletlerdeki toplumsal koşullar hemen medeniyet-öncesi biçimlere dönerdi."³¹

Demek ki, 19. yüzyılda ABD'nin Güney eyaletlerindeki zenciler için özgür ücretli emek söz konusu olmadığı halde, Marks bu eyaletlerin ekonomisini çözümlemek için yepyeni ve ayrı yasalar aramayı düşünmüyordu. Aynı şekilde, Rusya'nın iç dinamiklerini anlamak da, ancak içinde bulunduğu kapitalist dünya ekonomisinin yapısına bağlı olarak düşünüldüğünde mümkün olabilir.

RUSYA'DA VE BATI'DA KULLANIM DEĞERLERİ VE DEĞİŞİM DEĞERLERİ

Denir ki, Rusya kapitalist olamaz çünkü ekonomisi metallerin pazardaki rekabetine dayalı değildir. Şirketler merkezi bir otoritenin talimatlarına göre üretim yapmaktadırlar. İddiaya göre, bu da demektir ki Rusya'da *meta* üretimi yoktur, böylece kapitalist olması da mümkün değildir.

Marks'ın tanımına göre, pazarda başka mallarla değiştirilmeyen bir malın üretimi, değişim değeri değil, *kullanım değeri* üretimi demektir: "Bir malın meta olması için, değişim yoluyla, o malı kullanım değeri için isteyen bir başka kişiye devredilmesi gerekir."³² Buna göre, Rusya kapitalist olamaz deniliyor.

Bu tartışma doğru olsaydı, o zaman Batı'da üretimin büyük bir kısmının kapitalist sayılmaması gerekirdi. Batı ekonomilerindeki büyük (ve halen hızla büyüyen) devlet sektörlerinden yukarıda söz ettik. Bunun üstüne, 'özel' sektörlerin de önemli bir bölümü salt devlet için üretim yapan şirketlerden oluşuyor (silah ve cephane üreticileri ile otoyol döşeyen şirketler örneğin). Üstelik, Batı'da özel sektör devtekellerin gittikçe artan egemenliği altında. Örneğin İngiltere'de yönetim kurulları arasında önemli ölçüde çakışma olan 100 şirket özel sektör üretiminin yarısını üretiyor.

Hem devlet sektörünün hemde tekellerin kendi bünyelerindeki her bir üretim biriminin yaptığı üretim her zaman için pazara yönelik değil; genellikle, yurakıdan gelir: talimatlara dayalı olarak, aynı

kuruluşun başka kesimlerine yönelik. Yani, bir fabrikanın *değişim* için değil, aynı şirketin başka fabrikalarında *kullanım* için üretim yapıyor olması söz konusu olabiliyor.

Buna rağmen, böyle bir fabrikalardaki üretim sürecinin bütün aşamalarının, uzun dönemde, kapitalizmin yasalarına uygunluk gösteriyor olması kaçınılmaz. Fabrika merkezi bir planlamaya tabi olmasına rağmen, kârını azamileştirmek için kapitalist fabrikasında kapitalizmin yasalarını dayatmak zorunda. Fabrikanın bir bölümündeki işçiler diğer bir bölümdeki işçiler için *kullanım* değerleri üretiyor da olsalar, bu üretimi düzenleyen yasalar pazar için meta üretimini düzenleyen yasalardan farklı olmayacaktır. Fabrikanın ekonominin geri kalanıyla arasındaki dış ilişkiler fabrikanın içindeki üretimin değişik aşamalarını kapitalist üretim aşamaları şekline sokacak.

Aynı durum dev tekellerin işleyişine baktığımızda da söz konusu. Bu tekellerin üretiminin önemli bölümleri planlı ve pazar yerinden uzak olmasına rağmen, diğer tekellerle aralarındaki rekabet her tekelin iç işleyişinde kapitalist yasaların egemenliğini sağlar nihai anlamda.

Devletin askeri ihtiyaçlarını karşılayan üretim de tekelci üretimden nitel olarak farklı değil. Üretilen mallar rekabete açık bir pazarda değiştiriliyor olmasına rağmen (örneğin İngiltere'de silah üretiminin % 90'ı doğrudan devlete satılmaktadır), bu üretimi planlayanlar kapitalizmin yasalarına uygunluk görmek zorundadır.

Bu uygunluğu, genellikle, kendi sektörlerindeki (yani silah üretimindeki) maliyetleri, üretkenliği vs. diğer sektörlerdeki ile karşılaştırmayı mümkün kılan çeşitli hesaplamalar yaparak sağlarlar. Bu hesaplamalara dayanarak, devlet silah üreticilerine ne fiyat verileceğini saptar. Bu şekilde silah şirketleri çok nadiren pazarda rekabet etme durumunda olmalarına rağmen, sanki ödiyormuş gibi davranmak zorunda kalırlar. Pazarın yerini devlet bürokrasisi almıştır, ama kapitalizm varlığını sürdürür.

Her iki durumda da içsel üretim mekanizmaları aynıdır: emeğin sömürülmesi oranı rakip üretim birimlerinde olduğu kadar (veya daha yüksek) olmak zorundadır, üretkenliği sürekli artırmak gerekmektedir. Bir şirket veya bir ülke üretimini planlıyor da olsa, bu planın içeriği rakip şirket

veya ülke ile ilişkilere bağımlı olmak zorundadır. Eğer rakiplerin gerçekleştirdiği sömürü oranını gerçekleştiremezse, onların teknolojik atılımlarının gerisinde kalırsa, üretim birimi tehlikeye düşecektir. Bir şirket gibi, bir ülkenin de iç örgütlenmesini tayin eden şey, kendi dışındaki sistemin bütünüyle arasındaki ilişkilerdir.

Bu nedenle, bugün ABD ekonomisinin dev silah sektörü kapitalist bir sektördür: bu sektör kendi üretkenliğini, teknolojik düzeyini ve emek maliyetlerini sürekli olarak Batı ülkelerindeki ve Rusya'daki ile kıyaslamak zorundadır; çünkü Avrupa ve Japonya ile ekonomik, Rusya ile ise askeri rekabet halindedir.

Bu dediklerimiz, bir bütün olarak Rus ekonomisi için de geçerli. Eğer bu ekonomi silah üretimine tabi ise (ki yukarıda öyle olduğunu gösterdik), o zaman kendi dışındaki üretimle arasındaki ilişkilere tabi demektir. Rusya'yı yönetenler için önemli olan, ülkede soyut olarak ne kadar kullanım değeri üretildiği değil, üretilen miktarın ABD silah sanayi tarafından üretilenle karşılaştırıldığında az mı çok mu olduğu.

İki ayrı kullanım değeri birbiriyle karşılaştırıldığında, yani birbiri ile kıyaslanarak ölçüğe vurulduğunda ise, *salt kullanım değeri* olma niteliğini yitirirler. Aynen değişim değerinin özelliklerini kazanırlar. Yani, her birinin değeri kendi öz yapısından ve işlevlerinden kaynaklanacağına, dünya sisteminin geri kalanındaki üretimle arasındaki ilişkiden kaynaklanıyor olur.

Rusya'daki yöneticilerin temel kaygılarına baktığımızda, aynen Batılı tekellilerin kaygılarını paylaştıklarını görmek mümkün. Ekonominin büyüme hızından söz ettiklerinde sorun Batı'daki büyüme hızlarıyla aradaki fark. Sorun emeğin ürünleri değil, emeğin üretkenliğinin Batı'daki oranlarla karşılaştırılması. Ekonomideki yenilik ve icatların düşük düzeyi Rus bürokratların hiç aklından çıkmıyor. Sorun yine, Batı'da düzeyin çok daha yüksek olması.

İşçi sınıfını etkileyen temel ekonomik kararların alınmasında kullanılan kıstaslar ve hesaplamalar Batı'da kullanılanlardır. farklı değil. Şu sorunları çözmeye yönelik hepsi: çeşitli sektörlerin karlılığını nasıl artırmalı? İşçilere, fazla ücret karşılığı, işçi sayısını düşürüp üretimi yükselttirmeyi nasıl kabul ettirmeli? İşçilerin mümkün olan en hızlı şekilde üretim yapmasını sağlayacak ücret düzeyini nasıl saptamalı?

Kısacası, Batı ile rekabet ilişkileri içinde olmanın sonuçlarından kaçınmak mümkün değil.

DEVLET KAPİTALİZMİNİN ÇELİŞKİLERİ

Eğer Rusya ekonomik açıdan aynen dev bir şirket şeklinde işliyorsa, o zaman kapitalizmin bildiğimiz çelişkileri orada da geçerli olmalı. Yani, er veya geç, kâr oranı düşme eğilimi gösteriyor olmalı.

Batı'da kâr oranının düşmesi geçmişte ekonomik bunalımın başlangıcının habercisi olmuştur. Yatırım sıfıra düşer, talep azalır, fazla üretim başlar ve sermaye değerleri tepetaklak gider. Bunalım sırasında sermayenin zayıf birimleri iflas eder ve daha güçlü birimler tarafından yok pahasına devralınırlar. Sermaye böylece yeniden yapılanarak tekrar işlerliğini kazanır. Rakipler iflas etmiş ve sermaye değerleri düşük düzeye inmiş olduğundan kâr oranları geçici olarak yükselir ve süreç yeniden başlar.

Rusya'da fazla üretim ile sermayenin yeniden yapılanması arasındaki bu ilişkiyi kuran bir mekanizma yok. Önemli yatırım kararlarını merkezi olarak alınıyor ve bu kararları alan bürokrasi kararlarını değiştirmesini sağlayacak otomatik bir mekanizma yok. Tek tek fabrika yöneticilerinin de, üretilen malların kullanılıp kullanılmadığı, yeni inşa edilmekten olan fabrikanın tamamlanıp tamamlanmadığı hiç umurlarında değildir. Bunlar, Rus ekonomisinin hiç bunalıma girmedişinin değil, *sürekli* bunalım içinde olduğunun göstergeleri. Batı kapitalizmi bunalım sırasında sermayenin yeniden yapılanmasını sağlayan şu veya bu etkinlikte mekanizmalara sahip, Rusya ise bu tip içsel düzeltici mekanizmalardan tamamen yoksun. Bu yüzden, bunalım sırasında, Rusya'da birikim devam etmekle birlikte, bu ekonomideki kullanım değerleri toplamını artıramıyor. Yani sürekli bir ekonomik durgunluk durumuna varılmış.

Bu durum ancak son zamanlarda hayati bir önem kazanmaya başladı. 1950'lere kadar, gizli işsizlik öylesine yüksekti ki, ilkel birikim sürecinin yeni yatırımları kâr üreten bir biçimde içine alarak sürmesi mümkündü. O yıllara kadar, Rusya temel birikim kaynaklarını üretim araçlarını geliştirmeye ayırmayı başarı ile sürdürebiliyordu. Fakat, bu tüm üretim araçları bir süre sonra tüketime katkıda

bulundukları için, bunalımı ancak erteledi.

Silah üretimi Batı ile rekabetin temel kaynağı olmaktan başka, devlet kapitalizminin bunalımını da erteleyen bir unsur oldu. Silah üretimine ayrılan kaynaklar, milli gelirden ücretlere ve sabit sermayenin yıpranmasına ayrılan pay çıktıktan sonra geriye kalan kısımdan çıkar. Yani, kaynaklar ya birikim sürecinde ya da silah üretimine ayrılmak

TABLO 1. Doğu Bloku Ülkelerinde Büyüme Hızları (%)

	1950-55	1955-60	1960-65	1965-70
SSCB	11.3	9.2	6.3	4.0
Çekoslovakya	8.0	7.1	1.8	3.4
Polonya	8.6	6.6	5.9	6.7
Bulgaristan	12.2	9.7	6.5	4.5

zorundadır. Demek ki, silah üretimi birikimi azaltır, yani sermayenin organik bileşiminin artış hızını yavaşlatır. Bu da kâr oranını daha yavaş düşmesine ve bunalımın bir süre daha ertelenmesine yol açar.

1970'li yıllarda dünya kapitalist sisteminin yeniden bunalıma girmesi Doğu Bloku'nun devlet kapitalisti ekonomileri üzerine de etkisini gösterdi. Bunun birçok kesin delili var: 1) Büyüme hızının düşüşü, 2) Kâr oranlarının düşüşü, 3) Belirgin devrevi eğilimler, 4) Teknoloji açığının gittikçe büyümesi, 5) Uluslararası pazarlarda gittikçe artan çapta borçlanmaya yolaçan dış ticaret açıkları.

1974 ve 1980 bunalımlarından önce bile Doğu Avrupa ekonomilerinde büyüme hızı belirgin ve sürekli bir düşüş gösteriyordu.

Bu dönemde sadece Polonya bunalımın etkilerinden kendini korumayı becerbildi; o da, 1974 ve özellikle 1980'de müthiş bir fiyat ödeyerek. 1971-73 yıllarında kısa fakat hızlı bir hareketlenme yaşayan Batı ekonomileriyle ticaretini büyük ölçüde artıran Polonya, bu yıllarda büyüme hızının düşmesini önleyebildi. Polonya'nın Batı'dan yaptığı ithalat 1970 ile 1973 arasında üç kat arttı ve 1975'te Polonya'nın tüm dış ticaretinin sadece % 45'i diğer Doğu Bloku ülkeleri

ile idi. 1974'te, bunalımla birlikte, ihracat hızla düşerken, büyüme için gerekli ithalatın maliyeti kat kat yükseldi. Bir önceki dönemde gerçekleştirilen hızlı büyümenin etkisi bu dönemde yüksek enflasyona yol açtı. 1975'e gelindiğinde, Doğu Avrupa'nın Batı ülkelerine borcu 20 milyar doları bulmuş, bu toplamda Polonya'nın payı ise 7 milyar dolara varmıştı. Borç ödemeleri Polonya'nın ihracat gelirlerinin % 25'ini alıyordu.

Aynı süreç 1980 bunalımında daha da aşırı bir şekilde gelişti. Bu sefer 20 milyar dolarlık dış borcun yıllık ödemeleri ihracat gelirlerinin % 90'ını alırken, 1981'de üretim de % 15'lik bir düşüş kaydetti.³⁴

Rusya'da bundan farklı olarak, son zamanlara kadar kırsal nüfusun fazlalığı 1950-1970 arasında kentsel işgücünün her yıl % 4 kadar bir artış sağlamasını mümkün kıldı. Yani emek üretkenliğinin durağanlığına rağmen, yılda en az % 4'lük bir büyüme hızı gerçekleşebiliyordu. Fakat bugün kentsel işgücü yılda ancak % 1'den az

TABLO 2. SSCB: Kar Oranının Düşüşü, 1960-72 (%)

	1960	1964	1968	1972
I Hesaplama	83.2	71.3	67.2	62.9
II Hesaplama	60.4	52.1	49.4	46.6

I Hesaplama: Milli gelirin sabit üretim sermayesine oranı.

II Hesaplama: Milli gelirin toplam sabit sermaye ve işler durumdaki üretim sermayesine oranı.

bir oranda büyüyor olduğu için üretkenliği arttırmak hayati bir önem kazanmış durumda.³⁵

Bunun gerçekten ne kadar önemli olduğunu vurgulamak için şu bilgiyi vermek yeterli: Bugün Doğu Bloku ülkelerinde büyüme hızları Batı ekonomilerindekiyle aşağı yukarı eşit (yani Japonya'dan biraz daha yavaş, İngiltere'den biraz hızlı); oysa, Doğu'da bu büyüme hızını

gerçekleştirmek Batı'dakinden *iki kat fazla yatırım* yaparak mümkün olabiliyor ancak.³⁶ Demek ki, kabaca bir hesapla, Doğu'daki kâr oranı Batı'dakinden % 50 düşük.

Rusların kendi sundukları verilere göre 1960 ile 1972 arasında kâr oranının ne kadar hızlı düştüğünü görmek mümkün. Bu veriler kâr oranını iki ayrı hesaplama kullanarak sunuyor:

Bu durumda Doğu Bloku ekonomilerinin, Batı ile rekabet edebilmek için, emek üretkenliğini artırmaktan başka çıkar yolları yok. Nitekim bu sorunun Doğu Bloku liderlerinin aklında bir sabit fikir olduğu da açık. Ne var ki, harcanan tüm çabalara rağmen, tüm göstergeler üretkenlik cephesinde başarı sağlanamadığını gösteriyor. Muazzam ölçekte yatırımlara ve eğitim düzeyi yüksek bir işgücünün varlığına rağmen Doğu'daki üretkenlik düzeyi Batı'dakinin gittikçe daha gerisinde kalmakta.

Bugün Rusya, her zamankinden fazla, bir yandan Amerikan buğdayına, bir yandan da Avrupa ve Japon teknolojisine bağımlı durumda. Kendi teknolojik ve mali olanakları en önemli yatırım projelerinden birçoğunu Batı'nın yardımı olmaksızın gerçekleştirmeye elvermiyor. Sibiry gaz boru hattı Almanya yardımına, Okhotsk petrol kuyuları Japon yardımına muhtaç.

Kısacası, Rus devlet kapitalizminin egemen sınıfı aynen Batı'daki egemen sınıfların hareket serbestliğini kısıtlayan güçlerin etkisi altında. Ve bu egemen sınıf, gün geçtikçe artan bir biçimde, hem dünya pazarının temposuna tabi, hem de bu pazarın şekillenmesine katkıda bulunuyor.

Aynen Batı'daki gibi, Rusya'da da sosyalizm ancak şimdiki egemen sınıfı alaşağı ederek işçi sınıfının iktidarını yaratacak bir işçi devrimi sonucu gerçekleşecektir. Bu sonuçtan kaçınmak, şu veya bu şekilde taviz vermek mümkün değil. Gorbaçov'in Rusya'sı *hiçbir anlamda* 'ilerici' değil. Batı'da egemen sınıflar Batılı işçilerin sosyalizm yolunda nasıl bir engelse, Rusya'daki egemen sınıf da Rus işçi sınıfının önünde aynı şekilde bir engel.

NOTLAR

1. SBKP Merkez Komitesi kararı, Eylül 1929. T. Cliff, State Capitalism in Russia. Londra 1974.
2. A.g.e.
3. T. Cliff, Russia— A Marxist Analysis. Londra, 1965.
4. Bu sözler 1933'te söylenmiş. V. Serge, From Lenin to Stalin'den.
5. T. Cliff, a.g.e.
6. Pravda, 22.12.1947
7. K. Marx, Kapital, Cilt 1
8. A.g.e
9. K. Marx, Grundrisse,
10. K. Marx Komünist Manifesto
11. K. Marx Kapital, Cilt 1
12. A.e.g.
13. K. Marx Grundrisse.
14. K. Marx, Kapital, Cilt 1
15. K. Marx, Kapital, Cilt 3
16. A.g.e.
17. E. Mandel, Readings in State Capitalism, Londra 1973.
18. F. Engels, Critique of the Erfurt Programme.
19. P. Binns and M. Haynes, "New Theories of Eastern European Class Societies", Internationalism Socialism, No. 7, 1980
20. T. Cliff, a.g.e
21. N. Bukharin, Imperialism and World Economy.
22. T. Cliff, a.g.e
23. L. Trotsky, The Third International After Lenin'den.
24. A.g.e
25. I. Deutscher, Stalin, Londra 1966.
26. T. Cliff, a.g.e.
27. T. Cliff, A Socialist Review, Londra 1966.
28. T. Cliff, State Capitalism in Russia.
29. Cohn, Economic Development in the Soviet Union, ABD 1970
30. Schwartz, The Soviet Economy Since Stalin
31. K. Marx Grundrisse
32. K. Marx, Kapital, Cilt 1
33. C. Harman, "Poland: The Crisis of State Capitalism", International Socialism (birinci dizi) No. 93.
34. C. Barker and K. Weber, Solidarnosc—From Gdansk to Military Repression, Londra 1982
35. Bkz. Grossman, Problems of Communism.
36. C. Harman, Bureaucracy and Revolution in Eastern Europe, Londra 1976.

STALİN ÖLDÜ TROÇKİ GÜLÜMSÜYOR

Tony Cliff

Doğu Avrupa'daki olayların hızı gerçekten soluk kesici. Böylesine hızlı bir patlamayı nasıl açıklayabiliriz? 'Rusya'daki Devlet Kapitalizmi'nin yazarı Tony Cliff'in yakın günlerde yaptığı bir konuşmadan alınan bu yazıda uzun dönemli bir alt-üst oluşun başlangıcına tanıklık ettiğimiz anlatılıyor.

DOĞU AVRUPADAKİ DEPREM

Doğu Avrupalının sosyo-politik düzeninde en geniş çaplı depreme tanık oluyoruz. Olayların boyutu 1917 ve 1848'i hatırlatacak düzeydedir.

1848'de Fransa, Almanya, Avusturya ve Macaristan'da devrim vardı ve her yerde çok büyük etkiler yaratıyordu. 1917'de Sovyet Devrimini Almanya, Avusturya ve Macaristan'daki devrimler izledi ve uluslararası etkisi daha da büyük ölçekliydi.

Bu depremi anlamak için sistem içindeki baskıya bakmak zorundayız. Durum, Marks'ın sosyal sistemin üretici güçlerin gelişmesinde bir engel haline geldiğinde sosyal devrimler çağının başladığı şeklindeki saptaması ile özetlenmiştir.

Marks 'çağ' kelimesini özellikle vurguladı çünkü söz konusu edilen bir gün ya da yıl değildi. Sosyal sistemin üretici güçlere engel teşkil ettiği sürece on yıllarca sürecek uzun bir dönemi kapsayacaktı.

Devlet Kapitalisti Rejimler neden bir engel haline gelirler? Rusya'da yıllık brüt ulusal gelirin 1950-59 arasındaki artış oranı yüzde 5.8'dir. 1970-78 arasında bu oran yüzde 3.7'ye, 1980-82 arasında yüzde 1.5'a düştü. Son dört-beş yıl içerisinde ise tahminime göre ekonomi büyümedi aksine küçüldü.

Rusya'daki endüstriyel işçi sınıfı Amerika'dakinden yüzde 33 daha fazladır.

Aynı şekilde sanayideki teknisyenlerin sayısı Amerika'dakilerin iki katıdır. Buna karşın üretilen USA'dakinin yarısı kadardır.

Amerika'nın yüzde 4, hem ülke hem de ihracat için yeterli üretim

yapmaktadır. Karşılaştırılacak olursak Rusya gıda maddesi ithal eden bir ülke olmasına karşın tüketim düzeyi çok daha düşüktür.

Son yirmi yıl içerisindeki ekonomik darboğaz ve durgunluk büyüme hızının çok yüksek olduğu Stalin dönemindeki Rus ekonomisi ile büyük bir çelişki oluşturuyor gibi görünüyor.

Stalin bu hızlı büyümeyi ağır sanayiye, sermaye malları üretimine ağırlık vererek sağladı. Sermaye birikimi; makina üretimi için makina üretimi sistemin temeliydi.

Ama üretim düzeyine ağırlık verildiğinde elde edilen başanya karşın sorun; sistemin esnekliğini yitirmesiydi.

İngiltere'deki çelik sanayisini ele alalım. İşletmeler deniz kenarlarına yakındır, çünkü ağır hammaddeler olan ham demir ve kömürün taşıma maliyetinden tasarruf amacı güdülür.

Buna karşıt olarak elmasın üretim merkezi Güney Afrika, dağıtım merkezi ise Amsterdam'dır. Oldukça değerli küçük bir cismin taşınması söz konusu olduğunda bu binlerce kilometre mesafe önemli değildir. Ama çelik sanayii farklıdır.

Dünyanın en büyük çelik işletmesi Urallardaki Magnitogorsk'tadır. Ama orada kömür yoktur. Bu yüzden onu binlerce kilometre uzaklıktan karayolu ya da demiryolundan getirirler. Rusya'daki ikinci büyük çelik işletmesi Ukranya'daki Donbass'tır. Orada zengin kömür yatakları vardır ama ham demir yoktur. Onu da binlerce kilometre öteden getirirler.

Taşıma giderleri üretilenin toplam değerinden 30, 40 belki de 50 kez yüksek olmalı... Bu akıl almaz bir ziyandır. Çelik yapay olarak ucuz tutuluyor. Bu sanayideki büyük sübvansiyon ekonomiye korku verici boyutta yük oluyor.

Rasyonel olamıyşa başka bir örnek 12 ve 60 milimetre çapında civata üreten iki fabrikadır. Kesinlikle aynı şey üretirler, ama birisinde civatanın fiyatı 10 kopek'ken diğerinde bunun 14 katı olan 1.40 rubledir.

İngiltere'de iki deterjanın, örneğin Daz ve Persilin arasındaki fiyat farkı yaklaşık yüzde 5'tir. Bu fark yüzde 1300 olsaydı işletmelerden birisi batardı.

SSCB'deki sorun şuydu: Kaynaklar genişlediği sürece büyüme daha fazla kişi istihdam ederek, hammadde kullanarak ve fabrika kurarak devam ettirilebildi. Fakat bir kez yoğunluğu, üretimi veya verimliliği arttırma —işçi sayısına veya yatırılan sermayeye oranla fazal üretim sağlama, diğer bir deyişle genişleme (ekstensive) yerine yoğunlaşmaya (intensive growth) dayalı bir büyümeye geçme-gereği ortaya çıktı mı tablo tümtüyle değişir.

Tarımda ne olduğuna bakalım. Stalin döneminde tarımsal ürün hiçbir zaman artmadı. 1953 yılında öldüğünde Rusya'daki toplam tarımsal ürün kollektifleştirmeden önceki 1928 düzeyinden biraz daha düşüktü. Ama kolektivizasyon kırsal alanlardan şehirlere milyonlarca insan ve gıda transferini sağladığından yine de Stalin'in işine yaradı.

Kırsal alandan şehirlere yiyecek transferini sağlamak için Stalin köylülüğü kollektif çiftliklerde örgütlemeliydi. Tahıl elde etmek için köylülüğü zorladığında 26 milyon köylü ailesini kontrol etmek ve ürünlerini göndermeleri için zorlamak olanaksızdı. Ürünlerini kolayca gizleyebilirlerdi.

200.000 kollektif çiftliği kontrol etmek çok daha kolaydı. Stalin bu 200.000'in bile kontrol edilemeyeceğinden korkuyordu. Her kollektif çiftlikte örneğin 500 aile aralarında anlaşarak tahılı saklayabilirler ve daha az tahıl üretmiş gibi gösterebilirlerdi.

Stalin bu yüzden Makina-Traktör İstasyonlarını kurdu. Hepsi devlet kurumu olan bu Makina-Traktör istasyonlarından her biri 20-30 kollektif çiftliğe bakıyor, toprağı sürme ve harman işlerini görüyordu.

200.000 kollektif çiftlik yerine 10.000 Makina-Traktör istasyonunu kontrol etmek çok daha kolaydı.

Şimdi ise sorun bu istasyonlardaki traktör şoförlerinin tarlayı derin ya da sığ sürme konusunda karar verebilmeleri idi. Eğer derin kazmaz ise çok daha çabuk işi bitirebilir ve daha fazla ek gelir alabilirdi. Nasıl olsa hiç kimse gidip kazılan yerin derinliğini ölçmeyecekti. Eğer tarla 4-5 ay sonra kötü duruma gelirse kimse onun kusuru olduğunu kanutlayamayacak muhtemelen havayı sorumlu tutacaktı.

Bu sistemin net etkisi Stalin'in tarımı kontrol etme çabalarının ürün artışı sağlamada başarısızlığa uğraması oldu.

1959 yılında kollektif çiftlik üyelerinin özel tarlaları tüm ekilebilir alanların yüzde 1'inden az yer tutuyordu. Bu alanlarda hiç bir makina hatta pulluk bile yoktu, üretim tekniği ilkeldi. Yine de bu alanlar 1959'da ülkedeki toplam et üretiminin yüzde 46.6, süt üretiminin yüzde 49.2 ve yumurta üretiminin yüzde 82.1'ini sağladılar.

Eğer Gorbaçov tarımda istihdam edilenlerin toplam nüfusa oranını yüzde 30'lardan farzedelim yüzde 10'a düşürebilseydi, sanayideki üretimi arttırmak için büyük bir fırsat yaratılmış olurdu. Bunu yapamayacağından sanayideki verimliliği arttırmaya ağırlık veriyor ve sorun da tam buradan başlıyor.

Perestroika'nın konusu rasyonalizasyon; ekonomiyi güçlü ve dayanaklı kılmadır. Thatcher 1979-81 yılları arasında İngiltere'de bir perestroika uyguladı. Sanayideki işçi sayısını yüzde 20'den fazla oranda azalttı. Her kapitalist ülkenin perestroika'sı var. Japonya'da kapitailstler fabrika kapattılar, yenilerini açılar, techizatlarını değiştirdiler... Japon ekono.nisi İngiliz ekonomisine göre çok daha modern olduğundan onun yeniden yapılanması çok daha kolay gerçekleşebilir. Rus ekonomisi Thatcher'in yapılarından çok daha radikal bir perestroika gerektiriyor.

Boris Kagarlitsky Londra'dayken bürokrasi içindeki üç ana gruptan söz ediyordu.

İlk grup rasyonalizasyon ve piyasaya gereksinimleri olduğunu söylüyor ve İsveç Sosyal Demokratlarının yolundan gitmeyi savunuyor.

Thatcher'vari piyasa yanlıları (Thatcherite Marketeers) olarak adlandırılan ikinci grup çok daha radikal tedbirlerle yeniden-yapılanmayı savunuyor.

Ancak, Kagarlitsky'ye göre en büyük grup 'Thatcher çok yumuşak davranıyor' diyen Pinoşetvari piyasa yanlıları. Onlar General Pinoşet'in Şili'de uyguladığı politikaların aynı sertlikte Rusya'da yürürlüğe konmasını savunuyorlar.

Bir kaç gün önce kanal 4'te Polonya ekonomisi ile ilgili bir programda Katowice'deki bir çelik fabrikasının müdürü ile bir görüşmede müdür, 'bizler Ian McGregordan öğrenmeliyiz' diyordu. Geniş çaplı işten çıkarmaların gerektiğini ve kendisinin, aynı işe

alınmak için koşturan iki işçi olduğunda mutlu olabileceğini söylüyordu.

İşte bu Gorbaçov'un ne yapması gerektiğinin mantığıdır. İngiltere'de sanayinin kapasitesi yüzde 20-25 düşürülmüştü. Rusya'da daha da fazla düşürmek zorundalar. Perestroika'nın bir sonucu olarak 16 milyon kişinin işsiz kalacağı yönündeki tahmin muhtemelen düşük saptanan bir rakamdır.

İlk muhalefet fabrikalardaki bürokratlardan gelecektir. İkinci olarak, direnişin üstesinden gelmek amacıyla Gorbaçov daha fazla açıklık, glasnosta gereksinim duyacaktır. Glasnost'un yarattığı sorun kolayca kontrolden çıkmasıdır. Yöneticiler 'havuç' ya da 'sopa' ile kimi zaman ikna ederek kimi zaman da zor kullanarak yönetirler. Havucun yeterince büyük olmadığı yada sopanın yeterince güçlü olmadığına başları belaya girer.

Stalin öldüğünde Rusya'daki politik durum mezarlık sessizliğini andırıyordu. 1956 şubatına gelindiğinde Kuruşçev Stalin'i suçladı ve bazı demokratikleşme tedbirleri almaya başladı. Sekiz ay sonra Macaristan ayaklanması oldu. İşçiler fabrikalara el koydular, işçi konseyleri kurdular, Macaristan Ordusunu ve Polisini ezdiler. Kuruşçev onlara elini uzatmıştı kolunu kurtaramadı. Elbette bunun üzerine tanklarını gönderdi.

Bu etki hiç de yeni bir şey değildir. 1855'te 2. Aleksandr Rusya'da tahta çıktığında serflere özgürlük, yerel yönetimlere özerklik, kadınlara üniversiteye gitme hakkı vermeyi vadetmişti. Zamanın devrimci-demokrat önderi Aleksandr Herzen, İkinci Aleksandr'ı 'Kurtarıcı Çar' olarak nitelemişti. Çar serflere özgürlük verdi ama toprak vermedi. Polonya'ya yerel yönetim kurma hakkı verildi ama ulusal özerklik verilmedi ve bunun yerine üstlerine asker gönderildi.

Sonuç Narodniklerin büyük ve aktif bir hareket örgütlemeleri ve İkinci Aleksandr'ın da Rus Tarihinde devrimcilerce öldürülen (1881) ilk çar olmasıydı.

Rusya egemen sınıfı için bugün Glasnost'un yarattığı problem muazzam istemlere kapıyı aralamasıdır. Kanunlara karşı illegal olarak greve giden Vorkuta'daki işçilerin örneğini biliyoruz.

Glasnost hem Rusya ve hem de Doğu Avrupa'dan gelecek muhalefet ve öfke selinin yolunu açıyor.

Krizin patlaması olağanüstü hızlı. Fakat çözümü uzun bir dönem gerektiriyor. Çünkü halen geçmiş bizimle birlikte...

Stalin dev bir işçi sınıfı yaratarak tarihi hızla ileri doğru itti. Rusya'daki işçi sınıfı bugün 1917 ile karşılaştırıldığında büyüklük, yoğunluk ve güç bakımından kıyaslanamaz ölçüde ileride... Ama aynı süreçte fikirler, işçi örgütlenmeleri ve yaşam geleneklerinde önemli ölçüde gerileme oldu.

Bu nedenle işçiler olağanüstü güçlü ve öte yandan halen 1848'lerde ortaya atılan; demokratik haklar, toplanma, serbest seçim ve sendika kurma hakkı gibi çok ilkesel istemler için mücadele ediyorlar.

Bu gerilemeden çok daha önemlisi ise fikirlerin fiziksel sürekliliğinin yokluğudur. Troçki, 'devrimci parti işçi sınıfının hafızasıdır' diye yazarken, bu hafızanın havada asılı duran bir şey olmadığını insanlar tarafından taşındığını vurgular.

Gerilemenin bir örneği Moskova ve Yaroslav'da 7 kasımda yapılan gösteride Çar'ın resimlerini taşıyan insanların yarattığı şaşırtıcı görünümdü. Bundan da kötüsü Batı Ukranya'daki Lvov'da 1919'da 150.000 yahudiye öldürten Ukranyalı milliyetçi Petlura'nın mavi-beyaz falamasının yaz boyunca taşınmasıydı.

Sorun; gerçek kominizm, planlama ve kırmızı bayrağın baskıcı bir rejim ile özdeşleştirilmiş olmasıdır.

Boris Kagarlitsky ve Doğu Avrupa'da onun gibi binlerce devrimci için başka bir problem söz konusu. Düşünceler alanında yollarını bulmakta olağanüstü güçlük çekiyorlar. Geleneksizlik nedeniyle en başından pratik olarak ilk kereden başlamak zorundalar.

Bu netleşme süreci zaman alacak. Politik farklılıkların ortaya konulacağı bir dönem gerekiyor. Kagarlitsky'nin grubunun içinde anarşistler ve çok çeşitli fikirlere sahip insanlar var.

Marks'ın anarşist Bakunin'den temelli kopması yıllar almıştı. Bugün Batı'da anarşistler ile Marksistlerin bir arada bulunduğu bir örgüt var mıdır bilmiyorum. Ama Rusya'da ayrımların netleştiği bir süreç yaşanmadığından beraberler.

İşçi hareketinin gelişmesi bir bakıma oldukça hızlı bir bakıma yavaş. Çünkü üstesinden gelinmesi gereken altmış yıllık bir boşluk var. Sosyalistler 1917'de işçi yığınları tarafından doğallıkla kabul edilen fikirleri kazanmak zorundalar.

Diğer yandan işçilerin bazı mücadele biçimlerini oldukça hızlı öğrenmeleri ile bunlardan genelleme yapmalarının çok daha uzun zaman gerektirmesi arasında bir dengesizlik var. İnsanların kafalarındaki çelişkiler deneyimlerindeki çelişkilerin bir sonucu elbette...

Rus işçilerinin fabrikalarda muazzam bir dayanışma deneyimi var. Basit demokratik istemler bu yüzden somut durumdan geliştirebiliyor. Demokratik hakları ve sendika kurma hakkını herkes istiyor.

Sorunlar, konu fabrika düzeyini aştığı ve daha genelleştiğinde çıkıyor. Burada piyasa ekonomisinin çekiciliğini anlamak önemli.

Rus işçiler kendi yaşam düzeylerini başka ülke işçileri ile kıyaslamak istediklerinde kendilerini Batı Alman işçileri ile karşılaştırıyorlar.

Eğer Moskova'daki konut sorununu yüzbinlerce insanın sokaklarda yattığı Kalküta'daki durumla karşılaştırsalardı piyasa ekonomisinin işlemediği sonucuna varacaklardı. Ama kıyaslama Batı Almanya ile yapılırca piyasa ekonomisi oldukça cazip hale geliyor.

Lenin, 'devrimci fikirlerin işçilere dışardan gelmesi gerektiği'ni söylediğinde mevcut günlük deneyimin dışını kastediyordu. Diğer bir deyişle işçilerin daha yüksek ücret için mücadele etmelerinin doğallığını ama ırkçılığa karşı mücadelenin kendiliğinden gelmeyeceğini ve günlük (ilksel) deneyimleri aşma zorunluluğunu belirtiyordu.

Rusya'da 9 Ocak 1905'te Kışlık Saraya yapılan yürüyüşe polis ajanı Papaz Gapon önderlik etti. İnsanlar onun ajan olduğunu bilmiyor, hapishanede çalışan bir papaz olduğunu biliyorlardı. Göstericiler kızıl bayrak değil 'aiziz'lerin resimlerini taşıyorlardı. 'Kahrolsun Çar!' diye bağırarak yerine Çar'a, 'Aziz babamız seni seviyoruz' diyorlardı. Devrimciler en fazla birkaç yüz kişilik ufak bir azınlıktılar. Ordu ateş açıp 500 kişiyi öldürdüğünde insanlar değişmeye başladılar.

9 ocaktan yılın sonlarına doğru Sovyetlerin ve 'günde 8 saat ve

bir silah' sloganına ulaşıldı. Halkın bir dönüşüm süreci yaşamasının gerekliliği bunun 500 yıl süreceği anlamına gelmez. Lenin'in söylediği gibi devrimin bir gününle işçiler bir yüzyıllık süreçtekinden daha çok değişirler.

Doğu Avrupa'daki sosyalistlerin üstesinden gelmeleri gereken büyük problemler var. Hatta devricmi olarak adlandırdıklarımız bile sola kayan merkezilerle karışacaklar ve aralarında kesin bir sınır olmayacak. Biz merkezde yer alanların sola kaymalarını ve ondan sonra ayrılaşmayı görmeyi umuyoruz.

Polonya deneyiminin gösterdiği gibi 'zor' kullandıkça 'zor' güçsüzleşir. 1980-81'de egemen sınıf 1956'daki kadar kendine güvenemiyordu. Rus Ordusu müdahale edemedi. Bugünkü koşullarda Doğu Almanya'daki 380.000 Rus Askerini kullanmaktan korktuklarından hiç şüphe yok.

Bu yüzden baskı ve reformu birlikte kullanmak zorundalar. Madenciler greve gittiğinde madenlerde, demiryollarında ve enerji sektöründe grev yasaklandı. Madenciler yasağı çiğnediler fakat bunu tümünden yapmadılar çünkü Vorkuta'da yalnızca 18 ocak greve gitmişti.

Mücadele basitçe bir doğru izlemez, iniş ve çıkışlar olacaktır elbette... Sibirya'daki Kusbass'taki grev komitesi greve gitmeye karşıydı, işçilerin kendileri greve gitmeye karar verdiler. Oradaki militanlar arasında şimdiden farklılaşma yaşanıyor.

Doğu Avrupa'da olaylar Batı'yı önemli ölçüde etkiliyor.

İnsanlar Thatcher ve Kinnock'un piyasa ekonomisini desteklemede haklı olduklarını, planlamanın işlemediğini ve sosyalizmin gününün çoktan geçtiğini söylüyorlar.

Polonyalı bir ekonomist komünizmi 'kapitalizmden kapitalizme bir geçiş evresi' olarak tanımlıyor. Batı'dan görünen manzara, Doğu'daki rejimlerin 'dökülmeleri' ile beraber sosyalizme gelecek kalmadığı şeklinde. Bu, sağ kanada müthiş bir destek veriyor.

Doğu Avrupa'daki solcuların çoğunun sahip olduğu, illüzyonlar

nedeniyle bu özellikle önemlidir.

Ama eğer Doğu Avrupalı işçilerin grevleri öne çıkarsa durum kökten değişebilir. O zaman sınıf savaşının tüm pozisyonunda yine hakim faktör olduğu apaçık olacaktır.

Devlet Kapitalizminin teori olarak yaşamsal önemi vardır... Rusya'da herhangi bir biçimde sosyalizm olduğunu savunan herk 'sin başı belada... 1956'da Ernest Mandel bile şunu savunuyordu:

'Sovyetler Birliği az-çok düzenli bir hızla ekonomik büyümeyi plan üstüne planla yıllardır sürdürüyor. Ekonomik büyüme hızını yavaşlatıcı etki yapan kapitalist sisteme ait tüm gelişme yasaları elendi.'

Aynı yıl İsaac Deutscher Rusya'daki yaşam standardının on yıl içerisinde Batı'yı geçeceğini söylüyordu. Bunlara inananların şimdi doğal olarak moralleri bozuldu. Kapitalizm 'dökülürken' Rusya'da daha ileri bir sistem olduğu varsayıyorlardı.

Devlet Kapitalizmi teorisinin önemi ekonominin niçin bu biçimde işlediğini açıklamasıdır. Sermaye birikimine yapılan vurgu hem hızlı bir oranda büyümeyi hem de bunun gelecekteki büyüme açısından yarattığı engelleri açıklıyor. 1963'de yazdığım gibi:

'Eğer planlı ekonomi teriminden bütün bileşenleri tek bir ritimde uyumlaştırılmış ve düzenlenmiş sürtünme kuvvetinin minimum olduğu ve hepsinin ötesinde tüm ekonomik kararlarda öngörünün hakim olduğu bir düzeni anlıyorsak Rusya ekonomisi başka herşey olabilir ama planlı olamaz. Rusya'da gerçek bir plan yerine hükümetin katı yöntemlerle yine kendi karar ve eylemlerinin ekonomide yarattığı boşlukları doldurması söz konusudur. Bu nedenle bir sovyet planlı ekonomisi yerine bürokratik tarzda yönetilen bir ekonimeden söz etmek çok daha kesin ve doğru olur.'

Bu, sermaye birikimini, bir işçi sınıfı yaratılmasını ve sistemin dinamiklerini açıklar. Bu devlet kapitalizminin güçlülüğüdür. Aynı zamanda o, üretici güçlerin gelişmesi önünde bir engel haline gelmektedir. (En önemli üretici güç işçilerin kendileridir.)

İkinci olarak bu teori bizim şu ya da bu şekilde izlenimci olarak kalmamızı önler.

Stalin'in Marksist gelenekte yarattığı tüm hasara karşın bu gelenek henüz hayatta. Boris Kagarlitsy'nin Vorkuta'daki eski Troçkistlerin sürekliliğı ile ilgili söyledikleri gerçekten ilginç. En büyük Glug'a gönderilen bu insanların torunları şimdi madenlerde çalışıyorlar.

Fikirler yalnızca 'zor'la, topla tüfekte yok edilemezler. Troçki'nin düşünceleri 'bazen gözden kaybolan ama kilometrelerce öteden yeniden açığa çıkıveren' bir nehre benziyor. 1939'da yazdığı gibi 'tarihin intikamı en güçlü Genelsekreterin intikamından çok daha beterdir'. Bunun doğruluğı kanıtlandı. Stalin öldü, Troçki gülümsüyor.

MARKSİZM VE ULUSAL SORUN

Alex Calincos

MARKSİZM VE ULUSAL SORUN

1.

Devrimlerin ve savaşların yer aldığı bir dünyada yaşıyoruz. Bu eylemlere katılanlar kendi eylemlerini genellikle sınıf kavramı ile değil ulus kavramı ile özdeşleştiriyorlar. Ulusçuluk, hakim ideolojinin en önemli biçimi olarak, örgütlü dinin yerini aldı. Bununla birlikte ulusçuluğun bir çok çeşidi var: Eski emperyalist devletlerin ve onların içindeki azınlık (örneğin Bask ya da İskoç)ların ulusçuluğu, emperyalizme karşı kurtuluş savaşlarının ulusçuluğu (İrlanda, Güney Afrika, El Salvador, .. vb), sözde emperyalizme karşı, içerde vahşi bir baskı uygulayan İran gibi ülkelerin ulusçuluğu ve nihayet Hindistan'dan ayrılmayı savunarak komünal kampanyalar yürüten Sih'lerin ulusçuluğu...

Ulusçuluğun bu şaşırtıcı çeşitliliği karşısında devrimci sosyalistler nasıl davranmalıdırlar? Ulusal sorun konusunda alınan yanlış tavırlar sol'u geçmişte sık sık felaketlere sürükledi. Marksizm ulusal sorun için bir klavuz sunuyor mu?

2.

Marksizmin teorik temelleri her çeşit 'ulus'çu ideolojiden kökten bir ayrılık gösterir. Marksizm için tarihin motoru sınıf savaşıdır. Bunu, modern toplumda ana çelişkinin uluslararası işçi sınıfı ile yine uluslararası kapitalist sınıf arasında olduğu gerçeği izler. Ulusal bölünme (sınırlar) sınıf savaşımı ile karşılaştırıldığında ikincil öneme sahiptir ve sınıf savaşının aldığı özgün bir biçimi oluşturur. Komünist Manifesto 'işçilerin yurdu yoktur' der.

Dünyayı sınıflara değil uluslara bölünmüş olarak gören ulusçuluğa göre ise bunun tersi doğrudur. Sınıf savaşı; faşizmden,

'Üçüncü Dünya'daki rejimlerce desteklenen 'sol kanat' ulusçuluğuna kadar ulusçuluğun her türü için en büyük tehditi temsil eder. Çünkü o, ulusun belli bir kesiminin 'bencil' çıkarlarını feda edip kutsal 'ulusal çıkar'lar öne alınarak sağlanabilecek bir ulusal birlik uzlaşmasını tehdit eder. Ulusal çıkarlara bu tehditin hangi sınıftan ('tekelciler' veya 'aç gözlü işçiler'den) geldiğine bağlı olarak ulusçuluk az veya çok radikal ya da gerici bir biçim alabilir. Ama her durumda ulusçuluk sınıfın önüne ulusu yerleştiren bir ideoloji olarak kalır.

Marksizm ulusçuluktan yalnızca teorik temelleri bakımından ayrılmaz. Onun devrim için stratejisi enternasyonalisttir. Marks ve Engels'e göre kapitalizmin tarihsel rolü, tek tek ulusal ekonomilerin bütünleşmiş parçalarının oluşturduğu bir dünya ekonomisi yaratmasıdır. Dünya üretici güçlerinin uluslararasılaşması komünizmin kurulması için nesnel bir önkoşuldur.

Alman İdeolojisindeki ünlü bir pasajda Marks ve Engels, sosyalizmin tek ülkede kurulabileceği tezini açık bir şekilde reddediyor:

'Üretici güçlerin (dünya çapındaki) bu gelişmesi kesinlikle gerekli olan pratik bir önkoşuldur, çünkü onsuz yoksulluk ve mahrumiyet kolayca genelleşir ve kıtlıkla gereksinimler için mücadele yeniden başlar ve tüm eski kirli işler kaçınılmaz olarak yeniden kurulur.'

Dolayısıyla sosyalist devrim başanya ulaşmak için uluslararası olmak zorundadır. Bu gerçeği kabul eden Bolşevikler Ekim 1917'de Rus işçi sınıfını iktidara yönelttiklerinde devrimin Batı Avrupa ülkelerine sıçramasını, Sovyet Devletinin varlığını koruyabilmesi için hayati önemde gördüler.

Lenin ve Bolşevikler bu yüzden 1919'da Komünist Enternasyonelin kurulmasına öncülük ettiler. Komintern'in - 1920'deki ikinci kongresinde oluşturulan - statüsü şöyle der:

'Yeni Uluslararası İşçi Birliği farklı ülkelerin tek bir amacı olan proleter sınıflarının birleşik eylemini sağlamak için kurulmuştur. Amaç kapitalizmi yıkarak proletarya diktatörlüğünü kurmak ve bütün sınıfları ortadan kaldırarak komünist toplumun ilk evresi olan sosyalizmi gerçekleştirecek bir uluslararası Sovyet Cumhuriyetini inşa etmektir...'

3.

Öyleyse, enternasyonalist sosyalistler ulusal devletlere bölünmüş bir dünyaya bunu nasıl uyarlarlar? Kendilerini Marksist kabul eden bir çok kişiye göre bile, marksistler ulusal sorun konusunda ya teorik ya da pratik olarak başarısızlığa uğradı ve bu başarısızlık Marksizmin büyük bir tarihsel zayıflığı olarak nitelendi.

Gerek Marks ve gerekse Engels'in bazı yazılarında ulusal sınırlara kapitalizmin daha da gelişmesi ile ortadan kalkabilecek bir olgu olarak bakma eğilimi vardır. Onlar ulusal devletlerin oluşmasını, onsuz kapitalizmin ekonomik hakimiyetini sağlayamayacağı bir iç pazar yaratmanın temeli olarak görürler. Ancak, Komünist Manifesto'da şöyle yazarlar:

'Halklar arasındaki antagonizma ve ulusal farklılıklar; burjuvazinin gelişmesi, ticaret özgürlüğü, dünya pazarı ve üretim biçimindeki tekelleşme ve de buna karşılık gelen yaşam koşullarının benzerlikleri ile günden güne yok oluyor.'

Bu yaklaşım Marks ve Engels'in yazılarında bir eğilimden öteye gitmemektedir. Bu imaları genellemek ve kapitalizmin bir dünya sistemi halinde gelişerek birbirinden ayrı ulusal devletleri yavaş yavaş yok edeceği şeklinde bir teoriye dönüştürme görevi İkinci Enternasyonal (1889-1914) döneminde Ortodoks Marksizmin 'Papa'sı olan Karl Kautsky'e kalmıştır. 1914'de 1. Dünya Savaşının hemen arifesinde Karl Kautsky kapitalist gelişmenin yeni bir aşaması diyerek 'ultra-emperyalizm' kavramını geliştirdi. Bu aşamada endüstrileşmiş ülkeler bir uluslararası tröst oluşturacak ve böylece kapitalist bir dünya devletin temelini oluşturup farklı ulusal devletler arasındaki çelişkileri gereksiz kılacaktı.

Gerçekte ise kapitalizmin dünya çapındaki gelişmesi ulusal bölünmeleri zayıflatmadı; keskinleştirdi. 19. yüzyıl sonlarında bir dünya kapitalist ekonomisinin yaratılması, bir kaç gelişmiş kapitailst devletin dünyanın geri kalanı üzerindeki hakimiyetiyle emperyalizm şeklini aldı. Ve emperyalizm ulusal sorun açısından bakıldığında bir takım sonuçlar yarattı:

Birincisi, gelişmiş kapitailst ülkelerde emperyalizm devlet kapitalizmine doğru bir eğilim gösterdi. Bu, devlet ve büyük

sermayenin tek bir ekonomik komplekste bütünleşme eğilimidir. Bu eğilimin sonucu rakip sermayeler arasındaki çelişkilerin sık sık farklı ulusal devletler arasında cepheleşmeler halini almasıdır. 1890'lardan 1940'lara dek süren 'klasik' emperyalizm döneminde emperyalist güçler arasında en iyi bölgeleri bölüşüm için mücadele dünyayı iki kez savaşa sürükledi.

İkinci olarak, çıkarlarını kendi kapitalist devletleri ile iç içe geçmiş gören reformist bürokrasinin işçi hareketi içerisinde gelişimi, gelişmiş ülkelerde devlet kapitalizmine olan eğilimle yan yana gerçekleşti. Bu şekilde gelişmiş ülkelerde ulusal çıkar ideolojisi işçi sınıfını kuvvetle etkilemiştir.

Üçüncü olarak, emperyalizm tarafından sömürülen ve baskı gören 'geri kalmış' üçüncü dünya ülkelerinin uluslararası kapitalist sistemle ilişkiye geçmesi köklü ulusal hareketlerin doğmasına yol açtı. Çünkü bu ülkelerin işçi ve köylülerinin emperyalizme karşı olan başkaldırları kaçınılmaz olarak ulusçuluk biçimini alıyordu.

Son olarak, yakın tarihte bir dizi sermaye birikim merkezlerinin ortaya çıkmasına tanık olundu: Üçüncü Dünya'nın Brezilya veya Güney Kore gibi yeni sanayileşen ülkeleri (YSÜ). Bu ülkelerin yönetici sınıfları basit olarak batı emperyalizminin müşterileri veya kompradorları değildir fakat kendi çıkarları ve bu çıkarları metropol güçlere ve birbirlerine karşı koruma yetenekleri vardır. Bu ekonomik değişme Alt-emperyaizmin ortaya çıkışına yol açmıştır belirli bir bölgede egemen güç olmayı arayan YSÜ'ler. Bazı durumlarda hiç bir ciddi rakipleri olmamıştır. Örneğin Hindistan ve Güney Afrika. Diğerlerinde bu rekabet, askeri rekabete (Türkiye ve Yunanistan'da olduğu gibi) ve arasına da savaşlara yol açmıştır (İran ve Irak arasındaki körfez savaşı gibi). İki dünya savaşına yol açan emperyalistlerarası çatışmalar dünyanın farklı bölgelerinde daha küçük ölçekte yeniden üretiliyor.

Bu dört biçimde (devlet kapitalizmi eğilimi, gelişmiş kapitalist ülkelerdeki işçi hareketlerinin ulusal reformizmden etkilenmesi, ulusal bağımsızlık mücadeleleri ve 'Üçüncü Dünya'nın Alt-emperyalizmi) Ulusçuluk modern kapitalizme has yaygın bir hastalık haline geldi. Marksistler bu olgu karşısında nasıl tavır aldılar?

Ulusal sorun konusundaki en önemli tartışmalar Birinci Dünya Savaşı öncesinde doğu ve merkez Avrupayı egemenliği altına alan iki çok uluslu imparatorluğun, Rusya ve Avusturya-Macaristan'ın sosyalistlerin önüne koyduğu problemlerden başlamıştır.

'Ulusların hapisanesi' olan ve Büyük Rusların ayrıcalıklı bir azınlığı oluşturdukları çarlık Rusyasında en önemli ulusal sorun Polonya'da oldu. Polonya 18. yüzyılda komşuları tarafından (Prusya, Rusya ve Avusturya-Macaristan) paylaşılmıştı. Ülkenin en büyük kısmı (Polonya krallığı) Rusya'nın yönetimi altındaydı. Yabancı egemenliğine karşı bir dizi kahramanca ayaklanmalar Polonya'yı 19. yüzyıl sosyalist ve radikalleri için bugünkü Vietnam yapmıştı. Marks ve Engels de açıklıkla Polonya'nın ulusal bağımsızlığını desteklediklerini söylüyorlardı. Polonya'da sanayinin gelişimi ve dolayısıyla endüstriyel işçi sınıfının meydana çıkması ile ulusal hareketin liderliği aristokrat ve burjuva radikallerden sosyalistlerin eline geçti. Yine de bazı ana farklılıklar ortaya çıktı.

Polonya Sosyalist partisi (PPS) kendini büyük oranda ulusçu konuma uyarladı. PPS'ye göre ulusal bağımsızlık için mücadelenin herşeyin üzerinde bir önceliği vardı. Polonyalı işçilerin kendi kurtuluşları için mücadeleleri Polonya halkının ulusal birliğini bozma tehditi olarak ulusal mücadeleden bir sapmaydı. PPS, 1905 Rus Devrimi boyunca Polonyalı işçilerin kitlesel grevlerde yer almasına bile karşıydı.

Bu pozisyon bugün Üçüncü dünyadaki çeşitli ulusal hareketlerin tartışıklarına şaşırtacak derecede benziyor- Örneğin 'ulusal birliği' tehdit ettiği için grevleri ve sosyalist amaçları yasaklayan Angola Kurtuluş Popülist Hareketi (MPLA).

PPS'nin sosyal-milliyetçiliği, başlarında Rosa Lüksemburg ve Leo Jogiches'in bulunduğu Polonya Krallığı ve Lithuania Sosyal Demokratlarından bir grup devrimci sosyalist tarafından eleştirildi.

Lüksemburg kendini yalnızca PPS'nin ulusçuluğunun Polonyalı ve Rus işçilerin birliğini nasıl tehdit ettiğini göstermekle sınırlamadı. Aynı zamanda Polonyanın ulusal bağımsızlığını istemenin tarihsel olarak ömrünü tamamlamış ve gerici bir istem olduğunu da tartıştı.

Onun tartışması ilk etapta Polonyanın sosyal formasyonunun doktoral tezi olan 'Polonya'da sanayinin Gelişimi'nde incelemesine dayanıyordu. Bu eserde Polonya ve Rusyadaki evrimin iki ülkeyi tek bir ekonomik bütün haline getirme doğrultusunda gittiğini gösterdi. Bunun sonucu olarak, ne Rus pazarına bağımlı olan Polonya Burjuvazisinin ve ne de işçi sınıfının ulusal bağımsızlıktan bir çıkarı olabilirdi. Burjuvazi Rus pazarına bağımlıydı, işçilerse Rus işçilerle aynı ortak düşmana sahiptiler. Yalnızca PPS'nin önemli oranda sosyal temelini oluşturan küçükburjuvazi ulusal bağımsızlık ütopyik rüyasını savunmaya devam ettiler. Lüksemburg tezini şöyle bağladı:

'Polonya ve Rusyanın kapitalist bileşimi, ne Rus hükümetinin, ne Polonya'daki burjuvazi veya ulusçuların kaçınmak istedikleri bir sonuca ilerliyor: Gelecekte önce Rus Çarlığı yönetimi ve sonra Polonya-Rus Kapitalizminin mezar kazıcısı olacak Polonya ve Rus Proletaryasının birliğine...'

Lüksemburg dolayısıyla Polonya'daki ulusçuluğa karşı eleştirisini ulusal bağımsızlık sloganına karşı genel bir muhalefet yapmaya dönüştürdü. 'Ulusal sorun ve Otonomi' adlı bir dizi makalede bir kapitailst dünya ekonomisi oluşumunun ulusal bağımsızlık için nesnel temeli yokettiğini ileri sürdü ve şöyle bağladı:

'Var olan devletleri ulusal birimler halinde ayırmayı ve daha küçük uluslarla olan ilişkilerini sınırlamayı içeren bir amaca yönelmek, tümünden umutsuz bir girişim ve tarihsel olarak gerici bir çabadır.

Oldukça farklı bir tavır, Avusturya-Macaristan imparatorluğundaki Marksistlerce geliştirildi. Avusturya, Macaristan, Çekoslovakya ve bugünkü Yugoslavya'nın çoğunu kapsayan bu çok uluslu Avusturya-Macaristan, İmparatorluğu, Almanya ve Macaristan gibi egemen devletlerle ve ezilen slav ulusları ile olan gerginlikten dolayı dağılmaktaydı. Bu gerginlikler işçi hareketini de etkiledi.

Avusturya sosyal demokrasisini etkisi altına alan Austro-Marksist teorik okulu Lüksemburg gibi işçi hareketinin bütünlüğünü korumakla ilgilendi. Ama onlar bunu Habsburg devletinin parçalanmasını önleyerek yapmaya çalıştılar. Tartışmaları bazı reformların bunu başarabileceği idi. (Özellikle imparatorluk içindeki çeşitli ulusal grupların kültürel ve politik özerkliklerini tanıyarak ama kendi kaderini tayin hakkını vermeyerek...)

İngiliz solunda İngiliz işçi sınıfının birliğinin emperyalist İngiliz devletinin bütünlüğünü savunma ile korunacağını iddia edenlerle Avusturya Marksistleri arasında kesin bir benzerlik vardır. Aynı şekilde Austro Marksistleri Avusturya Macaristan devletinin yarı mutlakiyetçi yapısını yamayarak işçi hareketi içindeki ulusal gerilimi düşürmeye çalıştılar.

Avusturya Marksistlerinin desteği liderlerinden biri olan Otto Bauer'in 'sosyal Demokrasi ve Ulusal Sorun' adlı çalışmasıyla sağlandı. Bu kitapta ulusçuluğu esas olarak bir kültürel olay diye niteledi ve ulusu şöyle tanımladı: 'Ortak bir amaç etrafında birleşmiş ortak özellikleri olan insanlar topluluğudur'. Eğer bu tanıımı kabul edecek olursak Bauer için ulusal sorun Sosyalizmin zaferi ve kapitalizmden miras kalan kültürlü işçi sınıfının devralması ile gerçek bir kültürel topluluğun nasıl yaratılacağı idi. Bir politik problem olan ulusal baskılara karşı mücadele inkar edilmişti.

Marksist tarihçi Raimund Loew şuna işaret etmişti: 'Bu pozisyon çift yönlü bir oportünizmi ifade eder, hem Hapsburg monarşisi ve hem de ulusal eğilimler bakımından. Hakim sınıf saymazsak Sosyal Demokratlar imparatorluk içindeki tek uluslararası politik faktördürler. Barışçıl bir sosyal ve politik reform politikası adına merkezden ayrılma eğilimindeki ulusçuluğa muhalefetleri onları hükümetle çıkar birliği yönünde kesin bir dönüşe götürdü.' Aynı zamanda SPO'nun 'kültürel-ulusal otonomi'yi desteklemesi ideolojiye şöyle girdi: 'her ulusun işçilerinin ulusçu olmasına izin veren enternasyonalizm anlayışı uyarınca bu hak tüm ulusların işçilerine verildiği sürece Avusturya'nın çeşitli yerlerindeki işçiler arasındaki ulusal farklılıkları artırma sonucu doğuracak işçi sınıfını birleştirmeyecek, aksine proletaryanın politik birliğine zarar verecektir.' Birinci dünya savaşının patlamasına yakın zamanlarda SPO Monarşiyi desteklediğinde farklı Çek ve Alman Sosyal Demokrat Partileri ve Sendika hareketleri vardı.

5.

Ulusal sorun üzerindeki tartışma Birinci Dünya Savaşının başlamasıyla keskinleşti. İkinci Enternasyonel savaşın etkisi altında ulusal sorun konusunda ilki radikal karşıt kutupta keskin tavır alınması ile çözüldü.

Alman Sosyal Demokrat Partisi için de bir yandan Noske, Ebert ve Scheideman gibi kendi (ülkesinin) hakim sınıfının ulusçuluğuna açıkça destek veren sosyal yurtseverler vardı. Diğer yandan ise hem emperyalist savaşa sarsılmaz muhalefeti ve hem de ulusal bağımsızlık sloganını tarihsel olarak gerici niteleyip reddedişinde Rosa Luxemburg'u izleyen bir radikal sol yer alıyordu. Bu grup içerisinde Bukharin ve Piatakov gibi bolşeviklerin yanı sıra; Josef Strasser ve Anton Pannekoek gibi Bauer'in tavrını savaş öncesi yıllarda reddetmiş ve Hermann Gorter ile birlikte 1918 sonrası Almanya'da 'sol' komünistlerin liderleri olmuş kişiler de vardı. (Burada şu da belirtilmeli ki; Lüksemburg ulusal sorundaki tavrı dışında başka hiç bir konuda 'sol' komünistlerle aynı pozisyonda değildi.)

Lenin kökten farklı bir bakış getirdi. Ulusların kendi kaderlerini tayin haklarını yalnız emperyalizme karşı mücadelenin bir parçası olarak destekledi.

Bu tavrın nedeni emperyalist ülkelerin işçilerini diğer ulusların ayrılma hakları da dahil olmak üzere kendi kaderlerini tayin haklarını savunur bir konuma kazanmanın onların kafalarındaki şovenist ve sosyal milliyetçi fikirlerin yok edilmesi için temel bir önkoşul olduğuna inanmasıydı. Lenin şöyle yazdı:

'Baskıcı ulusların işçilerinin enternasyonalist eğitiminde onların baskı altındaki ulusların ayrılma haklarını savunmaları ve bunun için mücadele etmelerine vurgu yapılmak zorundadır.'

Bu tez temelinde Birinci Enternasyonel'de İrlanda'nın bağımsızlığını savunmak için Marx tarafından verilen nedenlerin bir genelleştirilmesiydi. Marx 1870'de şöyle yazmıştı:

'İngiltere'deki her sanayi ve ticari merkez şimdi iki düşman kampa ayrılmış bir işçi sınıfına sahip: İngiliz proleterler ve İrlandalı proleterler.... Sıradan bir İngiliz işçi İrlandalı işçilerden kendisine rakip olarak yaşam standardının düşmesine neden olduğundan nefret eder. İrlandalı işçilerle ilişkisinde kendisini hakim ulusun bir bireyi olarak hisseder ve böylece İrlanda'ya karşı kendisini ülkesinin kapitalistleri ve aristokratlarının bir aleti durumuna dönüştürür ve bu yüzden de onların kendisi üzerindeki hakimiyetlerini güçlendirir. İrlandalı işçilere karşı ulusal, sosyal ve dinsel önyargı besler. Onlara karşı tavrı eski Amerikan

köleci eyaletlerindeki 'yoksul beyaz'ların zencilere tavrının aynısıdır. İrlandalı kendi parası için ona faiz öder. İngiliz işçisinin İrlanda'daki İngiliz hakimiyetine aptalca alet oluşunu ve suça iştirakını görür.

Bu uzlaşmaz çelişki basın, kilise, mizah dergileri, kısacası egemen sınıfın kullanabildiği her araç tarafından yapay olarak canlı tutuluyor ve yoğunlaştırılıyor. Bu antagonizma İngiliz İşçi sınıfının örgütlü olmasına karşın güçsüzlüğünün sırrıdır. Kapitalist sınıf bu sır sayesinde hakimiyetini sürdürmektedir. Ve bunun tamamen farkındadır.'

Marx bu yüzden İngiliz Sosyalistlerin İngiltere'deki işçi sınıfını birleştirme mücadelesinin bir parçası olarak İrlanda'nın bağımsızlığını savunmaları gerektiğini söyledi. Elli yıl sonra Marx tarafından İngiltere (genelinde) bir global fenomenon olarak analizi yapılan emperyalizmin bölüşümünü tamamladığı bir dünyada, Lenin baskı altındaki ulusların kendi kaderlerini tayin hakkının genel bir savunusu ile bu tartışmayı ileriye taşıdı.

Bununla birlikte ulusların kendi kaderini tayin hakkını destekleme gelişmiş kapitalist ülkelerdeki sosyal-milliyetçiliğe karşı savaşıma yönetiminden daha öte bir şeydi. Lenin bu pozisyonu sömürgeleştirilmiş ülkelerdeki yığınları emperyalizme karşı harekete geçirme stratejisinde bir unsur olarak görüyordu.

Lenin burada geçmişe kesin bir çizgi çekti. İkinci Enternasyonde tartışmalar boyunca ulusal soruna bir Avrupa sorunu gibi yaklaşıldı. Sömürgeler ayrı bir konuydu ve Enternasyonal içinde, gelişmiş kapitalist ülkelerde sosyalizmin zaferinden sonra Latin Amerika, Asya ve Afrika'daki 'barbar'ları 'çağdaş uygarlık' düzeyine ulaştırmak için sömürge ülkeler üzerindeki egemenliğin sürdürülmesi gerektiğini savunanlar vardı.

Lenin'den sonra tüm bunlar değişti. Sovyet Devriminin kendisi Alman ve İngiliz işçiler kendi kapitalistlerini alaşağı etmeden önce görece geri kalmış ülkelerin işçi sınıflarının iktidarı alabileceklerini göstererek İkinci Enternasyonelin teorisyenlerince yapılan evrimci planlara meydan okumuştı. Lenin için sömürge ülkelerdeki yığınlar artık bir sorun değil; ama kapitalizme ve emperyalizme karşı savaşta kazanabilecek bir güçtü. Ulusal sorun kaçınılmaz bir şekilde emperyalizme karşı savaşla iç içe geçmişti. Üçüncü Enternasyonal (ya

da Komintern)in ikinci kongresindeki tartışmalarda buna 'Ulusal Sorun ve Sömürgeler Sorunu' olarak değinilmişti. Troçkinin deyişiyle: 'Ulusal sorun konusunda Bolşevizmin ayırd edici yönü; geri kalmış olsalar bile baskı altındaki ulusları yalnızca politikanın nesnesi değil öznesi olarak da gören tavrıdır.'

Ulusal kurtuluş mücadelesini sınıf savaşımdan bir sapma kabul eden devrimcilere karşı, Lenin (1916'da Dublin'deki Doğu ayaklanması sırasında) şöyle yazdı:

'Avrupa ve sömürgelerdeki küçük ülkelerin başkaldırısı olmaksızın bir sosyal devrim düşünmek, tüm önyargıları ile küçük burjuvazinin bazı kesimlerinin devrimci bir başkaldırısı olmaksızın, toprak ağaları, kilise ve monarşinin baskılarına karşı, ulusal baskılara karşı.... vb. politik olarak bilinçsiz proletarya ya da yarı-proleter kitlelerin mücadelesi olmaksızın bir sosyal devrimi tasarlamak sosyal devrimi reddetmek demektir. Bir ordu bir yerde sıralanıyor ve "Bizler sosyalizm için buradayız" diyor ve başkaları başka yerde "Biz emperyalizm için buradayız" diyor ve bu da sosyal bir devrim oluyor. Her kim "saf" bir sosyal devrim umarsa, onu görmek için ömrü yetmeyecektir.'

Burada ima edilen, emperyalizm çağındakilerin sosyal çalkantılar çoğunlukla ulusal form alacağı ve anti-kapitalist bir yönde gelişeceği.

Bununla birlikte, bu pozisyon Lenin için ulusal ideolojilerle en ufak bir uzlaşma anlamına bile gelmedi. O her ulusun kendi kaderini tayin hakkını desteklemeyi işçi sınıflarının uluslararası birliğini parçalamak değil gerçekleştirmek için bir araç olarak gördü.

Lenin bu yüzden, baskıcı ulusların ve baskı altındaki ulusların devrimcilerinin görevlerinin ayırt edilmesi konusunda dikkatli idi. Baskıcı uluslarda ana düşman baskıcıların ulusçuluğudur ve sosyalistler ulusların kendi kaderini tayin hakkını desteklemede kampanyayı hem işçi hareketi içinde varolan şovenizme meydan okumak ve hem de enternasyonalizmin pratik bir gösterimi olarak yapmak zorundalar. Diğer yandan baskı altındaki uluslarda devrimciler işçi sınıflarının uluslararası birliği amacını açıkça destek amacıyla emperyalizme karşı sağlam muhalefet oluşturmalıdır. Bu sınıf savaşımını ulusal

m¼cadeleye g¼re ikincil plana itmeye çalışan burjuva milliyetçilerine karşı hem politik hem de ideolojik m¼cadeleyi ve bazı durumlarda ulusların bu hakkı kullanmalarını muhalefet etmeyi içerir.

Bu bakımdan Polonya'nın ulusal bağımsızlığında Luxemburg'un pozisyonu tek yanlı nitelense bile yanlış değildi. Polonyalı bir devrimci olarak PPS'nin sosyal-milliyetiliğı ile savaşuğında kesinlikle haklıydı. Yanlış olduğı nokta ise baskıcı ¼lkelerin devrimcilerinden Polonya'nın bağımsızlık sloganını reddetmelerini istemesiydi. Oysa kendi ulusal devletlerini oluşturmak konusunda karar vermek Polonya işçi sınıfına bağılıydı. Alman ve Rus işçilerinin g¼revi Polonya işçi sınıfının bu hakkını desteklemektir.

Ama bu Lenin'in baskı altındaki ¼lkelerin devrimcilerinin kendi ¼lkelerinin kaderini tayin hakkı için hareketlere genellikle muhalif olup bunu baskıcı ¼lkenin devrimcilerine bırakmaları gerektiğine inandığı anlamına gelmez. B¼yle bir pozisyon İngiliz emperyalizmine karşı James Connolly gibi İrlandalı sosyalistler için savaşmaktan geri durma anlamına gelebilecekti. Ulusal bağımsızlık isteminin kitle m¼cadelesinin odağı haline geldiğı bir yerde, kavganın içinde yer almak ve gerçekte pratikte liderlik için savaşmak devrimcilerin g¼revidir.

Bununla demek istenen devrimci bile olsa ulusalcılık ideolojisinin kabul edildiğı değıl, ama daha çok işçi sınıfı savaşım metodlarına dayalı olarak ulusal kurtuluş m¼cadelesini başarmak için ¼zellikle belirlenen bir stratejinin ¼nerilmesidir.

Lenin için bu y¼zden ulusal hareketleri desteklemek, baskı altındaki uluslardaki işçi m¼cadelelerinin ¼rg¼tsel ve politik bağımsızlığı ¼zerinde uzlaşmaları içermiyordu. Komintern'in 1920'deki ikinci kongresinde sunulan 'Ulusal Sorun ve S¼m¼rgeler ¼zerine' Tezlerinde ř¼yle deniliyordu:

'Geri kalmış ¼lkelerdeki devrimci kurtuluş hareketlerinin gerçekte kom¼nrist olmadığı halde b¼yle g¼r¼nmeye çalışma girişimlerine karşı kararlı bir m¼cadele verilmelidir. Kom¼nrist Enternasyonalin g¼revi s¼m¼rgelerde ve geri ¼lkelerdeki devrimci hareketleri yalnızca bir şartla destekler, o da yalnızca adıyla değıl gerçekte kom¼nrist olan ve ¼lkelerindeki burjuva-demokratik eğıilimlere karşı m¼cadeledeki ¼zel g¼revleri konusunda proletaryayı

bilinçlendirecek, eğitecek bir proletarya partisinin her ülkede gelişmesine yardım etmek koşuludur. Komünist Enternasyonal sömürgeler ve geri kalmış ülkelerdeki devrimci hareketlerle geçici işbirliği yapmalıdır, bu bir ittifak şeklinde olabilir ama bir bileşim şeklinde olmamalıdır. 'Te proleter hareket yalnızca bir embriyon halinde bile olsa proleter hareketin bağımsızlığı koşulsuz olarak devam ettirilmelidir.'

Bu yüzden Lenin'in pozisyonunun işçi sınıfını çok sınıflı ulusal kurtuluş hareketine bağımlı kılma girişimleri ile hiçbir ortak yanı yoktur. 1920'li yıllarda Çin'deki Komintang'dan günümüz Güney Afrika'sındaki ANC'ye kadar bu girişimler hareketin içindeki sol kanat muhalefetin yok olmasına yol açtı.

Ulusal sorunda Leninist yöntemi tamamlamak Troçki'ye kalmıştı: sürekli devrim teorisinin geliştirilmesi... 1925-27 devriminin bir sonucu olarak genel biçimini alan bu teoriye göre geri kalmış ülkelerdeki bağımsızlık mücadelesi ancak işçi sınıfının mücadeleyi işçilerin iktidarı için kavgaya dönüştürme ve devrimi diğer ülkelere yaymaya uğraşma amacıyla liderliği üzerine alması ile başarılı olabilecektir.

Bu pozisyon, emperyalizmin gelişmesi içinde sosyalizm için objektif önkoşulların herhangi tek bir ülkede değil fakat dünya çapında oluştuğuna dair Troçki'nin anlayışını yansıtır. Her ülkeyi kapsayan uluslararası kapitalist sistemde gerçek ulusal bağımsızlık olanaksızdı. Troçki'nin vardığı sonuç, Lüksemburg gibi ulusal mücadelenin gerici olduğu değil, ama bunun ancak işçi iktidarı için uluslararası bir mücadele ile başarıya ulaşacağı idi.

Lenin'in ulusal soruna katkısının iki yönden önemi vardır. İlk, emperyalizmin varoluşu bir başlangıç noktası olarak alındı ve kapitalizmin dünya çapındaki hakimiyeti dikkate alınarak bir devrimci strateji geliştirildi.

İkinci olarak, o bir politik teori idi. Bu bakımdan ulusal sorun üzerine diğer görüşlerden kesin bir ayrılığı var. Hem Kautsky ve hem de Lüksemburg ulus-devletleri kapitalizmin ekonomik evrimindeki bir devrenin ürünü olarak gördüler. Kautsky reformist bir sonuç çıkardı.. Ulusal çelişkiler kapitalizmin daha fazla gelişmesi ile harışıl bir şekilde çözülebilirdi.

Aksine Lüksemburg 'Sermaye Birikimi' adlı kitabında ulusal anlaşmazlıkların kapitalist dünya çapında çelişkiler kurumlaştırdığından ötürü her zaman görünür hale geldiğini ve bu çelişkilerin kapitalizmin gelecekte yıkılmasına yolaçacağını yazdı.

Çıkardığı sonuç emperyalizmin gelişmesi, ulusal bağımsızlık için gereken ekonomik temeli yok ettiğinden, ulusal mücadelelerin bir sapma haline geldiği şeklindeydi.

Tekrar edecek olursak, Baver ve Austra-Marksistler ulusçuluğa, sosyalizm için beklerken varolan devlet yapısının yeniden organize edilmesi ile halledebilecek kültürel bir sorun olarak baktılar. Bunun tersine Lenin ulusçuluğu ilkin politik bir problem olarak gördü. Gelişmiş ülkelerde sosyal milliyetçiliğe. Geri kalmış ülkelerde ulusal baskıya karşı mücadele. Michael Lowy'nin belirttiği gibi:

'Metodolojik bir bakış açısından Lenin'in, çağdaşlarının çoğuna karşı daha prensipte üstünlüğü her sorunu, çelişkiyi ve bunların politik izdüşümlerini kavrayış ve belirtme gücünde yatar.'

Diğer tüm teoriler ulusal sorunun ya ekonomik ya da ideolojik (kültür anlamında) yönüne ağırlık verirken Lenin sorunun işçi sınıfının politik erk için mücadelesi üzerindeki etkilerinin üzerinde durdu.

Bu noktayı anlamak, genellikle doğrudan ya da dolaylı olarak Stalin'in 'Maxsizm ve Ulusal Sorun'undan yola çıkarak bir dizi ekonomik, coğrafik ve dilsel kriterle 'ulus'u 'tanımlamaya' çalışan ve bir sonuca ulaşamayan Marxsistleri kavramamızı olanaklı kılıyor. Ulusal sorunda Lenin'in pozisyonunu Amerika'da ırkçı baskı altında olan siyahların durumuna uyarlamaya çalıştığında Troçki bu sorunda (ulusları 'tanımlama'da) soyut bir kriterin fazla önem taşımadığını ama daha çok tarihsel ortak duygu ve dürtülerin önemli olduğunu tartıştı. Belli bir devlet tarafında baskı altında tutulmanın baskı altındaki ülkelerde ulusal bi'inci geliştirdiğini vurguladı: 'Biz elbette siyahları bir ulus haline gelmesi için zorlamalıyız. Eğer böyleyseler, demekki onu istiyorlar ve onun için çaba harcıyorlar. Baskı altında olmaları onları bir politik ve ulusal birliğe itiyor (demektir).'

6.

Lenin'in büyük katkısıyla gelişen ulusal soruna Marxsist yaklaşım 20. yüzyıl kapitalizminin gerçeklerine ve özellikle onun

beslediği ulusal çelişiklere bir yanittir. Peki, bunu günümüze nasıl uyarlayabiliriz.

İlkönce, Lenin'in ezilen ulusların kendi kaderlerini tayin haklarını savunduğunu daima hatırlamalıyız. Onun başlangıç noktası ya emperyalizm ya da kendilerini yöneten hakim sınıfın elinden acı çeken bir grubun gördüğü zararlar nedeniyle kendi devletlerini istemeye zorlanmalarıdır. Baskı altındaki böyle bir grubun kendi kaderini tayin hakkını desteklemek her ulusal bağımsızlık istemini desteklemekle aynı şey değildir. Bazen böyle istemler kendi oluşturacağı devleti diğer bir grup üzerinde kendi hakimiyetini sağlamak için kullanmak amacıyla olabilir.

Bu yüzden ulusal sorun üzerinde Lenin'in görüşleri ile son yıllarda Nigel Harris tarafından savunulanlar arasında fark vardır. Nigel'in (örneğin Marksizm 1986'da) varolan devletle mücadele istemi kendi kaderini tayin hakkının temelidir. Başka bir deyişle kendi devletini oluşturmak için savaşılan her grup örneğin Pencab'daki Sih fundamentalistleri gibi mücadeleleri herhangi bir ulusal baskı sonucu oluşmayıp nüfusun yaklaşık diğer yarısını oluşturan Hindulara saldırma şeklinde olsa bile sosyalistlerce desteklenmelidir.

Nigel'in kriterine göre sosyalistler Güney Afrika'daki Afrikanos' (beyaz)ların ve Filistin'deki Yahudilerin kendi kaderlerini tayin haklarını savunmalıydılar. Bu iki grupta Sih'lerle kıyaslandığında baskı altında olduklarını söylemeleri daha makul. Nazilerin yaptığı katliam sırasındaki kıyım ve ezadan Yahudilerin çektikleri iyi biliniyor. Afrikanoslar ise İngiliz emperyalizmince istila edildikten sonra bağımsız cumhuriyetlerini kaybettiler. Bu iki durumda da ulusal kendi kaderini tayin hakkı istemi, devlet erkinin baskı altındaki çoğunluğun (ağırlıkları farklı olmakla birlikte Güney Afrikalı siyahlar ve Filistinli Araplar) üzerinde hakimiyet kurma amacıyla kullanılması hakkını istemek oluyor.

Kendi kaderini tayin hakkı için devrimcilerin desteği soyut bir prensip değildir, emperyalizme karşı mücadeleden doğar ve bu savaşın gereklerine tabi kılınır. Bu yüzden ulusal hareketleri desteklemek yalnızca başka ulusları baskı altına almak amacını güden ve bununla emperyalizmin güçlenmesini sağlayanların desteklenmesi boyutuna

uzanmaz, ama ulusal bağımsızlık istemleri ile emperyalizmle çelişkiye düşen ve zaferleri ile emperyalizmin zayıflamasına yol açabilecek hareketler ile sınırlanmıştır. Böyle bir mücadeleye klasik örnek Amerikan emperyalizmini yenen ve ABD'nin günümüze dek "Üçüncü Dünya" ülkelerine müdahale etmesini güçleştiren Vietnamdır.

Günümüzde Dünya'da Leninist yaklaşımın açıklıkla uygulanabileceği birçok anti-emperyalist ulusal kurtuluş mücadeleleri veriliyor. İrlanda'da IRA, Güney Afrika'da ANC ve Nikaragua'da Sandinistalar. Bu mücadelelere karşı bizim tutumumuz 'Koşulsuz fakat eleştirel destek' sloganı ile özetlenebilir. Bizim desteğimiz koşulsuz olacaktır çünkü ulusal kurtuluş hareketin ilgili olduğu ideoloji ile yapılan bir politik anlaşmadan değil, emperyalizmle karşıtlığı nedeniyledir. Etopya'da daha kölelik varken Mussolini'nin işgaline karşı Troçki, Haile Selassie rejimini desteklemişti. Çünkü o savaş, yarı-sömürge bir ülke ile İtalyan emperyalizmi arasındaydı. IRA'yı desteklemek onların politikaları ile hemfikir olduğumuzdan değil (İrlanda Cumhuriyetçiliğine burjuva ulusçuluğunun bir çeşidi olduğundan karşıyız) ama İngiliz emperyalizmine karşı savaşkılardandır.

Bir ulusal kurtuluş hareketini programlarına göre politik anlaşma ile koşullu olarak desteklemek kolayca oportünizme ya da tavırsız kalmaya yol açabiliyor. Batı solunun eğilimi çok sık olarak 'kendi' işçi ve köylülerinin sömürülmesi temelinde kapitalist devletler kurmak için ilerleyen 3. Dünya ulusçuluğuna komünist rengi katmak oldu. Diğer tehlike ise devrimci Marksist örgütler dışındaki herhangi bir oluşumu desteklemeyi redetme sekteçiliğidir. Aksine biz tüm gerçek anti-emperyalist mücadeleleri politikalarından bağımsız olmak üzere destekleriz. Bu bizim emperyalizme karşı sağlam ve ilkeli muhalefetimiz ile, ister IRA, ANC ya da bunlar gibi başka bir hareket olsun burjuva ulusçuluğunun sınıf uzlaşmacı politikalarına acımasızca eleştiri yöneltmemizi olanaklı kılar.

Bununla birlikte daha karmaşık olan bazı durumlar vardır. Örneğin Avrupa ülkeleri içindeki ulusal hareketlerin yükselmesinin yarattığı problemler- İngiltere'de İskoç ve Galler ulusçuluğu, Fransa'da Breton ve Occitan, İspanya'da Bask ve Katalan ulusçuluğu... Bu hareketlerin ortaya çıkması, en eski ulus devletlerinin bile yapay olan

karakterlerini belirtiyor. Uluslar 'doğal' kimliği yansıtmıyor fakat azınlıkların genellikle şiddet kullanılarak veya zorla bir arada tutularak, yerel kültür ve dilleri egemen sınıfın yararına bastırılarak şekillendirildiğini gösteriyor.

Uluslararası kapitalizmin eşitsiz gelişmesi nedeniyle bu eğilim Avrupa devletleri içinde yanlış yollara yönelirken bazı çakışan politik faktörler (İspanya'da Franko rejiminin baskıcı yapısı, İngiliz işçi partisi'nin krizi) yüzünden, tipik bir şekilde ana ayrılıkçı mücadeleler hız kazandı.

Bu ulusal sorunlarda devrimcilerce alınacak tavır anti-empyralist mücadelelerdekinden daha karmaşık. SWP'nin İngiltere'deki ulusal sorun analizi üç temel elementten oluşuyor.

1 - Büyük Britanya'da gerçek anlamda ulusal baskı yoktur. (6 eyaletiyle Kuzey İrlanda başka bir konu elbette)

2- Bizim baş düşmanımız varlon Birleşik Krallık Devleti ve onu destekleyen İngiliz egemen ulusçuluğudur, dolayısıyla bizim devletin bütünlüğünü korumada, İskoçların ve Gallilerin kendi kaderlerini tayin haklarını (eğer kullanmak isterlerse) desteklemede herhangi bir çıkarımız yok.

3 - Aynı zamanda günümüzde işçi partisince savulan-İskoç ve Galli işçilerin belli uluslar çıkarlarının İngiliz işçilerinden farklı olduğu fikrini, (ki bu düşünce İskoçyada'ki işçi hareketi liderliği ile İskoç Tori'leri, rahipler zümresi ve benzerleri arasındaki sınıf uzlaşmacılığını onaylar) amansızca eleştirmeliyiz.

Diğer bir sorunu 1980-88 İran -Irak arasındaki körfez savaşı ortaya çıkardı. Burada göz önüne alınması gereken üç ana nokta vardı. İlki 1978-79 İran devrimi ve onun yan tesirleri. Şahı deviren işçi sınıfının temel güç olmasına karşın İran solunun zayıflığından Ayetullah Humeyni ve diğer mollalar iktidarı aldılar ve işçilerin sömürülmesi, kadınlar ve ulusal azınlıkların baskı altına alınmalarını, gerici bir islam fundamentalizmi ile temize çıkararak, devrimin temel kazanımlarını ortadan kaldıran bir rejim kurdular. Her nasılsa rejim kısmen de olsa varlığını sağlamlaştırmayı başardı. Çünkü, 'Büyük Şeytan' Amerikan empyralizmine karşı savaştığını iddia ediyordu. Bu, ülke içinde önemli etkiler yarattı. Müslüman öğrenciler Tahran'daki

ABD elçiliğini ele geçirdiklerinde İran solunun çoğu rejim tarafında yer aldı.

Ortadoğu'da sol tamamen çöktü. Yukarıdakilerden daha önemlisi Stalinizmin etkisi idi. Örneğin Filistin direnişinin, kaderini ilerici arap ülke rejimlerine terketmesi...

Bunun sonucu olarak birbirinin ardı sıra çeşitli ülkelerde islam fundamentalizmi, görünüşte radikal anti-emperyalist ideoloji ile özellikle fakir şehir emekçilerine hitap ederek var olan boşluğu doldurdu.

Körfez Ülkelerinin İran fundamentalizminin politik kargaşa yaratıcı etkisinden korkması savaşı Ağustos 1980'de hızlandıran —bu ikinci konu— bir faktördü. Irak'ta Saddam Hüseyin'ce yönetilen Baas rejimi, Suudi Arabistan ve İran Devriminden ürken diğer petrol şeyhlikleri tarafından İran'a saldırması için cesaretlendirildi. Amerika'da aynı nedenlerden ötürü iyi niyetli bir girişim yapar görünümüne girmişti.

Ne yazık ki savaş hızla bölgesel hakimiyet için bir mücadele halini aldı. Humeyni'nin düşüncesi Saddam rejimini devirerek körfeze kendi mühürünü vurmakken, Irak 1960'larda İngiltere'den İran Şahına miras kalmış olan Körfezin askeri jandarinalığı rolünü üzerine almayı umuyordu. Bir milyon yaşama mal olan kanlı karşılıklı yıpratma savaşı birinci dünya savaşına benzemeye başlıyordu. Bu kez iki 'Alt-Emperyalist' ülke dünya çapında değil, yerel hakimiyet için savaşıyorlardı. Bu durumda devrimcilerin tavrı yalnızca Leninin ki gibi bir yenilgici tavır olabilirdi —savaşta yer alan her ülkenin işçi ve köylüleri yalnızca 'kendi' hükümetlerinin yenilmesi ile kazançlı çıkabilirlerdi.

Bir üçüncü faktör ile durum değişti: ABD'in 1987-88'deki askeri yığınağı ve bunun sonucu İran ile çarpışmalar... İran Devrimi son yirmi yıl içerisinde Amerikan Emperyalizmi karşısında en ciddi yenilgiyi alan güç oluyordu. İran'a karşı ABD askeri muhalefeti körfez savaşının karakterini değiştirdi. Irak'ın İran üzerindeki saldırıları şimdi Washington'dan yönetilen ve İran'a karşı yapılan geniş bir emperyalist kampanyanın parçası durumuna gelmişti. ABD yönetiminin bazı kesimleri başka ülkelere ABD askeri müdahalesini engelleyen 'Vietnam

korkusu'nu sona erdirmeye aracı olarak İran'la bir savaş olasılığına açıkça memnun oldular.

Devrimciler için bu koşullarda İran'ın yenilmesini istemek Amerikan emperyalizminin yanında yer almak demek olacaktı. Devrimci Sosyalistler şimdi Humeyni rejimini ABD emperyalizmi ve Irak dahil olmak üzere yandaşlarına karşı desteklemeliydiler. Körfez savaşında İran'ın kesin yenilgisi Batılı emperyalistler için büyük bir zaferdi.

Bunun anlamı devrimcilerin mollalara ve onların gerici ideolojilerine karşı muhalefetlerinden vaz geçmeleri mi demek? Kesinlikle hayır. İspanyol sivil savaşı sırasında Troçki İspanya'daki destekçilerinin cumhuriyetçi hükümete politik değil askeri destek vermesi gerektiğini savunuyordu —Onlar hükümet kuvvetleri ile yan yana savaşmalıydılar ama Franko'nun ancak devrimci yöntemlerle (fabrika ve işyerlerine el koyma, Moroko'nun bağımsızlığını tanıma, vb.) yenilebileceğini tartışmalıydılar.

Bunu İran'a taşırsak oradaki devrimciler savaşa tatminkar son vermenin tek yolunun kitlelerin devrimci yöntemleri (fabrikalarda işçi kontrolü egemen sınıfın varlığına el konulması, ulusların kendi kaderlerini tayin hakları) kullanması ile olanaklı olduğunu tartışmalıydılar. Onlar Humeyni rejimi ve onun savaşta karşılık verme yöntemlerini (siper harbi, insan dalgaları halinde atak, şehirleri bombalama) karşı işçi sınıfının hoşnutsuzluğunu dile getirmeye cesaretlendirmeye yollarını aramalıydılar. Bu hoşnutsuzluğu yalnızca emperyalizmin yararına olacak bir şekilde savaşı sona erdirmek için çağrı doğrultusuna değil ama yalnızca Humeyni rejimine meydan okuma temelinde gerçekleştirebilecek devrimci savaş için istemler üzerine çevirebilirlerdi. Örneğin şunu açıklayabilirlerdi; rejimin İran'daki Kürt ve arap azınlıklara baskı uygulaması, burjuvazinin lüks içinde yaşayıp yozlaşmasını desteklemesi, kendi yozlaşması vb. dolayısıyla emperyalizme karşı etkin bir savaşımında engel haline geldiğini gösterebilirlerdi. Devrimciler işçi sınıfının verdiği korkunç kayıpların rejimin savaşa karşılık verme yöntemlerinden kaynaklandığını açıklayabilirlerdi. Rejime güven kazandıracak her harekete karşı (Örneğin rejimin savaşa yardım için bir kaç saat ücretsiz

çalışılarak bağış yapılması yolundaki çağrısı) muhalefet yapabilirlerdi.

Ama devrimciler cephenin hemen çökmesine yol açarak emperyalizm için zafer olabilecek eylemleri desteklemeyebilirdiler. Örneğin cepheye gönderilen savaş gereçleri üretim sanayisinde greve gitmek.

Körfez savaşı olayı devrimcilerin ulusal sorun konusunda Marksist yaklaşımı özel duruma uyarlamasının somut durumunu nasıl dikkatli bir analiz yapılması gerektiğini gösteriyor. Ulusçuluğa yalnız soyut karşıt olmak bizi bir yere götürmeyecek Lenin'in belirttiği gibi 'kim ki "saf bir devrim" bekler onu görmeye ömrü yetmez.' İnsanlar mücadeleye ulusçulukta dahil olmak üzere çeşitli yollardan gelirler. Bunu kabul etmek ulusçuluğa teslim olmak değildir. Tersine baskı altındaki ulusların kendi kaderlerini tayin haklarını savunmak dünyadaki işçi hareketleri üzerindeki ulusçuluğun etkisinin kırmak için zorunludur.

Alt-emperyalist Hindistan'ın 1987'de Tamil'in bağımsızlık hareketini ezdiği Sri Lanka'daki trajik durum bunu açıkça gösteriyor. Che Guevera'dan etkilenen gençlerden oluşan bir grup JVP 1971'de ayaklandı ama Bandaranaike hükümeti tarafından acımasızca ezildiler. Bunu takip eden yıllarda JVP üçüncü dünyada çok görüldüğü gibi anti-emperyalist ulusçuluktan bir Sinhalese şovenist organizasyon haline dönüşerek dejenere oldular ve Tamil azınlığın temsilcisi Tamil Kaplanları ile başarılı olmayan bir barış görüşmesine başlayan Sri Lanka hükümetine karşı terörist bir saldırıya geçtiler.

Tamil azınlığının kendi kaderini tayin hakkını savunmayı reddeden bir Sinhalese solu ile karşılaşınca, militan Tamil ulusçuları olan 'Tamil Kaplanları'nın kendilerini Sri Lanka'nın geri kalarından ayırabilecek bir 'saf' Tamil alanı yaratmak için Sinhalese köylülerini katletmek şeklindeki barbarca yöntemleri kullanmaları fazla şaşırtıcı değil. Bu berbat sonucun sorumluluğu egemen Sinhalese ulusçuluğuna karşı savaşmayan JVP ve geri kalan Sri Lanka solundadır.

Bizler onların hatalarından öğrenmeliyiz.

Ulusal Sorun ve Sömürgeler Üzerine Tezler: Komünist Enternasyonalin İkinci Toplantısında Alınan Kararlar (Ağustos 1920)

1.

Genel olarak soyut ve biçimsel olan eşitlik ve özel olarak ulusal eşitlik kavramı doğası gereği burjuvazinin karakteristiğidir. Burjuva demokrasisi insanın genel olarak eşitliği iddiası arkasında mülk sahibi ile proleterin, sömürenle sömürülenin biçimsel hukuki eşitliğini ilan etmekle ezilen sınıflara en büyük yalanı söylemektedir. Meta üretimi ilişkilerinin bir yansıması olan eşitlik fikri burjuvazi tarafından kişinin mutlak özgürlüğü adı altında, sınıfların ortadan kaldırılması mücadelesine karşı kullandığı bir araç haline getirilmiştir. Eşitlik isteminin tek doğru yorumu sınıfların ortadan kalkmasını savunmakta yatar.

2.

Burjuvazinin boyunduruğunda kurtulmada proleter sınıf savaşının bilinçli ifadesi olan ve buna uygun olarak temel görevi burjuva demokrasisine karşı mücadele etmek; yalanlarını ve hipokratlığını teşhir etmek olan Komünist Partisi, ulusal sorunda temel vurguyu soyut ve biçimsel prensiplere değil, ama öncelikle tarihsel verilerin ve bundan önemlisi ekonomik koşulların tam bir değerlendirmesine dayandırmalıdır. İkinci olarak ezilen sınıfların, emekçilerin, sömürülenlerin çıkarları ile egemen sınıfın çıkarları anlamına gelen genel ulusal çıkar kavramı arasındaki açık farkı vurgulamalıdır. Üçüncü olarak, finans-kapital ve emperyalizm çağına özgün olarak dünya nüfusunun büyük çoğunluğunun küçük bir azınlık olan zengin ve ileri ülkeler tarafından sömürge ve finans esirliği altında tutulduğunu gerçeğinin üzerini örtmeye çalışan burjuva demokratik yalanlara karşıt olarak Komünist Partisi baskıcı, sömürgeci ve imtiyazlı uluslarla eşit haklara sahip olmayan ezilen, bağımlı ulusların açık ayrımını vurgulamalıdır.

3.

1914'deki emperyalist savaş tüm dünyada kleliştirilmiş uluslara ve ezilen sınıflarına burjuva-demokratik söylemin ikiyüzlülüğü ve dzenbazlığını özel bir açıklıkla gösterdi. Halkların kurtuluşu ve ulusların kendi kaderini tayin etme hakkı söylemini kullanarak kendisini haklı çıkarmaya çalışan galip burjuvazi, bir tarafta Brest-Litovsk ve Bükreş diğer tarafta Versay ve St. Germain antlaşmaları ile 'ulusal' sınırları bile kendi ekonomik çıkarlarının belirlediğini gösterdi. Burjuvazi için 'ulusal' sınırlar bile yalnızca bir ticaret nesnesidir. Sözümona 'Milletler Cemiyeti' bu savaştan galip çıkanların talanlarını garantilemekten başka birşey değildir. 'Teslim edilen bölgelerle tekrar birleşme' için ulusal birliği kurmaya çalışma yenik düşen burjuvazi için yeni savaşlar için güçlenme çabasından başka birşey değildir. Yapay bir şekilde parçalanan ulusların tekrar birleşmesi proletaryanın da çıkarlarına uygundur. Ama proletarya gerçek bir ulusal özgürlüğü ve birliği yalnızca devrimci mücadele yoluyla ve burjuvaziyi yenerek kazanabilir. Milletler Cemiyeti ve Emperyalist Devletlerin savaş sonrası politikalarıyla sadece gelişmiş ülkelerin proleteryanının değil tüm dünyada sömürgelerin ve bağımlı ulusların emekçi kitlelerinin devrim mücadelesini güçlendirme ve kapitalizm altında ulusların barış içinde birarada ve eşit olarak varolabileceğine dair küçük burjuva boş inancının yıkılmasını hızlandırması nedeniyle bu gerçek çok daha açık ve kesin bir hale geldi.

4.

İleri sürülen bu prensipler uyarınca Komünist Enternasyonel'in ulusal sorun ve sömürgeler üzerine politikası temel olarak toprak sahipleri ve burjuvazinin iktidarını yıkmak için tüm ulus ve ülkelerin işçi ve emekçi kitlelerinin verdikleri genel devrimci mücadelenin birliğine dayanmalıdır. Ancak bu birlik kapitalizme karşı zaferi sağlayabilir, bu olmadan ulusal baskının ve eşitsizliğin ortadan kalkması mümkün değildir.

5.

Bugün, uluslararası politik durum proletaryanın diktatörlüğünü gündeme getirmişir ve uluslararası politik arenadaki tüm olaylar kaçınılmaz olarak tek bir merkezi noktada; Rus Sovyet Cumhuriyetine

karşı uluslararası burjuvazinin mücadelesi etrafında yoğunlaşmaktadır. Rus Sovyet Cumhuriyeti etrafında bir taraftan tüm ülkelerin öncü işçi sınıfının Sovyet hareketi toplanırken diğer taraftan da tüm sömürgelerin ve ezilen ulusların acı deneyimlerle, devrimci proletarya ile birliğin dışında ve dünya emperyalizmine karşı Sovyet gücünün zaferi olmadan kendileri için kurtuluşun mümkün olmadığını anlamış olan ulusal kurtuluş hareketleri toplanmaktadır.

6.

Sonuç olarak, bugün kendimizi sadece çeşitli ulusların emekçilerini tanımak ve sempati duymakla sınırlamamız kabul edilemez, ama tüm ulusların ve sömürgelerin kurtuluş hareketlerinin Sovyet Rusya ile en yakın birliğini sağlayacak bir politika üretmemiz gerekiyor. Bu birliğin biçimi her ülkenin proletaryası veya geri kalmış ülke ve ulusların devrimci kurtuluş hareketi içindeki komünist hareketin gelişme düzeyi ile belirlenecektir.

7.

Federasyon, tüm ulusların emekçilerinin kesin birleşmesine giden yolda geçici bir oluşumdur. Hem Rus Sosyalist Federe Sovyet Cumhuriyeti ile diğer Sovyet Cumhuriyetleri (geçmişte Macaristan, Finlandiya ve Latviye, bugün Azerbaycan ve Ukranya) arasındaki ilişkilerde ve hem de Rus Sosyalist Federe Sovyet Cumhuriyeti içinde, hatta daha önce politik varlıkları olmayan ve kendi yönetiminden yoksun ülkelerle (örneğin Rus Sosyalist Federe Sovyet Cumhuriyetinde 1919 ve 1920'de kurulan Başkır ve Tatar Cumhuriyetleri) olan ilişkilerde federasyonun pratikteki olumluluğu açıkça görülmüştür.

8.

Bu açıdan Komünist Entarnasyonelin görevi sadece bu federasyonun sovyet düzenine ve sovyet hareketine dayalı olarak geliştirmek değil, ayrıca bu federasyonun ve içinde bizim kazandığımız deneyimleri incelemektir. Federasyonun tam bir birliğe geçiş sürecinde

bir kurum olduğunu kabul ederek çok yakın federal bağlar kurmak ve güçlendirilmek için çalışmalıyız. Göz önüne alınması gereken ilk nokta, askeri bakımdan hatta değer derecede güçlü emperyalist ülkelerin bulunduğu bir dünyada kuşatma altında olan Sovyet Cumhuriyetlerinin diğer Sovyet Cumhuriyetleri ile aralarındaki sürekli yakın bağlar olmaksızın varlıklarını sürdürmelerinin imkansızlığıdır. İkinci nokta Sovyet Cumhuriyetleri arasındaki yakın bir ekonomik birliğin gereğidir. Eğer bu yoksa kapitalizmin imha ettiği üretici güçlerin onarımı ve emekçilerin refahı olanaksızlaşacaktır. Üçüncü nokta ise tüm ulusların proleterlerinin düzenlediği ortak bir plana göre bir birleşik dünya ekonomisi yaratma çabalarıdır. Bu eğilim kapitalizm altında açıkça ortaya çıkmış bulunmaktadır ve sosyalizm altında daha fazla geliştirmeye ve tamamlamaya çalışılmalıdır.

9.

Devletler içindeki ilişkiler çerçevesinde Komünist Enternasyonalin ulusal politikası burjuva demokrasilerinin ve hatta kendilerini 'sosyalist' olarak adlandıran bazılarının yaptığı gibi sadece ulusların biçimsel eşitliğinin tanınması yolunda yalnızca sözde savunma ve pratikte hiç bir yükümlülük taşımayan bir şekilde sınırlanamaz.

Ulusal azınlıkların haklarını garantileyen ve ulusların eşitliği üzerine tüm 'demokratik' anayasaların varlığına karşın Komünist partileri için hem parlamento içinde ve hem de dışında her yerde kapitalist devletlere karşı azimle sürekli yaptıkları propaganda ve ajitasyon yeterli değildir. Ayrıca sürekli olarak şu noktayı da açıklamak gereklidir: Önce proletaryayı ve ardından tüm emekçi yığınları burjuvaziye karşı kavgada birleştirerek ve hakları gaspedilen bağımlı ülkelerdeki devrimci hareketlere onların komünist partileri aracılığıyla doğrudan destek vererek ulusların gerçek eşitliklerini sağlamaya muktedir tek düzen sovyet gücüdür.

Özellikle önemli olan yukarıdaki son koşul olmaksızın bağımlı ülkelerin ve sömürgelerin baskı altına alınmalarına karşı mücadele ve onların politik oluşum olarak ayrılma haklarını tanıma İkinci Enternasyonel partilerinde görebileceğimiz türden bir çeşit dürüst olmayan hipokrazi olarak kalmaktadır.

10.

Enternasyonalizmi sadece sözde tanımak, pratikte ise küçük burjuva ulusçuluğu ve pasiflikle sulandırmak yalnızca İkinci Enternasyonal partileri içinde değil Enternasyonalı terk eden partiler içinde de yaygın olan bir olaydır. Bu durum kendilerini komünist olarak adlandıran partilerde bile sıklıkla görülür. Bu belaya, bu çok derine kök salmış ve en küçük bir fırsatta ırkçılık, azınlıklara saldırı ya da yahudi düşmanlığı (anti-semitizm) olarak ortaya çıkan küçük burjuva ulusçu önyargılara karşı mücadeleye ne kadar öncelik verilirse, proletarya diktatörlüğünü ulusal bir diktatörlükten, (kastettiğimiz, tek ülkede var olan ve bu yüzden bağımsız bir uluslararası politika izlemeye muktedir olmayan bir diktatörlük) uluslararası politikada kesin etkili olabilecek en azından bir kaç gelişmiş ülkedeki bir uluslararası proletarya diktatörlüğüne dönüştürme sorunu daha da yakıcı hale gelmektedir. Küçük burjuva ulusçuluğunun enternasyonalizmden anladığı, ulusal egoizme hiç değinmeksizin basitçe ulusların eşitliğini tanımaktır. Kaldı ki bu da yalnızca sözdedir. Diğer yandan proletarya enternasyonalizmi şunları talep eder: 1) Bir ülkedeki proleter mücadelenin çıkarları dünya çapındaki mücadelenin çıkarlarına tabi kılınmalıdır. 2) Burjuvaziye karşı zafer kazanmış olan devletin, uluslararası kapitalizmin devrilmesi için en büyük ulusal fedakarlığı yapmaya yetenekli ve hazır olmasını ister.

Bu nedenle kapitalist olan ve prolétaryanın gerçekten öncülüğünü yapan bir işçi partisine sahip bu ülkelerdeki ilk ve en önemli görev enternasyonalizm kavramı ve politikalarını yozlaştıran ve sapıran küçük burjuva pasifizmi ile mücadele etmektir.

11.

Oldukça geri; feodal, ataerkil veya köylü ataerkil karakter gösteren ülkelerde şu noktalara özel önem verilmelidir:

a) Tüm Komünist Partiler bu ülkelerin ulusal kurtuluş hareketlerini eylemleri ile desteklemelidirler. Eğer sözü geçen ülkede Komünist Partisi varsa, bu eylemin alacağı biçim konusu bu parti ile tartışılmalıdır. Aktif yardımda bulunma yükümlülüğü herşeyden önce sömürge durumda ya da finansal bağımlılığı olan geri kalmış ülkenin işçilerini etkileyecektir.

b) Din adamlarının gerici ve ortaçağ etkilerine ve Hristiyan misyonerlerine karşı koşulsuz bir mücadele yürütmelidir.

c) Avrupa ve Amerikan emperyalizmine karşı ulusal kurtuluş mücadelelerini engelleyen, Türk ve Japon emperyalizminin, (asillerin, büyük toprak ağalarının, din adamlarının, vb.) güçlenmesi için uğraşan Pan-islamçı, Pan-Asyacı hareketlere ve benzer akımlara karşı mücadele gereklidir.

d) Geri kalmış ülkelerdeki köylülüğün toprak ağalarına ve feodalizmin her türlü kalınusına karşı mücadelesi desteklenmelidir. Herşeyden önce başarılması gereken şey köylü hareketine mümkün olduğunca devrimci bir karakter vermeye, mümkün olan her yerde köylülüğü ve sömürünün tüm kurbanlarını sovyetler şeklinde örgütlenmeye çalışmak ve böylece Batılı Komünist proletarya ile Doğuda, sömürgelerde ve geri kalmış ülkelerdeki köylülüğün devrimci hareketi arasında olanaklı olduğunca yakın bir bağ kurulabilir.

e) Geri kalmış ülkelerde gerçekte komünist olmadığı halde ulusal kurtuluş mücadelelerini böyle göstermeye çalışanlara karşı kararlı bir mücadele gerekir. Sömürgelerdeki devrimci hareketi yalnızca gelecekte yalnızca adıyla değil gerçekten komünist olan proletarya partisinin unsurları biraraya toplamak ve onları kendi ülkelerindeki burjuva-demokratik eğilimlere karşı mücadeledeki özel görevleri konusunda eğitmek amacıyla desteklemek Komünist Enternasyonalin görevidir. Komünist Enternasyonal sömürge ve geri kalmış ülkelerdeki devrimci hareketi yolun bir kısmına kadar teşvik etmelidir. Hatta eylem birliğinde bile bulunabilirler fakat birleşemezler. Embriyon halinde olsa bile proleter hareketin bağımsızlığı koşulsuz korunmalıdır.

f) Tüm ülkelere ve özellikle az gelişmiş ülkelerdeki geniş yığınlara emperyalizmin baskı altındaki uluslardaki ayrıcalıklı sınıfların yardımlarıyla politik olarak bağımsız bir devlet maskesi altında devlet yapısını ekonomik, finansal ve askeri olarak tümünden kendilerine bağlı kılarak yaptığı hileler ve söyledikleri yalanlar sürekli olarak açıklanmalı ve gösterilmelidir. Siyonistlerin Filistin sorunsalı işçi sınıfının Entante emperyalizmi ve kendi burjuvazisinin ortak çabası ile elleri ve ayaklarının bağlanması güzel bir örneğidir. (Aynı şekilde siyonistler genelde özellikle yahudilerin azınlıkta olduğu yörelerde arap çalışanları

dağıtarak Filistin'de bir Yahudi devleti kurma adına İngiltere'nin sömürüsüne sunmaktadır). Bugünün ekonomik koşulları altında zayıf ve bağımlı uluslar için Sovyet Cumhuriyetleriyle birlik dışında bir kurtuluş yoktur.

12.

Zayıf ve sömürge ulusların emperyalist güçlerin elinde yüzyıllardır çektikleri esaret, onlarda sadece bir saldırganlık hissi değil, kendisini sömüren ülkelere onların proletaryası da dahil olmak üzere genel bir güvensizlik yarattı. 1914-19 döneminde, proletaryanın resmi liderliğinin çoğunluğunun 'kendi' burjuvazilerinin finansal olarak bağımlı ülkelerdeki köleleştirme ve talan 'hak'larını 'anayurdu savunma' maskesi altında destekleyen sosyal milliyetçiler haline gelerek sosyalizme daha temelde ihanetleri, bu güvensizliği pekiştirdi. Bu güvensizlik ve ulusal önyargılar, ancak gelişmiş ülkelerdeki emperyalizmin yıkılması ve geri ülkelerdeki tüm ekonomik yaşamın kökten bir dönüşümü ile, kökenlerine erişilip, gerçekten yavaş ilerleyen bir süreçle de bu önyargıları tümenden yok etmek mümkün olacaktır. Bunun anlamı her ülkedeki sınıf bilinçli komünist proletaryanın bu geri ve uzun yıllar köleleştirilmiş ulus ve ülkelerdeki ulusal duygulara özel önem vermek ve aynı zamanda bu güvensizliğin ve önyargıların hızla üstesinden gelmek için anlaşma yapma yükümlülüğündedir. Tüm dünya proletaryasının ve çeşitli ülke ve ulusların emekçi yığınların bir bütün olarak gönüllü birliği olmaksızın kapitalizme karşı zafer tamamen başarılı bir sonuca varamaz.

SÜREKLİ DEVİRİM

bir değerlendirme

Tony Cliff

"..... işçilerin devrimine önderlik edecek olan güçler devrimin öznesi proletaryanın ortalıkta olmadığı bir ortamda bu kez tam aksi yöne, devlet kapitailzmine yol açabilir..."

"... sürekli devrimi tamamlayamamış, demokratik devrimi sosyalist çizgiye çekememiş, ulusal ve toplumsal mücadeleleri birleştirememiş azgelişmiş ülke işçileri bugün kendi egemen sınıflarına karşı mücadele vermek zorunda kalıyorlar... her şeye rağmen, sanayi işçilerinin sosyalist devrime giderek daha hazır bir hale gelmeleri kaçınılmazdır..."

ÜÇ DEVRİM ANLAYIŞI

Troçki teorisini 1905 Devrimi zemininde geliştirdi. O zamanlar, Kautsky'den Plekhanov'a ve Lenin'e kadar hemen hemen tüm Marksistler sadece gelişmiş sanayi ülkelerinin devrim için hazır olduğuna inanıyorlardı. Genel hatlarıyla söylemek gerekirse, işçi iktidarının kurulabilmesinin bir ülkenin teknolojik gelişmişlik düzeyi ile orantılı bir şey olduğunu savunuyorlardı. Geri kalmış ülkelerin kendi geleceklerini gelişmiş ülkelerde görmeleri mümkündü. Böyle ülkelerde, ancak uzun bir sanayi devrimi süreci ve parlamenter burjuva düzenine geçişin ardından işçi sınıfı sosyalist devrim sorununu ortaya koyabilecek olgunluğa erişebilirdi.

Tüm Rus Sosyal Demokratları (Bolşeviker olduğu gibi Menşevikler de) şöyle düşünüyorlardı: Rusya'da, kapitalizmin üretici güçleri ile otokrasi, toprak ağalığı ve diğer feodal yapılar arasındaki çelişki bir burjuva devrimini gündeme getirmektedir. Menşevikler, devrime kaçınılmaz olarak burjuvazinin önderlik edeceği ve siyasi iktidarı kendi hesabına ele geçireceği sonucuna vardılar. Sosyal Demokratların bu devrimde liberal burjuvaziyi desteklemeleri gerektiğini ve aynı zamanda '8 saatlik iş günü' ve diğer sosyal reformlar için mücadele vererek kapitalizmin çerçevesi içerisinde işçilerin özel çıkarlarını korumaları gerektiğini düşünüyorlardı. ¹

Lenin ve Bolşevikler devrimin karakterinin burjuva olacağı ve amaçlarının burjuva devrimi boyutlarını aşmayacağı konusunda Menşeviklerle anlaşıyorlardı. Lenin, "Demokratik devrim burjuva sosyo-ekonomik ilişkileri alanının ötesine varmayacak" diye yazmıştır.² Yine, "... Rusya'daki bu demokratik devrim burjuvazinin hükmünü zayaflatmayacak, aksine daha güçlendirecektir" demiştir.³ Lenin buna benzer sözleri defalarca yinelemiştir.

Lenin bu görüşünü ancak Şubat 1917 Devrimi'nin ardından değiştirmiştir. Örneğin, 1914 Eylül'ün'de Rus Devriminin kendisini üç temel görev ile sınırlaması gerektiğini yazmıştır: "Demokraik cumhuriyetin kurulması (ve tüm uluslara kendi kaderini tayin etme özgürlüğü ve hak eşitliği verilmesi), büyük toprak ağalarının topraklarının kamulaştırılması, 8 saatlik iş gününün uygulamaya sokulması".⁴

Lenin'in Menşeviklerden esas olarak ayrıldığı nokta, onun, işçi hareketinin liberal burjuvaziden bağımsızlığı ve burjuvazinin tüm çekingenliğine rağmen burjuva devrimini zafere ulaştırmanın gerektiği konusundaki ısrarıdır. Menşeviklerin desteklediği işçi sınıfı liberal burjuvazi ittifakı yerine, Lenin işçi sınıfı ile köylülüğün ittifakını öne sürmüştür. Devrimin sonunda liberal burjuva bakanlardan oluşacak bir hükümetin kurulmasını bekleyen Menşeviklerin aksine Lenin, köylü partisinin çoğunluğu oluşturacağı bir işçi partisi köylü partisi, koalisyonu, 'işçilerin ve köylülerin demokratik diktatörlüğünü' düşünüyordu bu 'demokratik diktatörlük', Cumhuriyeti kuracak, büyük toprak ağalarının topraklarını kamulaştıracak ve 8 saatlik iş gününü uygulamaya sokacaktı. Bundan sonra ise köylülerin devrimciliği sona ermiş olacak, onlar özel mülkiyetin ve sosyal statükonun taraftarları haline gelecek ve burjuvazi ile birleşeceklerdi. Bu durumda, sanayi proletaryası proleter ve yarı-proleter köylüler ile birlikte devrimci muhalefeti oluşturacak ve 'demokratik diktatörlük' geçiş dönemi yerini burjuva cumhuriyeti çerçevesinde tutucu bir burjuva hükümete bırakacaktı.

Liberal burjuvazinin devrimci görevleri tutarlı bir şekilde yerine getiremeyeceğinden, burjuva devriminin temel unsuru olan toprak reformunun ancak işçi-köylü ittifakı tarafından yerine getirilebileceğinden Troçki de Lenin kadar emindi. Ancak, Troçki'nin Lenin'den farklı düşündüğü şey bağımsız bir köylü partisi konusundaydı. Troçki, köylülerin kendi aralarında zengin ve fakir olarak çok kesin bir şekilde bölündüğünü ve bu yüzden birleşik ve bağımsız bir parti kuracak durumda olmadıklarını söylüyordu.

"Tarihteki tüm deneyimler göstermiştir ki", der Troçki, "köylülük bağımsız bir rol oynama yeteneğinden tamamıyla yoksun."⁵

Alman Reformasyonundan bu yana tüm devrimlerde köylülük burjuvazinin şu veya bu kesimini desteklemiş olmasına rağmen Rusya'da işçi sınıfının gücü ve burjuvazinin tutuculuğu karşılaştırıldığında köylülük devrimci proletaryayı desteklemek zorunda kalacaktı, Troçki'ye göre. Devrim burjuva demokratik görevleri yerine getirmekle kalmayacak, derhal proleter sosyalist tedbirleri almak üzere devam edecekti:

"Proletarya kapitalizmin gelişmesi ile birlikte büyür ve güçlenir. Bu bağlamda, kapitalizmin gelişmesi proletaryanın diktatörlüğe doğru ilerlemesi anlamına gelir. Ancak, iktidarın proletaryanın eline geçmesinin zamanı mutlak üretim güçlerinin gelişmişlik düzeyine değil, sınıf mücadelesinin koşullarına, uluslararası duruma ve nihayet bir dizi öznel unsurlara (gelenek, girişkenlik ve mücadelecilik gibi şeylere) dayanır."

"Proletaryanın ekonomik olarak ileri bir ülkeden önce geri kalmış bir ülkede iktidara gelmesi mümkündür. 1871'de proletarya küçük burjuva Paris'in sosyal idaresini bilinçli bir şekilde — iki ay için bile olsa — ele almıştır ama, İngiltere ve Amerika gibi güçlü kapitalist merkezlerde bir saat için dahi iktidar olamamıştır. Proletarya diktatörlüğü bir ülkenin teknik güçlerine ve kaynaklarına herhangi bir şekilde otomatik olarak dayanır diyen anlayış son derece saf bir 'ekonomik' materyalizmden kaynaklanan bir önyargıdır. Bunun Marksizm ile hiç bir alakası yoktur."

"Bize göre, Rus devrimi öyle koşullar yaratmaktadır ki burjuva liberalizminin politikaları daha kendi devletinin maharetlerini tam olarak ortaya dökme olanağı bulamadan iktidar proletaryaya geçebilir (ve, başarılı bir devrim söz konusu ise, geçmek zorundadır)." ⁶

Bu teoremin diğer bir önemli unsuru da yaklaşan Rus devriminin uluslararası karakteridir. Ulusal çapta başlayacak bu devrim ancak daha ileri ülkelerdeki zaferler ile tamamlanabilir.

"Fakat, Rusya'nın ekonomik koşullarında işçi sınıfının sosyalist politikası nereye kadar gidebilir? Kesinlikle söyleyebileceğimiz tek bir şey var: Ülkenin teknik olarak geri kalmışlığı sorun haline gelmeden çok önce diğer siyasi engeller ile karşılaşacaktır. Avrupa proletaryasının doğrudan devlet desteği olmadan Rus işçi sınıfı iktidarı sürdüremez ve

geçici iktidarını kalıcı bir sosyalist diktatörlüğe çeviremez."7

Troçki'nin teorisinin temel noktaları şu altı başlık altında özetlenebilir:

1. Sahneye geç çıkmış bir burjuvazi bir ya da iki yüzyıl önceki burjuva sınıflarından köklü bir şekilde farklıdır. Feodalizmin ve emperyalist zulmün ortaya koyduğu soruna karşı tutarlı, demokratik ve devrimci bir çözüm getirmekten acizdir. Feodalizmin tam bir yıkımını gerçekleştirmekten, gerçek ulusal bağımsızlığı ve siyasi demokrasiyi sağlamaktan acizdir. Ne ileri ülkelerde, ne de geri kalmış ülkelerde artık devrimci değildir. Tamamen gerici bir güç olmuştur.

2. Daha çok genç ve sayıca az bile olsa gerçek devrimci rol proletaryaya düşer.

3. Bağımsız hareket etmekten aciz olan köylüler şehirlerin peşinden gidecektir ve yukarıdaki iki madde göz önüne alındığında, köylülerin önder olarak kabulleneceği sınıf sanayi proletaryasıdır.

4. Toprak sorununun ve ulusal sorunun tutarlı bir çözümü ve süratli ekonomik kalkınmaya mani olan sosyal ve emperyal engellerin parçalanması burjuva özel mülkiyet sınırlarının ötesine ilerlemeyi zorunlu kılacaktır. "Demokratik devrim derhal sosyalist devrime dönüşür ve böylece bir sürekli devrim haline gelir"8

5. Sosyalist devrimin tamamlanması "ulusal sınırlar çerçevesinde düşünülemeyecek bir şeydir... Yani, sosyalist devrim kelimenin yeni ve daha geniş bir anlamında sürekli bir devrim haline gelir; yeni düzenin ancak tüm yeryüzünde zafer sağlamasıyla tamamlanmış olacaktır."9 "Tek ülkede sosyalizm' kurmaya çalışmak gerici ve dar bir hayaldir.

6. Sonuç olarak, geri kalmış ülkelerde olacak devrim gelişmiş ülkelerde sarsıntılara yol açacaktır.

Rusya'daki 1917 Devrimi Troçki'nin tüm varsayımlarının doğru olduğunu kanıtladı. Burjuvazi karşı-devrimci çıktı; sanayi proletaryası en alasından devrimci sınıf olduğunu gösterdi; köylüler işçi sınıfının peşine takıldılar; anti-feodal, demokraik devrim derhal sosyalist devrime dönüştü; ve Rus devrimi diğer ülkelerde sarsıntılara yol açtı (Almanya, Avusturya, Macaristan vb). Ve sonunda ne yazıkki Rusya'daki devrimin

yalnız kalması onun yozlaşmasına ve yıkımına neden oldu.

Troçki'nin teorisini doğru çıkaran diğer klasik örnek 1925-27 Çin devrimidir. Maalesef bu defaki ispat gene ve hatta Rus devrimindekinden daha fazlasıyla, olumsuz sonuçları itibariyle bir örnek oldu. Her ne kadar yukarıdaki maddelerden ilk dördü sağlanmışsada Stalinist ihanet devrimin proletaryanın zaferi ile değil yenilgisi ile sonuçlanmasını temin etti. Sonuç olarak, köylüler de yenilmiş oldular ve sadece sosyalist devrim değil demokratik devrim de tamamlanmamış oldu; toprak devrimi, ülkenin birliği ve emperyalizmden bağımsızlık bile kazanılamadı. Beşinci ve altıncı maddeler pratikte denenme şansını bile elde edemedi. Ancak, o zamandan beri dünya çapında önem taşıyan iki olay, Çin'de Mao'nun ve Küba'da Kastro'nun iktidara gelişi, Troçki'nin teorisinin nerede ise tüm varsayımlarını sorgular gibi görünmektedir. Bu yüzden, bu olayları ve Troçki'nin teorisini yeniden değerlendirmek gerekiyor.

MAO'NUN İKTİDARA GELİŞİ

Sanayi işçi sınıfı Mao'nun zaferinde hiç bir rol oynamamıştır. Çin Komünist Partisi'nin sosyal yapısı bile tamamen işçi sınıfı dışındaki unsurlardan oluşuyordu. Mao'nun parti içindeki yükselişi partinin bir işçi sınıfı partisi özelliklerini kaybettiği döneme rastlar. 1926 sonlarında partinin en azından % 66'sı işçilerden, % 22 kadarı aydınlardan ve sadece % 5'i köylülerden oluşuyordu. ¹⁰ Kasım 1928'de ise işçi oranı bir öncekinin beşte birinden daha azına düştü ve resmi bir rapor partinin "sanayi işçileri arasında tek bir sağlıklı hücresi olmadığını" itiraf ediyordu. ¹¹ Parti, işçilerin 1928 yılında üyelerin % 10'una, 1929'da % 3'üne ve Mart 1930'da % 2.5'ine, aynı yılın Eylül'ünde %1.6'sına düştüğünü ve o yıl sonunda ise hemen hemen hiç işçi üyesi kalmadığını itiraf etmiştir. ¹² O dönemden Mao'nun nihai zaferine kadar geçen zaman boyunca partinin sözünü edebileceği tek bir sanayi işçisi üyesi yoktur.

Parti uzun yıllar boyunca orta Çin eyaletlerinde ihtilalci köylü hareketlerinden ibaret idi ve burada Çin Sovyet Cumhuriyeti'ni kurdu; daha sonra ise, bu eyaletlerdeki askeri yenilginin (1934) ardından Kuzey Batı'daki yukarı Şensi'ye geçti. Bu her iki bölgede de sözü edilebilecek

herhangi bir sanayi işçi sınıfı yoktur. Bir yayınında, "Sınır Bölgesi Çin'in sosyal ve ekonomik olarak en geri bölgelerinden biridir" diyen Komintern konuyu hiçte abartmıyordu.¹³ Aynı konuyu Chu The, "Komünistlerin önderliği altındaki bölgeler tüm ülkenin ekonomik olarak en geri bölgeleridir..." diyerek dile getirmiştir.¹⁴ Çin Halk Cumhuriyeti'nin kurulmasından iki yıl öncesine kadar tek bir büyük şehir komünistlerin kontrolüne geçmemiştir.

Mao'nun iktidara yükseliş dönemi boyunca işçiler Komünist partisi için öyle önemsizdirlerki, Parti 1929 yılından sonra 19 yıl boyunca İşçi Sendikaları Ulusal Kongresi'ni toplamak gereği bile duymamıştı. En önemli 1937-45 döneminde Kuomintang kontrolü altındaki bölgelerde herhangi bir parti örgütü kurmaya niyeti olmadığını belirttiği demeçlerinden de anlaşılacağı gibi Komünist Partisi işçilerin desteğini aramaya bile meraklı değildi.¹⁵ Aralık 1937'de Kuomintang hükümeti savaş döneminde greve çıkan veya grev kıskırtmacılığı yapan işçiler için idam hükmü çıkardığı zaman Komünist Partisi sözcüsü bir gazeteciye hükümetin savaşı yürütme yöntemlerinden Parti'nin "son derece memnun" olduğunu anlatıyordu.¹⁶ Hatta Komünist Partisi ile Kuomintang arasında iç savaşın patlak vermesinden sonra bile Kuomintang bölgelerinde hemen hemen hiçbir Komünist Partisi örgütlenmesi olmamıştır, ki aslında bu bölgeler ülkenin tüm sanayi merkezlerinden oluşmaktadır.

Mao'nun şehirleri fethetmesi her şeyden çok Komünist Partisi'nin sanayi işçilerinden tamamen kopukluğunu ortaya çıkardı. Şehirlerin düşmesinin hemen öncesinde Komünist liderler herhangi bir işçi ayaklanmasını önlemek için ellerinden gelen her şeyi yaptılar. Örneğin, Tienstin ve Peking'in düşmesinin öncesinde cephe komutanı general Lin Piao yayınladığı bildirgede halkı "düzeni korumaya ve işlerine devam etmeye" çağırdı.

"Kuomintang görevlileri ve eyalet, şehir, devlet ve diğer hükümet kurumları polis personeli; bölge, kasaba, köy ve pao chia personeli ... görevleri başında kalmaları emredilir..."¹⁷

Orta ve Güney Çin'in büyük şehirlerinin (Şangay, Hankow, Kanton) düşmesinden önce Yangtze Nehri'ni geçerken Mao ve Chu Teh tekrar bir bildirge yayınladılar.

"Her türlü işteki işçilerin ve çalışanların işlerine devam etmelerini ve ticaretin her zamanki gibi sürmesini diliyoruz... Kuomintang Merkezi, Eyalet, Bölgesi ve İlçe hükümetlerinin çeşitli seviyelerinde görevlileri 'Ulusal Meclis' delegeleri, Yasama ve Kontrol Yuanları' ve Halk Siyasi Konseyi üyeleri, polis personeli ve Pao Chia örgütleri başkanları... görevleri başında kalmalı ve Halk Kurtuluş Ordusu ve Halk Hükümeti'nin emirlerine uymalıdılar."¹⁸

İşçi sınıfı buna aynen uydu ve hareketsiz bekledi. Halk Kurtuluş Ordusu şehri işgal etmeden iki gün önce 22 Nisan 1949'da Nanking'den gelen bir rapor durumu şöyle anlatıyordu:

"Nanking halkı hiçbir heyecan ibaresi göstermiyor. Bu sabah nehrin karşı tarafındaki silah düellosunu seyretmek için meraklı bir kalabalık duvar boyunca toplandı. Ticaret her zamanki gibi devam ediyor. Bazı dükkanlar kapalı ama bu alışverişin az olmasından kaynaklanıyor... Sinemalar hala tıklım tıklım dolu."¹⁹

Bundan bir ay sonra New York Times muhabiri Şangay'dan şöyle yazıyordu:

"Kızıl Ordu, halka sakin olmalarını söyleyen ve korkacak hiçbir şey olmadığını temin eden Çince afişler asıyorlar."²⁰

Konton'da ise:

"Komünistler şehre girer girmez emniyet müdürlüğü ile temas kurup polis memurlarına düzeni korumak için görev başında kalmalarını emrettiler."²¹

3. KASTRO'NUN DEVRİMİ

Fidel Kastro'nun iktidara gelişi ne işçi sınıfının ne de köylülüğün ciddi bir rol oynamadığı, ancak orta-sınıf aydınlarının tüm siyasi arenayı doldurduğu bir olaydır. Kübalı önderlerin ağzından az çok gerçeğe uygun bir monolog olarak yazılmış C. Wright Mills'in Listen Yankee (Dinle Ey Amerikalı!) adlı kitabı herşeyden önce devrimin ne olmadığını anlatır:

"...bu devrim ücretli işçiler ile kapitalistler arasındaki bir kavga değildi. ...Bizim devrimimiz işçi sendikalarının veya şehirlerdeki ücretli

veya işçi partilerinin ya da bunlara benzer herhangi bir şeyin yaptığı bir devrim değildir."22

"... şehirlerdeki ücretli işçiler devrimci bir bilince sahip değillerdi; onların sendikaları ancak Kuzey Amerika'daki sizin sendikalarınız gibiydi: Daha fazla para ve daha iyi çalışma koşulları peşindeydiler. Onları ilgilendiren bunlardan ibaretti. Ve hatta bazıları sizin sendikalarınızdan bile daha berbattı." 23

Kastro'nun tereddütsüz taraftarı Paul Baran Kübalı önderler ile yaptığı görüşmelerden sonra sanayi proletaryasının devrim içinde oynadığı önemsiz rol üzerine şöyle yazar:

"Anlaşılan sanayi işçilerinin çalışan kesimi tüm devrim boyunca genel olarak pasif kalmıştır. Küba proletaryasının 'aristokratik' kesimini oluşturan bu işçiler yerli-yabancı tekel ticaretin karlarından aldıkları pay sayesinde Latin Amerikan ölçülerine göre iyi para kazanıyorlardı ve Küba halkının çoğunluğundan epeyce daha iyi yaşam koşullarına sahiptiler. Oldukça güçlü sendikal hareket içinde Amerika'daki gibi 'san sendikacılık' egemendi ve haraç ve gangsterlik baştan başa yaygındı."24

Ayaklanmanın başlamasından 16 ay sonra ve diktatör Batista'nın devrilmesine 8 ay kala Kastro'nun 9 Nisan 1958'deki genel grev çağrısının tamamen başarısız kalmasının nedeni sanayi proletaryasının aldırmaçlığıdır. İşçiler çekimser kaldılar, komünistler ise grevi sabote ettiler. (Komünistlerin Kastro saflarına katılmaları daha sonraki tarihlere rastlar.25)

Kastro'nun iktidara yükselmesinde köylülüğün oynadığı rol ise daha olumlu bir dille anlatılmıştır hep:

"...büyük rolü oynayanlar köylüler olmuştur. Genç aydınlarla beraber kurdukları isyan ordusu ayaklanmayı gerçekleştirdi. Sonucu tayin edenler aydınlar ve campesino'lardır... İsyan saflarını köylüler doldurmuş, aydınlar önderlik etmişlerdir.."26

Kimdi bu köylüler? "... yılın büyük bölümünü işsiz geçiren bir çeşit ücretli tarım işçileri."27 Baran, aynı çaresizlikle şöyle anlatır: "Devrimi yapan sınıf kırsal kesimdeki campesinolardır"28 Ve bunlar

küçük mülk sahipleri değil, tarım ücretlileri imişler. "Küçük tarım işletmelerinden oluşan her hangi bir küçükburjuva katman olmadığı için Küba'da kırsal kesim hiçbir zaman 'burjuva ideolojisinin üreme tabanı' haline gelmemiştir."²⁹

Ancak bu tanımlamanın yanlışlığını kanıtlayan iki şey var: Kastro'nun ordusunda hemen hemen hiç köylü yoktu. 1958 Nisan'ında bile Kastro'nun elindeki silahlı insan sayısı salt 180 kadardır. Ve Batista'nın devrildiği güne gelindiğinde bu sayı ancak 803'e çıkmıştır.³⁰ Kastro'nun takımının kadrolarını aydınlar oluşturur. Ve bunlara katılan köylüler Mills ile Baran'ın belirttiği gibi kollektivist bilinçli ücretli tarım işçileri falan değildir. Sierra Maestra'da Kastro'ya katılan köylüleri anlatan Che Guevara'dan örnek verecek olursak:

"Kırsal kesim insanların meydana getirdiği ilk gerilla ordumuzun askerleri bu sosyal sınıfın toprak edinme arzusunu en saldırgan bir biçimde sergileyen, küçük burjuva tabiatını en yetkin bir şekilde ifade eden kesiminden gelmiştir."³¹

Kastro hareketi orta sınıfın bir eseridir. 1956 Aralık'ında Meksika'dan kalkarak Küba'yı işgal eden Kastro'nun önderliğindeki 82 kişi ve bunlardan sağ kalıp Sierra Maestra'daki mücadeleye katılan 12' sinin tümü işte o sınıftandır. "En büyük kayıpları veren bu genellikle orta sınıf kentsel direniş hareketi Batista'nın askeri gücünü siyasi ve psikolojik olarak tüketen varlığı yaratmıştır." ³²

Che Guevara, sanayi işçilerinin ilerdeki sosyalist devrimlerde merkezi bir unsur olabilmek açısından zayıflığını ve acizliğini kendine has bir biçimde şöyle anlatır:

"Kendisi gibilerinin meydana getirdiği bir ordu ile kendi büyük amaçları için, en başta toprağın haklı bir dağılımı için savaşılan campesinolar kırsal bölgelerden şehirlere yönelecekler... İktidarın ele geçirilmesi için öznel koşulların olgunlaştığı kırsal bölgelerde kurulmuş bu ordu buradan kalkarak şehirleri dışarıdan kuşatacaktır..."³³

Ona göre sanayinin gelişmesi sosyalist devrimin önünde bir engel oluşturur.

"Nüfusun büyük merkezlerde yoğunlaştığı, gerçek sanayileşme kadar olmasa da yinede gelişmiş hafif ve orta sanayileri olan ülkelerde

gerilla grupları kurmak daha zor. Şehirlerin ideolojik etkileri gerilla mücadelesini zorlaştırır..."³⁴ "Şehirlerin üstünlüğünün büyük olduğu ülkelerde bile mücadelenin merkezi siyasi odak noktası kırsal kesimlerde gelişebilir."³⁵

Sanayi proletaryasının rolüne sahte bir bağlılık ile Che, köylü gerillalarının 'işçi sınıfının ideolojik tabanı Marksizm'i kabul etmeleri gerektiğin söyler ama bunu söylerken marksizmin asıl özünü oluşturan, sosyalist devrimin işçi sınıfının kendi eseri olduğu gerçeğini proletaryanın tarihin nesnesi değil öznesi olması gerektiği gerçeğini göz ardı eder.

Başından itibaren Kastro'nun programı orta sınıflardan kabul görebilecek geniş liberal reformların ufkundan öteye geçmedi. *Coronet* dergisinin Şubat 1958 sayısında yazdığı bir yazısında Kastro, yabancı yatırımları devletleştirmek doğrultusunda hiçbir planı olmadığını anlatır:

"Şahsen ben devletleştirmenin en iyi haliyle bile ancak sıkıntı yaratan bir araç olduğu görüşüne vardım. Devleti daha güçlü bir hale getirdiği söylenemez ve üstelik özel teşebbüsü zayıflatıyor. Daha da önemlisi, herhangi bir toplu devletleştirme girişimi açıktır ki bizim ekonomik programımızın en önemli maddesine (azami hızla sanayileşmeye) engel teşkil edecektir. Bu nedenle, yabancı yatırımlar burada her zaman hoş karşılanacaktır ve emniyetle olacaktır."

1958 Mayıs'ında ise biyografisinin yazarı Dubois'i şu sözlerle temin etmiştir:

"26 Temmuz Hareketi hiçbir zaman sanayi kuruluşlarını devletleştirmekten söz etmemiştir. Bu ancak bizim devrimimizden aptalcasına korkanların işidir. Biz ilk günden itibaren 1940 anayasasının tam olarak uygulanması için mücadele ettiğimizi ilan ettik, ki bu anayasa üretimde işlevi olan her unsurun garantisini, haklarını ve sorumluluklarını saptar. Bu, birçok diğer ekonomik, yurttaşlık ve siyasal haklar kadar özel teşebbüsü ve sermaye yatırımlarını da kapsar."³⁶

2 Mayıs 1959'da bile Kastro, Boenos Aires'de Amerika Devletler Örgütünün Ekonomik Konseyine şöyle demiştir: "Biz özel yatırıma

karşı değiliz... biz özel yatırımcıların yararına, deneyimine, şevkine inanıyoruz.. Uluslararası şirketler ulusal şirketlerle aynı garantilere ve aynı haklara sahip olacaklar."³⁷

Kastro'nun 1953-58 yıllarındaki özel teşebbüse dayalı ılımlı programının nasıl olup da kolaylıkla bir kenara atılıp, yerine devlet mülkiyetine ve planlamaya dayalı radikal bir programın geçebildiğini anlayabilmek için şu noktaları gözönüne almak yeter: Karşılıklı mücadele içindeki sınıfların (işçiler ve kapitalistlerin, köylüler ve toprak ağalarının) acizliği; orta sınıfın mevcut tarihsel zayıflığı; ve hiçbir ahenkli, örgütlü çıkarlar dizisiyle şekillenmemiş olan Kastro elitinin herşeye kadirliği.

Kastro, gerçekleşmiş olan devrimin aslında sosyalist bir devrim olduğunu ancak 16 Nisan 1961'de ilan etti! Küba devlet başkanı Osvaldo Dorticos Torrado'nun sözleri ile, halk o gün aniden "keşfetti ki bunca gündür alkışladıkları ve halkın yararına olan bu şey aslında bir sosyalist devrimdi."³⁸ Halkı tarihin bilinçli öznesi değil aciz nesnesi kılan Bonapartist dalaverenin mükemmel bir örneği!

TEORİNİN EKSİK YÖNLERİ

Her ne kadar geç-gelişen burjuvazinin tutucu ve korkak niteliği (Troçki'nin teorisinin ilk maddesi) mutlak bir veri ise de, genç işçi sınıfının devrimci karakteri (ikinci madde), ne mutlak ne de kaçınılmaz bir olgudur. Bunun nedenlerini görmek zor değil. İşçi sınıfının da dahil olduğu tüm toplumdaki hakim ideoloji egemen sınıfın ideolojisidir; birçok örnekte olduğu gibi bir ayağı hâlâ köyde olan, çoğunluğuyla kaygan, şekillenmemiş yeni işçilerin varlığı özerk proletarya örgütlenmesi için zorluklar yaratır; deneyim noksanlığı ve okuma-yazma bilmemek onları daha da zayıf kılar. Bu ise, bir diğer zayıflığa yol açar: Önderlik için işçi olmayan unsurlara bağımlılık. Geri kalmış ülkelerde hemen her zaman sendikaları yöneten sendika yöneticileri 'dışardan gelme' unsurlardır. Hindistan'dan bir örnek alacak olursak:

"Hint sendikalarının hemen hemen tümünün başındakiler iş kolunun içinden gelmeyen insanlardır... Bunların bir çoğu birden fazla sendika ile bağlantı içindedir. Örneğin oldukça nüfuz sahibi bir ulusal

lider 30 kadar sendikanın başkanı olduğunu beirtti ve doğal olarak bunların hiçbirine verebileceği hiçbir şeyi olmadığını ekledi!"³⁹

Bu zayıflık ve dış unsurlara bağımlılık kişilere tapma alışkanlığına yol açar:

"Birçok sendika halen bir takım şahsiyetlerin etrafında dönüp duruyor. Sendikaya hakim güçlü bir şahsiyet görmek mümkün. Bütün siyaseti ve eylemleri tayin eden o sendika onun sendikası olarak biliniyor. İşçiler, tüm sorunlarını çözmesi için ve her talebi kendilerine sağlaması için ona bakıyorlar. Kendilerini koruyan ve savunan birisi olarak ona güveniyorlar ve o nereye çekerse o tarafa gitmeye hazırlar. Ona adeta bir kahraman gibi tapıyorlar. Hareket içerisinde bir çok böyle kahraman görmek mümkün. İşçilerin bazı taleplerini kazanmakta katkıları oluyor belki, ama kendine-güvenen demokratik örgütler yaratmak konusunda onlardan birşey beklenemez. İşçiler, tüm kendi sorunlarını kendileri adına çözmesi için ünlü şahsiyetlere güvenmek yerine, kendi ayakları üzerinde durmasını öğrenmedikçe öylesine örgütlerin yaratılması söz konusu olamaz."⁴⁰

Birçok geri kalmış ülkede işçi hareketlerinin bir diğer zayıf tarafı ise devlete olan bağımlılıkları. Yine Hindistan'dan örnek verecek olursak:

"Demokratik bir ülkede normal olarak işçi sendikalarının elinde olması gereken birçok işlevi devlet çoktan kendine maletmiş. Örneğin, ücretlerin ve diğer çalışma koşullarının saptanmasında en önemli rolü oynayan unsur işçi-işveren arasındaki toplu sözleşme değil, devletin ta kendisi. Ekonominin geri kalmışlığı ve işçilerle sendikaların zayıflığı yüzünden bu durum bir bakıma kaçınılmaz birşey olmuş"⁴¹

Aynı durum, Batı Afrika için de geçerli:

"... İşverene karşı sendikanın dolaysız girişimleri çok nadiren Afrika emeğine gerçek ücret artışı sağlamıştır; son yılların gerçek ücret kazanımlarının çoğunun sorumlusu aslında yasama organları ve işçi hareketinin siyasi nüfuzu olmuştur."⁴²

Latin Amerika'da ise: "Sendika temsilcileri hükümet girişimi ve yasalar yoluyla kazanımlar sağlamak peşindeler."43

Devlete bağımlı olmanın cezası ise hükümet politikalarına tabi

olmak, siyasi yöneticilere ters düşecek politikalardan kaçınmak ve sendika faaliyetini dar ekonomist talepler, ya da Lenin'in deyimiyle sendikalist politikalar, ile sınırlamak.

Bu durum ise sendikaların tarım emekçilerinin mücadelesinden yabancılaşmasına yol açıyor. Geri kalmış ülkelerde şehir ve kırsal kesim yaşam düzeyleri arasında gelişmiş ülkelerdeki ile kıyaslanamayacak büyüklükte bir fark vardır. Kırsal kesimlerdeki yüksek işsizlik de gözönüne alınacak olursa, sanayideki ücret ve çalışma koşullarının korunması herşeyden çok 'sendikalı işçi çalıştırma' ilkesinin korunmasına dayanır, yani bir işkolunda sadece sendika aracılığı ile işçi almak ilkesi. Bunun gerçekleşmesi ise, devlet desteği (sendikalar ve hükümet arasında sıkı bir ittifak) olmaksızın olamaz ve bu ittifak tarım emekçilerinin çıkarları pahasına oluşur. Bunun örneklerini Peron'un Arjantin'inde, Vargas'ın Brezilya'sında ve Batista'nın Küba'sında görmek mümkün. Bu yolun sonunda varılan ise tutucu, dar ve idealizmden mahrum bir işçi hareketinden öte birşey olamaz.

Geri kalmış ülkelerde işçi sınıfının gerçekten devrimci olup olmayışını etkileyen diğer ve en az öncekiler kadar önemli bir etken ise öznel bir etken: İşçi sınıfını etkileyen partilerin özellikle komünist partilerinin faaliyetleri. Geri kalmış ülkelerde Stalinizmin karşı-devrimci rolüne başka yazılarda yeterince değinildiği için bu konuya burada ayrıca girmeyi gereksiz buluyoruz.

Özetlemek gerekirse, bugüne kadarki deneyimler geri kalmış ülkelerde hem sanayi işçilerinin devrimci potansiyelini gösterdi, hem de bu sınıfın büyük zayıflıklarını. Ekonomik geri kalmışlık ile devrimci siyasi militanlık arasında otomatik bir karşılıklı ilişki aramak boşuna olur.

Troçki'nin teorisinin temel direği (işçi sınıfının daimi devrimci niteliği) şüphe götürecek olunca bu kez tüm teori temelden sarsılıyor. Teorinin üçüncü maddesi gerçekleşmiyor, çünkü köylülüğün devrimci olmayan bir işçi sınıfının peşine takılması beklenemez. Aynı şekilde, teorinin diğer maddeleri de aksıyor. Ancak bu, hiçbir şey olamayacaktır anlamına da gelmez. Aksine, ulusal ve uluslararası koşulların yarattığı belli bir bağlamda feodalizmin ve emperyalizmin zincirlerinin üretici

güçler tarafından parçalanması kaçınılmaz oluyor. Köylü ayaklanmaları daha da derin ve geniş bir nitelik kazanıyor. Bu hareketin içinde, emperyalizmin getirdiği iktisadi sefaletle karşı ve aynı zamanda yine emperyalizmin bariz bir şekilde sergilediği daha iyi yaşam koşullarının uğruna verilen bir ulusal mücadelenin damgasını da görmek mümkün.

Toprak ağalığının ve emperyalizmin boyunduruğunu parçalamak için üretici güçlerin gerekleri ve köylülüğün isyankarlığı kendi başlarına yeterli değil. Üç unsurun daha buna katkısı var:

1. Dünya güçlerinin arasındaki artan çelişkilerin sonucu olarak dünya emperyalizminin zayıflaması ve nükleer silahların varlığının yarattığı bir ortamda karşılıklı müdahalenin yüksek faturası.

2. Geri kalmış ülkelerde devletin artan önemi. Tarihin bir oyunu olmalı ki, toplum tarihi bir görevle karşılaştığı bir anda eğer o görevi geleneksel olarak yerine getiren sınıf ortalıkta yoksa, o zaman o görevi başkaları (ve hatta devlet gücü) yerine getirme durumunda kalır. Bu gibi durumlarda devlet çok önemli bir işlev kazanır. Artık, üzerinde yükseldiği ulusal ekonomik tabanı değil, günümüzün dünya ekonomisinin uluslar-üstü karakterini yansıtır.

3. Aydınların önder olarak, ulusa ulus bilincini aşıl原因anlar olarak ve hepsinden çok, kitleleri yönlendirenler olarak artan önemi. Aydınlar konusunu ayrıca ele almak gerek.

AYDINLAR

Aydınların devrimci hareket içindeki önemi, içinden çıkıkılan kitlelerin genel (ekonomik, sosyal ve kültürel) geri kalmışlık düzeyi ile çok yakından ilişkili. Bunun en tipik örneği Rus Popülist hareketi. Bu hareket, toplumun en geri unsurunu, yani köylülüğü, devrimcileştirmek konusuna diğer hareketlerden çok daha fazla önem vermiş, aynı zamanda en büyük önemi aydınlara, 'eleştirel düşünce'nin ustalarına ayırmıştır.

Her ne kadar Rusya'daki her devrimci hareket çoğunlukla aydınlardan olmuşsa da (bir yanda köylülüğün davasını savunan popilist aydınlar, öte yandan sanayi işçilerinin davasını savunan Marksist aydınlar) bu ikisinin 'öncüler' ve 'kitleler' arasındaki ilişkiye bakış yöntemlerinde temel bir fark vardı. İşçi hareketi, hiç değilse

mücadelenin doruğuna vardığı dönemde, örgütlü bir hareketti; dolayısıyla aydınlar böyle bir harekete hesap verme durumunda idiler ve her ne kadar kendilerini kitlelerden ayrı tutma ve onların üzerinde yükselme eğilimini doğal olarak taşıyor olsalar da bu hareketin denetimi altında idiler. Popülist aydınların çevresi ise daha gevşekti ve bu yüzden popülist aydınlar kararsızlık ve bölünmelere olduğu gibi, elitizme ve keyfiyetçiliğe de daha açık ve daha aşırı bir eğilim taşıyorlardı. Lenin'in dediği gibi, "hiç kimse yadsıyamaz ki, aydınları çağdaş kapitalist toplumun ayrı bir katmanı olarak genelde ayırdeden şey onların bireyciliklerinden ve disiplin ve örgüt konusundaki acizliklerinden başka bir şey değildir."⁴⁴

Günümüzün geri kalmış ülkelerindeki devrimci aydınlar Çarlık Rusya'sında olduklarından daha uyumlu bir unsur olduklarını kanıtladılar. Burjuva özel mülkiyetinin iflası, emperyalizmin çekilmezliği ve devlet kapitalizmi (emperyalizmin zayıflaması ile birlikte devlet planlamacılığının artan önemi ve ayrıca, Rusya örneği ile komünist partilerinin örgütlü ve disiplinli faaliyeti) onlara yeni bir ahenk ve etkinlik duygusu kazandırıyor. Toplumun kendine has çıkarları olmayan tek katmanı olarak, aydınlar, uzlaşmaz sınıf çıkarları yerine, 'ulusal' çıkarları temsil eder görünen 'profesyonel devrimci elit'in en bariz tabanı durumundalar. Ayrıca köylülüğün ve işçilerin öyle şeylere ne vakti ne de eğitimi yeterli iken, aydınlar ulusal kültür ile en fazla beslenen kesim.

Üstelik aydınlar ülkelerinin teknolojik geri kalmışlığına karşı son derece duyarlılar. Bir yandan yirminci yüzyıl bilim ve teknik dünyasının farkında olup, öte yandan kendi ülkelerindeki geri kalmışlığı gözlemlemeyi hazmedemiyorlar. Bu ülkelere mahsus 'aydınlar işsizliği' onların duygularını daha da kızıştırıyor. Genel ekonomik geri kalmışlığın bir sonucu olarak çoğu öğrencinin tek umudu bir devlet dairesinde iş bulabilmek, ama buralarda da herkesi istihdam etmek mümkün değil.⁴⁵

Aydınların manevi hayat tarzları bile genel bir bunalım içinde. Geleneksel değerlerin parçalandığı bir dağılma ortamında kendilerini emniyetsiz, köksüz ve sağlam değerlerden yoksun hissediyorlar. Bir kültürün parçalanması, bir yenisinin yaratılması için güçlü bir dürtüye

yol açar; öyle ki, bu yeni kültür, eğer toplumsal ve mânevi boşluğu doldurabilecekse, bütünlüklü ve dinamik olmalı, dinsel duygularla militan bir milliyetçiliği birleştirmeli.

Ülkelerin siyasal özgürlüğünü kazanana dek aydınlar kendilerini bir ikilemin baskısı altında bulurlar: Bir yandan, kendi halkının çoğunluğundan daha ayrıcalıklı iken, öte yandan yabancı bir güce tabi durumdalar. Bu ikilem, aydınların ulusal hareket içindeki tipik rollerinin (kararsız ve tereddütlü bir şekilde yalpalamalarının) nedenlerini oluşturur. Günümüz aydınlarının tavrını şekillendiren bir diğer unsur ise, bir yandan 'geri' kitlelere karşı suçluluk ve borçluluk duyarken, aynı zamanda kitlelerden ayrı durma, kendilerini onlardan üstün göreme ihtiyacı duymaları. Aydınların derdi, kitlelere benzemeksizin, onlardan ayrı ve üstün durmaktan vazgeçmeksizin, onların bir parçası olabilmek. Onların aradığı, ülkeyi birleştirecek ve ona yeni ufuklar açacak, fakat aynı zamanda iktidarı kendilerine verecek dinamik bir hareket.

İşbirlik, beceriklilik aydınların pek sevdikleri kavramlar. Toplumsal yönetim bile onlar için bir beceri meşalesi. Onlara göre, reformlar tepeden yapılır. Minnettar insanlara yeni bir dünya sunabilmek hayali ile yaşarlar —bilinçli insanların kendi eylemleri ile yeni bir dünya yaratmak için verecekleri kurtuluş mücadelesinin hayali ile değil. Ülkelerini geri kalmışlıktan kurtaracak önlemler onları çok ilgilendirir, ama pek ilgilenmedikleri birşey varsa, o da demokrasidir. Sanayileşmeyi, sermaye birikimini, ulusal canlanmayı temsil ederler. Diğer sınıfların acizliği ve siyasi iktidarsızlığı ile onların iktidarı doğrudan ilişkilidir.

Bütün bunlar, totaliter devlet kapitalizmini aydınlar için çok cazip bir hedef kılar. Gerçekten de aydınlar geri kalmış ülkelerde komünizmin başlıca taraftar kitlesini oluşturmuşlardır. "Komünizm Latin Amerika'da en büyük kabulü öğrenciler ve orta sınıf arasında gördü", der bir Latin Amerika uzmanı.⁴⁶ Hindistan'da ise Komünist Partisi'nin Amritsar Kongresinde (Mart-Nisan 1958) "delegelerin yaklaşık %67'si proletarya ve köylülüğün dışındaki sınıflardandı (orta sınıf, toprak sahibi sınıf ve 'küçük esnaf').⁴⁷

AKSAYAN SÜREKLİ DEVRİM

Troçki'nin teorisine göre, sosyalist devrime önderlik edecek olan güçler, devrimin öznesi proletaryanın ortalıkta olmadığı bir ortamda, bu kez tam aksi yöne, devlet kapitalizmine yol açabilir. Troçki'nin teorisindeki bir kısım gözlemlerin geçerliliğini her zaman için koruyan değerlendirmeler olduğunu, bir kısım sonuçların ise ancak koşullu (proletaryanın öznel faaliyetinin düzeyine dayanan) değerlendirmeler olduğunu gözönünden kaçırmayacak olursak bu teorinin 'Aksayan, devlet kapitalist, Sürekli Devrim' diye adlandırabileceğimiz bir çeşitlemesine varabiliriz.

Nasıl 1905 ve 1917 Rus devrimleri ve 1925-27 Çin devrimi Troçki'nin teorisinin tipik örnekleri ise Mao'nun ve Kastro'nun iktidara gelişleri de 'Aksayan Sürekli Devrim'in tipik, en saf ve aşırı örnekleridir. Diğer anti-sömürgeci devrimler (Gana, Hindistan, Mısır, Endonezya, Cezayir vb) aynı modelden şu veya bu şekilde sapmış örneklerdir. Bu ülkelerde, emperyalizmin siyasi ve askeri gerilemesi, bazı hallerde burjuvazinin temel kesimleri de dahil olmak üzere yerli egemen sınıfların mali yardımları ve yerli komünist partilerin Moskova tarafından harcanması yeni bir Stalinist bürokrasinin tek başına egemen olduğu has bir devlet kapitalist düzenin kurulmasını engellemiştir. Yine de, her ne kadar Nehru'nun Hindistan'ı, Nkrumah'ın Gana'sı veya Ben Bella'nın Cezayir'i 'Aksayan Sürekli Devrim' modelinden şöyle veya böyle sapmış örnekler olsa da, böyle devrimleri anlamamanın en doğru yolu onları bu bakış açısından değerlendirmek ve bu model ile karşılaştırmaktan geçer.

Modelin ister saf, ister şu veya bu şekilde sapmış örnekleri için olsun 'Aksayan Sürekli Devrim' tezi uluslararası işçi hareketi için bazı yeni sonuçlar ortaya koyuyor. Sürekli devrimi tamamlayamamış, demokratik devrimi sosyalist çizgiye çekememiş, ulusal ve toplumsal mücadeleleri birleştirememiş, geri kalmış ülkelerin işçileri bugün 'kendi' egemen sınıflarına karşı mücadele vermek durumunda kalıyorlar (örneğin, grevci işçileri hapse atmak konusunda Nehru ile İngiliz Raj'ı arasında fark gözetmek imkansızdır). Sanayi işçilerinin sosyalist devrime herşeye rağmen giderek daha hazır bir hale gelmesi kaçınılmazdır. Sanayi işçilerinin bu yeni ulusal rejimler altında sayıları

artmakta ve dolayısıyla uzun dönemde ahenk ve toplumsal ağırlık kazanmaktadırlar.

Gelişmiş ülkelerdeki devrimci sosyalistlere düşen görev ise bir taraftan sömürge halklara uygulanan ulusal zulme kayıtsız şartsız karşı koymayı sürdürürken, öte yandan Asya, Afrika ve Latin Amerika'da beliren egemen sınıfların ulusal kimlikleri üzerine tartışmayı bırakıp bunun yerine bu kıtalardaki sınıf mücadelelerini ve yeni toplumsal yapıları incelemektir. 'Sınıflar arası mücadele' şiarının her geçen gün daha bir gerçeklik kazandığı açıktır. Troçki'nin teorisinin temel tezi her zamanki geçerliliği ile önümüzdedir: Proletarya tüm dünyada muzaffer oluncaya dek devrimci mücadelesini sürdürmek zorundadır. Bu hedefine varamadan gerçek özgürlüğünü kazanması söz konusu değildir.⁴⁹

NOTLAR

1. 1905 devriminin eşiğinde Menşeviklerin sözcüsü Martynov şöyle yazmıştır: "Yaklaşan devrim burjuvazinin devrimi olacaktır; bunun anlamı ... devrimin şu veya bu ölçüde ancak burjuva sınıflarının tümünün ya da bir kısmının hakimiyetini sağlayacağıdır... Bu böyle ise, açıktır ki önümüzdeki devrim hiçbir şekilde burjuvazinin tümünün iradesine karşı gelen siyasi biçimler almayacaktır, çünkü yarının efendisi burjuvazi olacaktır. Öyleyse, burjuva unsurların çoğunluğunu ürkütecek herhangi bir yol tutturmak proletaryanın devrimci mücadelesinin ancak tek bir sonuca varacağı anlamına gelir mutlakliyetin eski şekline tekrar dönmek..." Martynov'un burada ima ettiği sonuç burjuvaziyi 'korkutmamak' için işçi sınıfının kendini sınırlaması gerektiğidir. Ancak aynı zamanda Martynov, devrime önderlik etmesi için proletaryanın usanmadan burjuvaziyi zorlaması gerektiğini söyler: "Burjuvazinin yönünü ve sonucunu etkileme mücadelesi en basit şekliyle, proletaryanın liberal ve radikal burjuvazinin iradesine devrimci baskı uygulaması, burjuva devrimini mantıki sonucuna götürmesi için toplumun daha demokratik 'alt' kesiminin 'daha üstteki' kesimini razı olmaya zorlaması olarak ifade edilebilir." (A. Martynov, Due Diktatory, Cenevre, 1905, s. 57-58). Aynı şekilde Menşeviklerin gazetesi Iskra o dönemde şöyle demiştir: "Rusya'daki mücadele sahnesine baktığımızda ne görüyoruz? Sadece iki güç görüyoruz: Çarlık otokrasisi ve liberal burjuvazi.

Bunlar8dan ikincisi, örgütlü ve muazzam bir özgün ağırlı var. Emekçi kitleler bölünmüş ve yapabilecekleri hiçbir şey yok; bağımsız bir güç olarak biz yokuz; Öyleyse bizim görevimiz bu ikinci güce —liberal burjuvaziye—destek olmaktır; ona cesaret vermeliyiz ve hiç bir şekilde proletaryanın bağımsız taleplerini öne sürerek onu korkutmamalıyız." (Bkz. G. Zinoviev, Istoriia Rossiiskoi Kommunisticheskoi İartii (Bolsheuikov), Moskova-Leningrad, 1923, s. 158).

2. V.I. Lenin, Two Tactics of Social Democracy in the Democratic Revoulotion, 1905, bkz. Sochineniia, 4. basım, 9. cilt, s. 40.
3. a.g.e., s. 9
4. a.g.e, 21. cilt, s.17.
5. L. Troçki, Perspektivy Russkoi Revoliutsii, (Nasha Revoliutsija adlı kitabından seçmeler), Berlin, 1917, s. 46.
6. L. Troçki, a.g.e., s. 36.
7. a.g.e., s. 48. Troçki'nin teorisini, Marks'ın 1848 devrimini incelemesinin bir geliştirilmesi, uyarlaması ve genişletilmesi olarak görmek gerekir. Hatta 1848 devriminden bile önce Marks, Komünist Manifesto'da, Almanya'daki 'ileri koşullar' ve 'gelişmiş proletarya'dan dolayı "Amanya'daki burjuva devrimi... onu hemen takip edecek proletarya devriminin başlangıcıdır" diye anlatır. (K. Marks, Selected Works, Londra, 1942, I cilt, s. 241). 1848 devriminin yenilgisinin ardından ise Marks, burjuvazinin anti-feodal devrimi yapmaktaki acizliği ile karşı karşıya kalan işçi sınıfının yapması gereken şey burjuva devrimini proletarya devrimine, ulusal devrimi uluslararası devrime geliştirme mücadelesi vermek olduğundan bahseder. Komünist Birlik Merkez Konseyi'ne verdiği bir söylevde (Mart 1850) şöyle der: "Demokratik küçük burjuvazi mümkün olduğu kadar çabuk bir şekilde ve yukarıda geçen taleplerin çoğunun kazanılmasıyla devrimi sona erdirmek umudunda olsa bile bizim çıkarlarımız ve görevimiz devrimi sürekli kılmaktır, tüm az veya çok varlıklı sınıflar hakimiyetten düşürülünceye, proletarya devlet iktidarını ele geçirinceye ve proletaryanın birliği sadece tek bir ülkede değil fakat dünyanın tüm hakim ülkelerinde proleterlerarası rekabetin tükenmesi ve en azından önemli üretici güçlerin proleterlerin ellerinde toplanmasıyla sağlanıncaya değin."Bu söylevini Marks şu sözlerle bitirmitir: "Onların (işçilerin) savaş narası sürekli devrim olmalıdır!" (K. Marks, Selected Works, Londra, 1942, 3. cilt, s. 161-8).
8. L. Troçki Premanent Revolution, Calcutta baskısı, 1947, s. 168.

9. a.g.e., s. 169.
10. R. C. North, Koumintang and Chinese Communist Elites, Stanord, 1962, s. 32.
11. H.R. Isaacs, The Tragedy of the Chinese Revolution, Londra, 1938, s. 333.
12. a.g.e., s. 394
13. World News and Views, 22 Nisan 1939.
14. S. Gelder, The Chinese Communist, Londra, 1946, s. 167.
15. Bkz. 23 Kasım 1938'de Chungking'de yayınlanan parti manifestosu. New York Times, 24 Kasım 1938.
16. H.R. Isaacs, a.g.e, s. 456.
17. New China News Agency, 11 Ocak 1949.
18. a.g.e, 3 Mayıs 1949.
19. North Chla Dally News, 13 Nisan 1949
20. New York Times, 25 Mayıs 1949
21. South China Morning Post, 17 Ekim 1949
22. C. Wright Mills, Listen Yankee, New York, 1960, s. 46
23. a.g.e., s. 47
24. P.A. Baran, Reflections on the Cuban Revolution, New York, 1961, s. 17
25. Küba Komünist Partisi'nin (Halkın Sosyalist Partisi) tarihi ibreti-alemdir. 1939-1946 döneminde Batista yönetimini desteklemiş, Batista'nın ilk hükümetine iki bakan ile katılmıştır. Parti gazetesi Hoy 1944'de Batista'yı 'halkın putu, ulusal politikamızın büyük insanı, yeni Küba için hürmete şayan işleri hayata geçiren insan' olarak selamlamış, Kastro'yu küçük burjuva maceracı ilan etmiştir. Nisan 1958 grevinde işbirliği yapmamışlar. Daha 28 Haziran 1958 bile, Batista'dan kurtulmak için korkakça 'temiz demokratik seçim' taraftarıydılar.
26. C. Wright Mills, a.g.e., s. 468.
27. a.g.e, s. 44.
28. P.A. Baran, a.g.e., s. 11.
29. a.g.e., s. 12
30. Kastro'nun 1 Aralık 1961 tarihli konuşması, El Murdo La Habana, 22 Aralık 1961.

31. 'Che' Guevara, 'Cuba: Exceptional Case?', *Monthly Review*, New York, Temmuz-Ağustos 1961, s. 59.
32. T. Draper, 'Castro's Cuba. A. Revolution Betrayed?', Londra, Mart 1961.
33. Guevara, a.g.e., s. 63.
34. a.g.e, s. 65-6.
35. a.g.e, s. 68.
36. T. Draper'ın adı geçen eserinde aktarılmıştır.
37. *Plan for the Advancement of Latin Amerika*, Havana, 1959, s. 32.
38. Osvaldo Dorticos Torrado, 'The Institutional and Political Changes made by the Cuban Revolution', 'Cuba, Havana, Kasım 1961.
39. W. Gaelson (editör) *Labor and Economic Development*, New York, 1959 içindeki C.A. Mayers, 'India', s. 41-2
40. V.B. Karnik, *Indian Trade Unionism: A Survey*, Bombay, 1960, s. 227-8
41. a.g.e, s. 236.
42. W. Galenson (editör), a.g.e.e, içindeki E. Berg 'French West Afrika, s. 227.
43. Amerika Birleşik Devletler Senatosu, *United States-Latin American Relations*, 86ncı Kongre, İkinci oturum, Washington, 1960, s. 645.
44. V.I. Lenin, *Selected Work*, Moskova, 1946, 7 nci cilt, s. 248.
45. Örneğin, Hindistan'da yapılan bir araştırmada Lucknow Üniversitesi Sanat, Bilim, Ticaret ve Hukuk bölümlerinde 1949 ve 1953 yılları arasında mezun olanların % 25'inin 1957 yılında halen işsiz oldukları ortaya çıkmıştır. Aynı araştırma, sanat öğrencilerinin % 47 sinin, bilim öğrencilerinin % 51.4 ünün, ticaret öğrencilerinin % 7 sinin ve eğitim-öğretim öğrencilerinin % 85.7 sinin devlet dairelerinde iş bulmak için gerekli şartları sağlamak nedeniyle üniversiteye gittiklerini göstermiştir. Mezunların % 51 i üniversite öğreniminin 'vakit kaybı' olduğu düşüncesindedirler. (M. Weiner, *Party Politics in India*, Princeton, New Jersey, 1957, s. 8-10)
46. V. Alba, 'the Middle Class Revolution, New Politics', New York Kış 1962, s. 71.

47. G.D. Overstreet ve M. Windmiller, *Communizm in India*, Berkeley ve Los Angeles, 1959, s. 540.

48. a.g.e., s. 358.

49. Yer darlığı nedeniyle bu makale Sürekli Devrim Teorisinin geri kalmış ülkeler ile alakası üzerinde durmuş, bunu gelişmiş ülkeleri ilgilendiren yerlerine değinmemiştir. Bu ikinci öge yani, sömürge ülkelerdeki devrimin zaferinin gelişmiş metropol ülkelerde sosyalist devrime yol açacağı tezi Troçki'nin teorisinin aslında (1906) yoktur, daha sonradan eklenmiştir. Bu konuyla ilgili değerlendirmeler için bkz. Michael Ridon 'Imperialism, Highest st Stage But one', *International Sociadilsm*, s.9, 1962 ya da aynı seride sayı 61, 1963 ikinci basım.. Kidron, 'Imperialism, Highest Stage But One', *International Socialism*, s. 9, 1962, ya da, aynı seride sayı 61, 1973, ikinci basım.

PARTİ VE SINIF

Chris Harman

"... sınıf içinde bilinç düzeyinin son derece eşitsiz dağılımını yadsımak, sınıfın devrimci potansiyeli ile şu anki durumunu ayırdedememek demektir..."

"... bir bütün olarak sınıf sürekli bir şekilde kapitalizme karşı bilinçsiz bir muhalefet içindedir; parti ise sınıfın, bilinçli olup, geri kalanının mücadelesine bilinçli bir yön vermeye çalışan kesimdir..."

"... sınıftaki 'kendiliğinden' gelişmelere her an tepki gösterebilmeli ve bu gelişmeler sırasında berrak bir bilince doğru yönelen unsurları kendine çekebilmelidir..."

PARTİ VE SINIF

Marksist çevrelerde, parti ile sınıf arasındaki ilişki sorunu kadar anlaşmazlık konusu olan sorun azdır. Bu konudaki tartışmalar yoğun ve kavgalı olmuş, kaç nesildir aynı suçlamalarla sonuçlana gelmiştir: 'bürokrat', 'ikameci', 'elitist', 'otokrat'.

Konunun önemine ve uzun zamandır tartışılıyor olmasına rağmen, altında yatan temel ilkeler genellikle berraklığa kavuşturulamamıştır. Örneğin, parti örgütlenmesinin niteliği konusunda Bolşevikler ve Menşevikler 1903'de bölündükleri zaman Lenin'in yanında yer alanların birçoğu 1917'ye gelindiğinde barikatların karşı tarafında kalmış (örneğin Plekhanov); buna karşılık, Rosa Lüksemburg ve Troçki çapındaki devrimciler 1903'de Lenin'in karşısında yer almışlar. Bu karmaşa istisnai bir örnek de değil üstelik; devrim tartışmalarında sürekli karşımıza çıkıyor. Komintern'in II. Kongresinde, Paul Levi'nin, Avrupalı ve Amerikalı işçilerin partinin gerekliliğini anladıkları iddiasına karşı Troçki'nin söylediklerini anımsamakta yarar var. Troçki durumun o kadar basit olmadığını savunur.

"Soyut bir düzeyde konuşacak olursak, Scheidemann'ı bir kefeye, burjuvazi ile sadece mücadele etmek değil, Scheidemann'ın aksine, burjuvazinin kafasını koparmak isteyen Amerikan, Fransız veya İspanyol sendikalarını bir kefeye koymak gerek —bu nedenle, ben bu İspanyol, Amerikan veya Fransız yoldaşlarla tartışmayı ve onlara, üstlerine düşen tarihsel görevi yerine getirebilmek için partinin kaçınılmaz bir gereklilik olduğunu kanıtlamayı tercih ederim... Bunu onlara yoldaşcasına, kendi deneyimlerimden hareketle kanıtlamaya

çalışırım. Scheidemann'ın uzun deneyimini öne sürüp, çoğunluğun bu sorunu zaten çözdüğünü söyleyerek değil... Benim, partinin gerekliliğini gayet iyi bilen bir Renaudel ile araada, veya "yoldaş" sözünü edemeyeceğim Albert Thomas ve başka centilmenlerle aramda hiçbir ortak yön yoktur."

Troçki'nin burada değindiği sorun (yani, hem sosyal demokratlar, hem Bolşevikler 'partinin gereklidir' dediği halde, aslında iki apayrı şeyden söz ediyor olmaları), Stalinizm'in zaferinden beri daha da çetrefilleşti. Bolşevizmin kelime hazinesi devralınarak, onu yaratanların amaçlarına ters bir yönde kullanıldı. Buna rağmen, hem Stalinizme hem sosyal demokrasiye karşı çıkarak devrimci geleneği sürdürenler Troçki'nin 1920'de dediklerini yeterince ciddiye almış değiller. Partinin gerekliliğini kanıtlamak için genellikle baktıkları şey geçmişin 'tecrübesi' olmuştur. Oysa bu tecrübe, Stalinizmin ya da Sosyal Demokrasinin tecrübelerinden öte bir şey değildir.

Bu yazıda, devrimci çevrelerde süren tartışmaların bile çoğunun Stalinist veya Sosyal Demokrat parti görüşlerinden yana olup olmama şeklinde sürdüğünü; oysa, Lenin'in yazı ve eylemlerinde geliştirilen örgüt görüşünün diğer iki görüşten tamamen değişik olduğunu kanıtlamaya çalışacağım. Bu gerçek, Ekim devriminin teori ve pratiğinin Stalinizm tarafından çarpıtılması sonucu gözlerden uzak kalmıştır. Ayrıca, Bolşevik Partisi'nin illegal koşullarda gelişmiş olması ve parti içi tartışmaların genellikle ortodoks bir sosyal demokrat dille yürütülmüş olması karmaşaya katkıda bulunmuştur.

PARTİ-SINIF İLİŞKİSİ: SOSYAL DEMOKRATİK GÖRÜŞ

Sosyal demokrasinin klasik teorileri (ki, bunlar 1914'ten önce hiç bir Marksist tarafından yadsınmamıştı), zorunlu olarak, sosyalizm yolunda partiye merkezi bir işlev yüklemekteydi. Çünkü bu yol, esas olarak, işçi sınıfının örgütlerinin ve bilincinin sürekli ve düzenli bir yükselmesinden ibaret olarak görülüyordu. Kautsky gibi, sosyalizme geçişin rahat ve düzenli bir süreç olacağına inanmayan Marksistler bile, halihazırda gerekli olanın örgütsel gücü ve oy tabanını sürekli genişletmek olduğunu kabul ediyordu. Partinin büyümesi temel

sayılıyordu; çünkü, ister seçimle, ister işçi sınıfının savunmaya yönelik şiddet kullanması sonucu, sosyalizme geçiş kaçınılmaz olarak gerçekleştiği zaman, iktidarı devralıp yeni devletin temelini oluşturacak (veya eskisini yeniden düzenleyecek) bir partinin varolması gerekiyordu.

Kitlesel bir işçi sınıfı partisinin gelişmesi, zaten kapitalist gelişmenin kaçınılmaz bir yan ürünü olarak görülüyordu. "Proletaryanın sayısı her gün daha büyüyor, işsizler ordusu gittikçe dev boyutlara ulaşıyor ve sömürenle sömürülen arasındaki mücadele gün geçtikçe keskinleşiyor"¹, bunalımlar "doğal olarak her seferinde daha da derinleşiyor"², "insanların çoğunluğu gittikçe fakirliğe ve sefalete boğuluyor"³, "ekonominin parlak dönemleri gittikçe kısalırken, bunalım dönemleri hep daha uzun oluyor."⁴ Bu da, her gün artan sayıda işçiyi "içgüdüsel olarak kurulu düzene karşı cephe almaya itiyor".⁵ Sosyal demokrasi, "burjuva düşünürlerin bağımsız bilimsel araştırmalarına"⁶ dayanarak işçileri "toplumsal değişmeye yasalarını açıkça anladıkları"⁷ bir düzeye yükseltmek görevini üstlenir. Böyle bir hareket "sınıf çelişkilerinden kaynaklandığı için ... ancak geçici yenilgiler yaşayabilir ve sonunda üstün geleceği muhakkaktır."⁸ "Devrimler irade gücüyle gerçekleştirilemez... devrim kaçınılmaz bir gereklilikle gelir". Bu sürecin temel ve merkezi mekanizması parlamento seçimleridir. (her ne kadar 1905-6 hemen sonrasında Kautsky bile genel grev fikriyle oynamışsa da, dediğimiz genel olarak doğrudur).⁹ "Günümüzde silahlı ayaklanmanın kesin bir rol oynacağını düşünmek için hiçbir neden yoktur."¹⁰ Öte yandan, "proletaryayı içinde bulunduğu ekonomik, toplumsal ve ahlaki fakirlikten kurtarmanın en etkili yolu parlamentodan geçer."¹¹ İşçi sınıfı parlamentoyu kendi amaçları doğrultusunda kullandıkça, "parlamento nitelik değiştirmeye başlar, burvazinin elinde bir alet olmaktan çıkmaya başlar"¹² Uzun dönemde, her eylem işçi sınıfının partisinin kurulmasına ve partinin parlamentoda çoğunluk kazanıp hükümet kurmasına hizmet etmelidir. "İşçi partisi temsil ettiği sınıfın çıkarları için hükümeti ele geçirmeyi amaçlamalıdır. Bu amacın gerçekleşmesi ekonomik gelişmenin doğal sonucu olacaktır."¹³

Bu bakış açısı 1. Dünya Savaşı'ndan önceki 40 yıl boyunca Batı Avrupa'da sosyalizmin temelini oluşturmuş ve tüm sosyalistler arasında tartışma konusu bile olmadan kabul edilmiştir. Almanya Sosyal Demokrat Partisi (SPD) savaşı desteklemeye karar verdiğinde Lenin'in ne büyük bir şaşkınlığa uğradığını biliyoruz. Pek o kadar yaygın olarak bilinmeyen bir şey ise: Lüksemburg gibi Kautsky'yi soldan eleştirenler bile parti ile sınıf ilişkileri ve sınıf bilincinin gelişmesi konusunda yukarıdaki teorilerin temelini reddetmemişlerdi. Eleştirileri, Kautsky'nin sunduğu teorik çerçevenin sınırları içinde kalıyordu.

Sosyal demokrasinin temelinde, partinin sınıfı temsil ettiği yatar. Partinin dışında sınıfın bilinci yoktur. Öyle ki, Kautsky'nin, sınıfın partiden bağımsız olarak yapacağı şeylerden, özellikle de "zamanı gelmemiş erken" bir devrimden korkusu büyüktü. İktidara el koyan parti olmalıydı. Sınıfın diğer örgüt ve eylemleri faydalı olabilmekle birlikte, muhakkak sınıf bilincinin kaynağı olan partiye bağımlı olmalıydı. "Sendikaların 'dolaysız eylemi' parlamentodaki çalışmalarımıza ek ve yardımcı olarak etkili olabilir, fakat hiçbir zaman onun yerini alamaz."¹⁴

DEVRİMCİ SOL VE SOSYAL DEMOKRAT TEORİLER

Sosyal demokrasinin bu görüşlerinin o güne değin hiç bir yerde sorgulanmamış olduğunu (parti kavramını tümüyle yadsıyan anarşistler hariç) kavramadığımız takdirde, 1917 öncesinde partinin örgütlenmesi sorunu hakkında yer alan tartışmalara anlam vermemiz mümkün olamaz. Bu görüşlerin temel varsayımları, işçi sınıfının kitlesel kendiliğinden eylemlerini önemseyen ve bu nedenle ortodoks Sosyal Demokrasiye karşı çıkan Lüksemburg tarafından bile kabul ediliyordu. Bunu teorik bir yetersizliğe bağlamamak, tarihsel konuma bağlı olarak değerlendirmek gerek. O tarihte işçi sınıfı iktidarının tek somut örneği Paris Komünüydü, ki o da ağırlıkla küçük burjuva bir kentte iki aylık bir deneyimdi ancak. 1905 devrimi ise, bir işçi devletinin nasıl örgütleneceğine dair tam olarak şekillenmemiş bazı izlenimler verebilmişti ancak. İşçi iktidarının temel biçimleri (sovyetler, işçi konseyleri) henüz tanınmıyordu. Hatta, 1905'de Petrograd Sovyetinin

başkanı olana Troçki bile, 1905'in derslerini çıkardığı Sonuçlar ve Perspektifler kitabında bu biçimlerden söz etmez. Ancak, gelecek Rus devriminin sosyalist içeriğini o tarihte ön gören tek kişi olarak, devrimin ön gören tek kişi olarak, devrimin alacağı biçimi sezebilmiştir: "devrim herşeyden önce bir iktidar sorunudur— yani önemli olan devletin biçimi (yani, meclis mi, cumhuriyet mi, birleşik devletler mi) değil, hükümetin toplumsal içeriğidir." ¹⁵

Rosa Lüksemburg'un 1905'i yorumlayan Kitle Grevi kitabında da aynı eksiklik göze çarpar. Lenin'in yazı ve fikirlerinde de sovyet kavramı ancak Şubat devriminden sonra merkezi bir konuma gelir. ¹⁶

Devrimci sol, Kautsky'nin partiyi işçi devletinin dolaysız ön-biçimi olarak gören anlayışı hiç bir zaman tamamen kabul etmemiştir. Lüksemburg'un yazılarında, örneğin, partinin tutuculuğuna ve kitlelerin partiden öteye gitmesi gerektiğine en baştan değinmeler vardır. ¹⁷ Fakat Sosyal Demokratik görüşlerin açıkça reddi yoktur. Oysa, parti ile sınıf ilişkisi teorik berraklığa kavuşmadıkça, parti içi örgütlenme sorunu da karanlıkta kalmaya mahkumdur.

Bu, en belirgin şekliyle, Luxemburg'un yazılarında örneklenebilir. Yalnız şu hatayı işlemeyelim: Lüksemburg'un teorisi, Stalinistlerin ve Lüksemburg'un sözde taraftarlarının iddia ettiği gibi 'kendiliğindenci' olup partinin gereğini yadsıyan bir teori değildir. Aksine, yazılarında, sürekli olarak partinin gerekliliğini ve oynaması gereken olumlu rolü vurgular:

"Rusya'da Sosyal Demokratik Parti proletaryayı için de bulunduğu 'atomize' durumdan kurtarmalı; işçileri, tarihsel hedeflerini kavramaya yardımcı olacak ve bu hedefler doğrultusunda mücadeleye hazırlayacak sınıf örgütüne doğru yönlendirmeli." ¹⁸ "Sosyal demokrasinin görevi kitle grevlerinin teknik hazırlığını ve yönetimini yapmak değil, herşeyden önce, tüm hareketin siyasi öncülüğünü yüklenmektir." ¹⁹ "Sosyal Demokratlar proletaryanın en aydın, en bilinçli öncüsünü oluşturur "Devrimci durum'un gelişmesi için kollarını kavuşturup beklemezler, beklememelidirler." ²⁰

Bütün bunlara rağmen, Lüksemburg'un partinin işlevi hakkındaki yazılarında hep bir belirsizlik de vardır. Partinin öncülük

işlevinin fazla önem kazanmamasına gayret eder —çünkü bunu "Sosyal Demokrasinin temkinliliği"²¹ ile bir görür. Gerekli olduğuna inandığı halde ("Sosyal Demokrasi her türlü yerel akıma ve federalizme karşıdır."²²) merkeziyetçiliğin "Merkez Komitesinin doğal tutuculuğundan"²³ kaynaklandığını savunur. Bu tür belirsizlikleri Lüksemburg'un içinde yaşadığı somut durumdan bağımsız olarak anlamak mümkün değildir. Lüksemburg SPD'nin önderlerinden biri olup, aynı zamanda, partinin çalışma tarzı hakkında hep biraz tedirgindi. Merkeziyetçiliğin tehlikelerine dikkat çekmek istediği zaman değindiği de hep buydu:

"Alman Sosyal Demokrasinin taktikleri hem kıvrak hem de kaya gibi olmayı başardıkları için evrensel olarak takdir edilmiştir. Bu, partimizin kendini parlamenter rejimin koşullarına iyi uyarlamış olduğunun bir göstergesi... fakat, bu uyarlamanın başarısı aynı zamanda çok daha geniş ufukları partimize kapatmıştır."

1914'de olacakları dahiyane bir şekilde ön gören bu cümlelere rağmen, Lüksemburg SPD'nin gittikçe artan uyuşukluğunun ve tek düzeliliğinin kaynaklarını açıklayabilmekten, buna nasıl karşı konabileceğini göstermekten uzaktır. Bilinçli bireyler ve gruplar bu eğilimin önüne geçemezler. Çünkü "bu uyuşukluk, büyük ölçüde, var olmayan siyasi durumların şekil ve çizgilerini soyut hipotezlerin boşluğu içinde tanımlamanın zorluğundan kaynaklanır."²⁴ Partinin bürokratikleşmesini, ancak parti içi uyum ve etkinliğin sınırlanması ile önlenebilecek kaçınılmaz bir olgu olarak görür Lüksemburg.

Ona göre, "çoğunluğunu kendi çıkarları doğrultusunda bilinçli hareketini" sınırlayan şey, şu veya bu örgütlenme biçimi ve bilinçli yönlendirme değil, örgütlenme ve yönlendirmenin ta kendileridir.

"Bilinçli, bilinçsizin arkasında kalır. Tarihin kendi mantığı, tarihsel süreçte yer alan insanların öznel mantığının önünde yer alır. Sosyalist parti yönetici organlarının eğilimi tutucu bir rol oynama yönündedir."²⁵

Burada doğru ve önemli bir nokta yakalanmış: Bazı tip örgütlerin hızla değişen bir durum karşısında tepki göstermekten aciz olmaları (veya göstermek istememeleri). Buna gösterilecek örnek bol: 1919'da

İtalyan sosyalist Partisinin Maksimalist kanadı, 1914'de İkinci Enternasyonalin tüm 'orta'sı, 1917'de Menşevik-Enteryonalist'ler, 1923'de KPD. Bolşevik Partisinde bile böylesine bir tutuculuğa kayan güçlü bir eğilim vardı.

Fakat Lüksemburg, teşhisi koyduktan sonra, epistemolojik genellemeler dışında, hastalığın kaynağını bulmaya ve örgütsel çareler düşünmeye çalışmamıştır. Neredeyse kaderci bir umutla, 'bilinçsizliğin' 'bilinci' doğru yöne çekeceğini umar. Kitle hareketinin gelişme temposuna karşı müthiş duyarlı olmasına rağmen, bu kendiliğinden hareketçi en iyi yönlendirebilecek siyasi örgüt kavramını berrak bir şekilde geliştirmekten kaçınır. Ve ilginçtir ki, bürokratik tekdüzeliğin ve parlamenter salaklığın bu en acımasız eleştirmeni, 1903 yılında, Rus partisinin bu yanlışları en iyi simgeleyen kanadının yanında, yani Menşeviklerden yana tavır almıştır. Almanya'da ise Kautskyçliğe karşı muhalefet, 1900'de başlayıp 1910'da tamamen şekillenmesine rağmen, ancak 1915'de somut örgütsel bir şekil almıştır.

Lüksemburg'un görüşleri ile, Troçki'nin 1917'ye dek savunduğu görüşler arasında geniş bir paralellik vardır. Troçki de bürokratik tekdüzelik tehlikesinin bilincindedir:

"Proletarya arasında yapılan ajitasyon ve örgütlenme çalışmasının içsel bir ataleti vardır. Avrupa Sosyalist Partilerinde ve özellikle bunların en büyüğü olan Alman Sosyal Demokrat Partisinde, bu atalet, kitleler sosyalizme döndükçe ve parti içinde örgütlenip disiplin altına girdikçe daha da büyümüştür. Buna bağlı olarak, proletaryanın siyasi deneyimini bünyesinde toplayan bir örgüt olan Sosyal Demokrasi, bir an gelebilir ki, işçilerle burjuvazi arasındaki mücadelenin önünde bir engel teşkil edebilir."²⁶

Devrimci ruhu, Troçki'yi tüm merkezîyetçi örgütlere kuşkuyla bakmaya sürükler. Troçki'nin 1904'deki görüşüne göre, Lenin'in parti anlayışı ancak şöyle bir duruma yol açabilir :

"... Parti örgütü kendini partinin tümünün yerine ikame eder; sonra Merkez Komitesi kendini parti örgütünün yerine ikame eder; ve nihayet 'diktatör' kendini Merkez Komitesinin yerine ikame eder."²⁷

Oysa, Troçki'ye göre, işçi sınıfı iktidarının sorunları ancak;

"Sosyalizm içindeki sayısız eğilim arasında sistematik bir mücadele sonucu çözüm bulabilir. Proletaryanın diktatörlüğü ortaya onlarca, yüzlerce yeni sorun atukça kaçınılmaz olarak değişik eğilimler oluşacaktır. Hiçbir gücü, egemen örgüt bu eğilimleri ve tartışmaları basturamaz."28

Örgütsel katılık korkusu, Troçki'yi de, Rusya'daki parti-içi tartışmada, sonraları kendiliğinden kitle eylemlerinden iyice korktuklarını belli edecek olan Menşevikleri desteklemeye itmiştir. Siyasi olarak Menşeviklerden gittikçe yabancılaşmasına rağmen Troçki uzun yıllar onlara muhalif bir örgüt kurmaya kalkışmamıştır. 1904'deki Lenin eleştirileri ister doğru ister yanlış olmuş olsun (ki bizce yahlı), troçki etkin tarihsel bir rol oynamaya ancak 1917'de Lenin'in partisine katılınca başlayabilmiştir.

Eğer örgütlenme gerçekten bürokrasiye ve atalete yol açıyorsa, bunu kabul edersek, o zaman Lüksemburg ile genç Troçki'ye hak vermek, devrimciler arasındaki merkezizetçilik ve uyum arama eğilimini sınırlamak gerek. Fakat, bunu kabul edersek, bu görüşün tüm mantıksal uzantılarını ve sonuçlarını kabul etmemiz gerekir. Bu sonuçların en önemlisi bir çeşit tarihsel kadercilik. Şöyle ki: Bireyler işçi sınıfı içinde kendi görüşlerini kabul ettirmek için mücadele verebilir ve görüşler işçilere kendi kurtuluşları için mücadele edecek bilinci ve öz güveni sağlayabilir. Fakat devrimciler kendilerine eylem içinde düşmanları kadar uyumlu ve etkin kılacak örgütü kurmamalıdır. Çünkü kurdukları taktirde, kitlelerin kendiliğinden hareketini sınırılıyor olurlar. Yani kısacası, kitleler arasında 'kendiliğinden' hareketin gelişmesini beklemek gerekir. Bunu beklerken de, siyasi olarak hemfikir olunmasa bile, mümkün olanın en iyisi diye, var olan örgütlere katılmak gerek herhelde.

LENİN VE GRAMŞI'NIN PARTİ VE SINIF GÖRÜŞLERİ

Lenin'in yazılarında Lüksemburg ile Troçki'yi bu denli rahatsız eden bu sorunlara sürekli olarak, fakat açıkça ifade edilmeden, değinilir. Fakat bu, kaderci bir teslimiyetçiliğe varmaz. Lenin giderek şuru kavrır ki, bu sorunların kaynağı 'örgüt'ün kendisi değil, belirli örgüt biçimleri

ve örgütlenmenin bazı belirli yönleridir. Birinci Dünya Savaşı ve 1917 olayları eski örgütlenme biçimlerinin hatalarını su yüzüne çıkarana değin, Lenin geliştirmekte olduğu yeni kavramları açıkça ortaya koymuş değildi. Hatta, o zaman bile bu kavramlar tamamıyla geliştirilmiş değildi. Rus işçi sınıfının imhası, Sovyet sisteminin (yani işçi komitelerine dayalı sistemin) gerçek bir anlamda varlığını yitirmesi ve nihayet Stalinizmin egemenliği sosyalist teorinin herhangi bir gelişmesinin önüne geçti. İşçi sınıfının parçalanması ve demoralizasyonu sonucu ortaya çıkan bürokrasi, devrimin teorik temellerini devralıp, kendi çıkar ve suçlarını haklı çıkaran bir ideolojiye dönüştürdü. Lenin'in parti hakkında ve partinin sınıfla ilişkisi hakkındaki görüşleri, eski Sosyal Demokratik anlayıştan ayrı olarak daha yeni tanımlanmıştı ki, tekrar Stalinist ideolojinin karanlıklarına gömüldü.

Lenin'in kavramlarının önemli bir kısmı Antonio Gramsci tarafından ele alınıp berrak ve düzenli teorik biçimlere sokulmuştur.²⁹

Genellikle gözden kaçırılmasına rağmen, Lenin'in yazılarında iç içe geçmiş ve birbirini tamamlayan iki anlayış vardır, ki bunlar dikkatsiz okuyucuya çelişkili görünebilir. Bu anlayışlardan ilki, sürekli olarak, işçi sınıfının bilinç düzeyinin ani değişimler geçirebileceği, işçi sınıfının kendi eyleminin beklenmedik bir şekilde yükselebileceğini vurgular; proletaryanın tevekkül ve başeğme alışkanlığından kurtulmasını sağlayan derin içgüdülerinden söz eder.

"Devrimlerin tarihinde, onyıllar ve yüzyıllardır olgunlaşmakta olan çelişkiler gün ışığına çıkıverir. Yaşam olağanüstü bir hareketlilik kazanır. O zamana kadar gölgede kalmış olan ve yüzeysel gözlemcilerin sık sık küçümsediği kitleler aktif savaşılar olarak siyaset sahnesine çıkar... Bu kitleler, tarihin kendilerine yüklediği evrensel öneme sahip dev görevi başarabilmek için muazzam bir kahramanlık ve çaba gösterirler. Ve uğradıkları yenilgi ne denli büyük, verilen kurbanlar ve akan kan ne denli acı olursa olsun, kitlelerle sınıfların devrimci mücadelesinin içinde edindikleri dolaysız tecrübe her şeyden büyük bir öneme sahiptir."³⁰

".. Sosyal Demokrat'ların her zaman yürüttükleri ve her zaman yürütecekleri yavaş, düzenli ve bazen gözle görülmez siyasi eğitim

çalışmasının önemini iyi kavırıyoruz. Fakat, özellikle günümüzün koşullarında iyice tehlikeli olacak bir şey var, ki buna izin vermemeliyiz: halkın gücüne güvenimiz azalmamalı. Büyük tarihsel olaylar sokaktaki adamı odasının yalnızlığından, evinin köşesinden çekip aldığı anda, onu bir yurttaşa dönüştürdüğünde, devrimin ne muazzam bir eğitici ve örgütleyici bir güce sahip olduğunu unutmamalıyız. Bir kaç aylık devrim bazan insanları onyıllar süren siyasi duraganlıktan daha hızlı eğitir."³¹

• "İşçi sınıfı kendiğiliğinden, içgüdüsel olarak sosyal demokratır."³²

"Proletaryanın kapitalist toplum içindeki özel koşulları işçileri sosyalizm mücadelesine iter; işçilerle sosyalist partinin birliği hareketin en erken aşamalarında kendiliğinden bir güçle ortaya çıkar."³³

1914'de savaşın patlamasından sonraki en kötü aylarda bile Lenin şöyle yazıyordu:

"Savaşın yarattığı nesnel durum... devrimci hislerin gelişmesine yol açıyor, en iyi, en sınıf-bilinçli proleterleri daha da keskinleştiriyor, fikirlerini daha da berraklaştırıyor. Kitlelerin tavrında ani bir değişiklik hem mümkün hem de gün geçtikçe daha olası..."³⁴.

Kitlelere duyduğu bu güven 1917'nin Nisan'ında ve Ağustos-Eylül'ünde Lenin'i kendi partisiyle çelişkiye düşmeye götürür:

"Kitlelerin partinin solunda olduğunu birkaç kez tekrarladı Lenin. Partinin çoğunluğunun da üst düzey 'eski Bolşevik'lerin solunda olduğunu biliyordu."³⁵

'Demokratik Konferans'a ilişkin olarak da şöyle yazıyordu Lenin:

"Kitlelerin bu tartışmaya katılmalarını sağlamalıyız. Sınıf-bilinçli işçiler meseleyi kendi ellerine almalı, tartışmayı örgütlemeli ve 'tepedekilere' baskı yapmalı."³⁶

Yukarıda açıklanan bu anlayışın yanı sıra, Lenin'in yazı ve eylemlerindeki ikinci temel unsur ise, teorinin ve bunun taşıyıcısı olarak partinin, işlevini sürekli bir şekilde vurguluyor olmasıdır. Bunu en iyi bilenen şekliyle, Ne Yapmalı'da Lenin şöyle ifade eder:

"Devrimci teori olmadan devrimci pratik olamaz."³⁷ Aynı tema, eylemlerinin her aşamasında, salt 1903'de değil, 1905 ve 1917'de de, üstelik partiyi kitlelerin sola kaymasına ayak uyduramadığı için eleştirdiği anlarda bile vurgulanır. Ve Lenin için parti tüm sınıfın kitle örgütü olmaktan bambaşka bir şeydir. Parti bir öncüler örgütüdür; üyelik işçilerin çoğunda olmayan bir 'kendini adama' gerektirir. (Fakat bunu, Lenin'in salt profesyonel devrimcilerden oluşan bir parti istediği şeklinde anlamak yanlış olur.³⁸)

Bütün bunlar çelişkili görünebilir. Özellikle, Lenin'in 1903'de, Kautsky'ye dayanarak, sınıfı ancak partinin sosyalist bilinçle donatabileceğini savunurken, daha sonra, sınıfın partinin 'solunda' olduğunu iddia etmesi iyice çelişkili görünebilir. Oysa, burada çelişki görmek Lenin'in bu konudaki görüşlerinin temellerini anlamamaktan gelir. Lenin'in parti anlayışının teorik temelinde yatan şey işçi sınıfının sosyalist bilince kendilğinden ulaşamayacağı değildir. Bunun RSDİP'nin ikinci kongresinde açıkça ifade eder. "Lenin ideolojinin oluşmasında işçilerin de katkısı olduğu gerçeğini hiç hesaba katmıyor" suçlamasına karşı şöyle der: " 'Ekonomistler' bir aşırı uca gittiler. Meseleyi rayına oturtmak için birinin öbür yöne doğru çekmesi gerekiyordu ben de işte bunu yaptım".³⁹

Lenin'in parti anlayışının temelinde şu yatar: İşçi sınıfının içinde bilinç düzeyi homojen değildir, bütün sınıf aynı düzeyde değildir. Devrimci durumda sınıfın çoğunluğu ne denli hızlı bir eğitimden geçse de, bazı kesimler diğerinden ileri bir düzeyde olacaktır. Sınıfın kendilğinden dönüşümünü göklere çıkarmak, bu dönüşüm esnasında ortaya çıkan bir yığın geçici sonuçları ve unsurları da gözü kapalı kabullenmek demektir. Oysa, bunlar, sınıfın ileriye doğru hareketini yansıttıkları gibi, aynı zamanda geriliğini de yansıtır. Sınıfın devrimci potansiyelinden kaynaklandıkları gibi, aynı zamanda burjuva toplumundaki konumundan da kaynaklanırlar.

İşçiler kafalarında fikir olmayan birer robot değildir. Bilinçli devrimcilerin müdahalesiyle sosyalist bir dünya görüşüne kazanılmadıkları takdirde içinde yaşadıkları toplumun burjuva ideolojisini kabullenmeye devam ederler. Bu ideoloji tüm kitle iletişim araçları tarafından yaşamın her yanına yansır üstelik. Tam anlamıyla

bilimsel bir bakış açısına 'kendiliğinden' varsa bile bazı işçiler, yine de, buna varamayan diğerleriyle tartışmak zorunda olacaklardır.

"Öncü kesim ile onun çekiminde kalan kitlelerin tümü arasındaki ayrımı unutmak, öncü kesimin hep daha geniş kitleleri kendi düzeyine yükseltme görevini unutmak, ancak kendimizi kandırmak anlamına gelir; görevimizin dev boyutlarını kaçırmak ve bu boyutları sınırlamak anlamına gelir."⁴⁰

Bu sözlerin geçerliliği belirli tarihsel dönemlerle sınırlı değildir. Bazı kişilerin iddia ettikleri üzere, bu sözler geri kalmış 1902 Rusya'sının işçi sınıfı için geçerli iken, günümüzün gelişmiş ülkeleri için geçerliliğini yitirmiş değildir. Günümüzde işçi sınıfının bilincinin gelişmesi için olanaklar daha büyük olabilir, fakat kapitalist toplumun niteliği, bugün de, sınıf içinde bilinç düzeyinin son derece eşitsiz dağılımına yol açmaya devam etmektedir. Bunu yadsımak, sınıfın devrimci potansiyaliyle şu anki durumunu ayırdedememek demektir. Lenin 1905'de Menşeviklere (ve Lüksemburg'a) şöyle seslenir:

"İşçilerin bağımsız eyleminin gelişmesi hakkında ettiğimiz genel geçer lafları daha az edin de (işçiler zaten sizin farkına bile varmadığınız yığınla bağımsız devrimci eyleme giriyor), asıl kendi kuyrukçuluğunuzla gelişmemiş işçileri demoralize etmemeye dikkat edin."⁴¹

"İki tür bağımsız eylem vardır. Biri, devrimci inisiyatife hakim proletaryanın bağımsız eylemi; diğeri, gelişmemiş ve yönlenmemiş proletaryanın bağımsız eylemi... Aramızda hala bu ikinci tür eyleme tapan Sosyal Demokratlar var. Bunlar, 'sınıf' sözünü defalarca yineleyerek günümüzün acil sorunlarına dolaysız çözümler sunmak zorunluluğundan kurtulabileceklerini sanıyorlar."⁴²

Kısaca: Sınıfın bir bütün olarak nelere kadir olduğundan daha az konuşup, bizim bu süreç içinde (ve bir parçası olarak) nasıl hareket etmemiz gerektiğini daha fazla tartışalım.

Gramsci'nin dediği gibi:

"Saf kendiliğindenlik tarihte yoktur, bu olsa olsa mekanik eylem için geçerli olabilir. En 'kendiliğinden' hareketlerde olan ancak şudur ki, 'bilinçli yönlendirme' unsurları kimsenin denetiminde değildir... Bu

hareketlerde birçok bilinçli yönlendirme unsuru vardır, ancak, onlardan hiçbiri egemen değildir."⁴³

İnsanın kafasında her zaman bir dünya görüşü vardır ve bu görüş kollektif yaşamından kaynaklanır. "Dünya görüşü ile insan her zaman bir gruplaşmanın parçasıdır. Bu grup kendi çalışma ve düşünce tarzını paylaşan toplumsal unsurlardan oluşur." İnsan kendi dünya görüşünü sürekli olarak eleştiri süzgecinden geçirmmediği takdirde, "aynı anda bir sürü değişik insan kitlesinin parçası olma durumunda kalır, kendi kişiliği garip bir şekilde oluşur. Bir yandan mağara adamının unsurlarını taşıırken, aynı anda en ileri çağdaş düşüncenin bazı yönlerine hakimdir; bir yandan tüm geçmiş tarih dönemlerinin berbat önyargılarından izler taşıırken, aynı anda insan ırkının tüm dünyada birleşmiş olduğu gelecek bir felsefenin önsezilerine sahiptir."⁴⁴

"Kitlelerin aktif insanı pratik olarak çalışır, fakat eylemlerinin berrak teorik bilincine sahip değildir; dünyanın ancak değiştiği kadarını bilir. Hatta teorik bilinci eylemlerine karşıt olabilir. Yani, iki ayrı teorik bilinci (veya çelişkili bir bilinci) var diyebiliriz. Biri, eylemlerinde saklı olan, kişiyi dünyayı değiştirme işinde çevresindekilerle birleştiren bilinç; diğeri ise, yüzeyde görülen, sözle söylenen, geçmişten devralıp eleştirmeden kabullenilen bilinç. Bu ikilik öyle bir noktaya varabilir ki, bir eyleme katılmasını karar verip seçim yapmasını önleyebilir, ahlaki ve siyasi pasifliğe yol açabilir."⁴⁵

"... Her eylem kollektif iradenin etkisi altında kalmış bir iradenin sonucudur. Bu etki az veya çok yoğun, az veya çok bilinçli, az veya çok homojen olabilir.. Açıktır ki, buna bağlı olarak, gelişen teoride çeşitli ve karışık inanç ve görüşlerin toplamı olacaktır. Tarihin belli bir noktasında ortaya çıkan güçlerin büyüyerek etkinlik kazanması ancak şu koşulla mümkündür: Eylemin üzerine öyle bir teori kurulabilmeli ki, bu teori eylemin içindeki önde gelen unsurlara tekabül etsin, onlarla tanımlansın ve böylece tarihsel süreci hızlandırsın, eylemi tüm unsurlarıyla daha homojen, daha uyumlu, daha etkili kılsın..."⁴⁶

Bu anlamda, 'kendiliğindenlik' mi, 'bilinçli yönlendirme' mi sorusu şu şekilde de ifade edilebilir.

"Eleştirel bir bilince sahip olmadan, karışık ve düzensiz bir

şekilde düşünmek mi, yani çevrenin (içinde bulunduğumuz toplum grubunun) mekanik olarak dayatdığı dünya görüşüne katılmak mı tercih edilmeli, yoksa bilinçli ve eleştirel bir gözle kendi dünya görüşüne kendi varmış olmak mı?"⁴⁷

Partiler, bu durumda, belli bir dünya görüşünü ve bu görüşe uygun düşen pratik eylemi yaymak için kururlar. Belli bir dünya görüşünü paylaşan tüm insanları biraraya getirmeye ve sayılarını çoğaltmaya çalışırlar. Değişik ideoloji ve çıkarların etkisi altındaki bir yığın bireye homojenlik kazandırmayı amaçlarlar. Bunu yapmanın iki yolu vardır.

Bunlardan birincisini Gramsci Katolik Kilisesi'nin yolu olarak niteler. Bu yol çeşitli toplumsal sınıf ve katmanları aynı ideoloji altında biraraya getirmeye çalışır. Aydınlarla 'sokaktaki adam'ı tek bir sistematik dünya görüşünü paylaşmaya çağırır. Fakat bunu ancak aydınları 'sokaktaki adam'ın düzeyine indiren katı bir disiplin zoruyla başarabilir. "Marksizm bu Katolik anlayışın antitezidir." Aydınlarla işçileri, kitlelerin bilinç düzeyini sürekli olarak yükseltecek ve onların gerçekten bağımsız bir şekilde davranmalarını sağlayacak bir biçimde birleştirmeye çalışır. İşte bu nedenlerdir ki, Marksistler kitlelerin kendiliğindenliğine tapamazlar; böyle yapmak, aynen Katolikler gibi, en geri kesimlerin geriliğini en ileri kesimlere empoze etmek demek olur, çünkü.

Gramsci ve Lenin için bunların anlamı şudur: Parti sürekli olarak en yeni üyelerini en eski üyelerinin anlayış düzeyine yükseltmeye çalışmalıdır. Sınıftaki 'kendiliğinden' gelişmelere her an tepki gösterebilmeli ve bu gelişmeler sırasında berrak bir bilince doğru yönelen unsurları kendine çekebilmeli.

"Gerçek anlamda kitlelerin partisi olabilmek için, gittikçe daha geniş kitleleri partinin işlerine ortak etmeliyiz. Bu kitleleri siyasi ilgisizlikten protesto ve mücadeleye, genel bir protestoculuktan sosyal demokratik görüşlere ve bu destekten örgütlü parti üyeliğine çekmeliyiz."⁴⁸

Bunları başarabilen parti ille de 'en geniş' parti olmayabilir. Çalışmalarına hep daha çok işçinin katılmasını sağlamaya çaba göstermekle birlikte, örgüt üyeliğini, hem kendi eylemlerini hem de

genel olarak örgütün eylemlerini ciddiyetle ve bilimsel bir şekilde değerlendirmeye hazır insanlarla sınırlayan örgüt yukarıda belirtilen görevleri başaracaktır. Buda, zorunlu olarak, demektir ki, parti üyesinin tanımı büyük öneme sahiptir. Parti, kendini partili olarak görmek isteyen herkesi kapsayamaz, ancak örgütlerinin disiplinini kabul edenlerden oluşmak zorundadır. Normal zamanlarda, bunlar, işçi sınıfın görece olarak küçük bir yüzdesini oluşturur ancak; fakat mücadelenin yükseldiği dönemlerde sayıları hızla artar.

Bütün bunlar, Sosyal Demokratik partilerin pratiğinden çok farklı şeyler. Lenin bunun ancak 1914 öncesinin Rusya'sı bağlamında farkındaydı ve kendi görüşleri çok açıktı. Kendi amacını ("demir gibi güçlü bir örgüt", "savaşmaya hazır olanlar"dan oluşmuş "küçük fakat güçlü bir parti") Menşeviklerinkinden açıkça ayırdediyordu: "Yeni - Iskra, başıbozuk Menşeviklerin darmadağın hilkat garibesi".⁴⁹ Menşeviklerle bölünme sırasında Lenin'in parti üyeliğinin önkoşulları konusunda niye o denli ısrarlı davrandığı da bu şekilde açıklanmalı.

Lenin'in genel parti anlayışındaki unsurlardan, kendi görüşüne göre, tarihsel olarak belirlenenlerle genel geçerliliğe sahip olanları ayırmak gerekir. Tarihsel olarak sınırlanan unsurlar arasında partinin kapalı, gizli örgüte benzer niteliklerini ve parti görevlileri aracılığıyla tepeden aşağıya doğru dikkatle yönlendirilmesini sayabiliriz.

"Siyasi özgürlük koşulları altında partimiz tümüyle seçim ilkesine göre işleyecektir. Fakat günümüzün otokrasi koşullarında partimizi oluşturan binlerce işçi için bunun uygulanması mümkün değildir."⁵⁰

Parti üyeliğini, parti disiplinini sınırlı tutmak ise çok daha genel olarak geçerli bir ilke. Bu bağlamda vurgulanması gereken bir nokta, Lenin için (sözde taraftarlarının bir çoğunun aksine) yukarıda söylenenin otoriteye karşı körükörüne bir kabullenme anlamına gelmediği. Devrimci partinin varlığı, en bilinçli ve savaşkan işçilerle aydınların birleşik ve uyumlu eyleme hazırlıklı olarak, bilimsel tartışmalar yürütmelerini sağlamaya yöneliktir. Bu da, partinin eylemlerine genel katılım olmadan olamaz; bir yandan tartışmada kesin bir berraklık, bir yandan da örgütsel kararlılık gerektirir. Bunun alternatifi 'bataklık'ur, yani bilimsel keskinliğe sahip unsurlar kafaları karmakarışık unsurlarla

karışıp gider, kararlı eylem imkansızlaşır, esas olarak en geri unsurların öncülüğüne izin verilmiş olur. Olumlu bir tartışmanın gerektirdiği disiplin, "özgürce varılmış bir kararla birleşmiş" insanların disiplinidir.⁵¹ Partinin sınırları belli değilse ve parti verdiği kararları uygulayacak uyumlu çalışmaya sahip değilse, o zaman partinin kararlarını tartışmak 'özgürlük' ölçüsü filan olmadığı gibi üstelik anlamsızdır da. Lenin için, merkeziyetçilik parti üyelerinin inisiyatif ve bağımsızlığının gelişmesini önlemek şöyle dursun, bu gelişmenin önkoşuludur.

Lenin'in 1905 yılında, niye iki yıl önce merkeziyetçilik ugruna mücadele ettiğini nasıl açıkladığını hatırlamakta fayda var. Merkezi örgütün ve merkezi gazetenin rolünden söz ederken Lenin şöyle der: Bu merkeziyetçiliğin sonucunda "ortaya öyle bir üyeler ağı çıkacaktır ki, bunlar boş oturup ayaklanma çağrısını beklemeyecek, fakat şimdiden düzenli eylemleriyle gelecek ayaklanmanın başarısını garantilemeye çalışacaklardır. Ve bu eylemleri, en geniş işçi kitleleriyle ve aristokrat düzenden hoşnutsuz olan tüm toplum katmanlarıyla aramızdaki bağları güçlendirecektir... Ve işte tam bu tür eylem genel siyasi durumu doğru yorumlama yeteneğimizi geliştirecek ve dolayısıyla ayaklanmanın zamanını doğru saptamamızı sağlayacaktır. Yine aynı eylem, bütün yerel örgütlerimize, Rusya'nın tümünü sarsan siyasi sorunlara ve olaylara aynı anda tepki gösterme yeteneğini aşılayacak; gösterdikleri tepkinin tutarlı, düzenli ve çabuk olmasını sağlayacaktır."⁵²

Böyle bir örgütün üyesi olmak, işçi ve aydınlara , içinde bulundukları somut durumu, binlerce başka insanın bilimsel sosyalist eyleminin ışığında değerlendirebilme yeteneğini verecektir. 'Disiplin', bireysel tecrübeleri partinin tüm teori ve eylemleriyle aynı bağlamda düşünmeyi kabul etmek demektir. Yani, somut durumların bağımsız değerlendirmesini yapabilmenin karşıtı, değil, aksine, önkoşuludur. Bu nedenledir ki, Lenin için 'disiplin' parti içindeki görüş ayrılıklarının hasıraltı edilmesini değil, ortaya dökülüp tartışılmasını gerektirir. Ancka bu şekilde üyelerin büyük bir kısmı bilimsel değerlendirmeler yapabilirler. Partinin yayın organı, tutarsız bulduğu görüşlere bile açık olmalıdır.

"Kanımca, elimizden gelen her şeyi yapmalıyız ki,

(merkeziyetçiliğin düzgün sınırlarından taşmak, mutlak disiplinden ödün vermek anlamına bile gelse), değişik görüşler öne süren parti gruplarının dedikleri parti içinde herkesçe duyulsun, görüş ayrılıklarının önemli mi önemsiz mi olduklarını herkes tartabilsin, kimin nerede ve nasıl tutarlı veya tutarsız olduğunu herkes görebilsin."⁵³

Kısacası, önemli olan, parti içinde tüm üyelerin tartışmaya katılıp kendi eylemlerinin anlamlarını kavramalarını sağlayacak siyasi bir berraklığın ve keskinliğin varolmasıdır. Bu nedenle, Menşeviklerin yaptığı gibi (ve bazı insanların hala yaptığı gibi), sınıf ile partiyi birbirine karıştırmak saçmalıktır. Bir bütün olarak sınıf sürekli bir şekilde kapitalizme karşı bilinçsiz bir muhalefet içindedir; parti ise sınıfın, bilinçli olup, geri kalanının mücadelesine bilinçli bir yön vermeye çalışan kesimidir. Bu kesimin disiplini tepeden dayatılan bir şey değil, aksine, partinin kararlarına katılan ve bunları eyleme geçirmeye çalışanlar tarafından gönüllü olarak kabul edilen bir şeydir.

SOSYAL-DEMOKRATİK PARTİ, BOLŞEVİK PARTİ VE STALİNİST PARTİ

Lenin'in anladığı parti ile Rosa Lüksemburg ve Troçki'nin hem tasavvur ettikleri, fakat hem de korktukları Sosyal Demokratik parti arasındaki farkı böylece görebiliriz. Bunlardan ikincisi, tüm sınıfın partisi olarak düşünülüyordu. Sınıfın iktidara gelişi partinin iktidarı alışı olacaktı. Sınıfın içindeki tüm eğilimler bu partide temsil edilmek zorundaydı, merkeziyetçilik herne kadar gerekli olduğu kabul edilse bile, sınıfın kendiliğinden hareketinin tepesinde ve ona karşı bir merkeziyetçilik olmasından korkuluyordu. Ancak, Lüksemburg'un uyardığı 'otokratik' eğilimler en çok işte bu tip partide gelişmiştir. Çünkü, buradaki üye ve sempatizan karmaşıklığı, daha yarı politize olmuş üyelerin tümünü bir dizi sosyal harekette birarada tutmak için gereken muazzam mekanizma, siyasi tartışmanın azalmasına ve siyasi ciddiyetsizliğe yol açtı. Bu ise üyelerin kendi politik değerlendirme yeteneklerini gerilettiler, mekanizmanın dayatma gereğini arttırdı. Siyasi farklılıklara açıklık ve kararlılık getirmeyi hedef almış bir örgütsel merkeziyetçilik olmayınca üyelerin iradelerinin sürekli azımsanması kaçınılmaz oldu. Bu koşullarda, yerleşmiş liderlere karşı kişisel sevgi ve

saygı bağları bilimsel ve siyasi değerlendirmelerden daha önemli hale gelir. Bataklıkta, yanlış yol bile olsa hiç kimse açık bir yol izlemese, o zaman hangi yolun doğru yol olduğunun tartışması olmaz. 'Kitle Partisi'ni korumak gibi ali cenap niyetlerle bile olsa örgütsel bağları siyasi değerlendirmelerle bağdaştırmayı reddetmek, ister istemez politikaya sadakat yerine örgüte sadakata yol açtı. Bu da, eski dostluklar uğruna kendi adına hareket edememek anlamına geldi (bu eylemin en açık örneği şüphesiz 1917'deki Martov'dur).

Stalinist partinin, Bolşevik partinin bir başka hali olmadığını anlamak son derece önemli. O da örgütsel mekanizmaların hakimiyeti altındaydı. Onda da, önemli olan örgütün siyasetine değil, örgütün kendisine bağlılıktı. Teori, pratiği yönlendirmek yerine, başka şeyler tarafından belirlenen bir pratiğe kılıf uydurmak amacını güdüyordu. Parti bürokrasisinin aldığı siyasi kararların niteliğini örgüte sadakat tayin ediyor, örgütün genel çizgisini ise Rus devlet aygıtının ihtiyaçları tayin ediyordu. Sözüünü etmekte yarar var, Rusya'da parti mekanizmasının partinin tümü üzerindeki asıl zaferi için işte tam da partiye yüzbinlerce 'sempatizanı' doldurmak, 'parti'yi sınıf ile sulandırmak gerekmişti. En iyisinin bile kendine siyasi olarak güvenemeyenlerin tüm yetkiyi mekanizmaya bırakmasına 'Lenin damgası' araç oldu. Aslında, siyasi ve teorik konuları başlangıç noktası olarak alıp, tüm pratiklerini bunlara tabi kılma ciddiyetini ve disiplinini göstermeye gönüllü olanlar ile üye saflarını kısıtladığı içindir ki gerçek Leninist parti bu bürokratik kontrol eğilimlerinden ıstırap çekmez.

Ancak böylesi, elitist bir parti anlayışı değil midir? Bir bakıma öyledir, fakat bu partinin hatası değil, işçi sınıfı bilincinin eşitsiz gelişmesine neden olan hayatın gerçeklerinin hatasıdır. Etkin olabilmek için parti en 'ileri' olarak tesbit ettiklerini kazanmayı hedeflemelidir. 'Elitist' olmamak uğruna kendi bilim ve bilinç düzeyini düşüremez. Örneğin, sınıfın 'kendi pratiğini' hesaba katmak uğruna şovenist işçilerin enternasyonalist parti üyeleri kadar 'iyi' olduğunu kabul edemez. Ancak, 'öncü' olmak, kendi arzularını, siyasetini ve çıkarlarını sınıfsıfinkilerin yerine ikame etmek de değildir.

Burada önemli olan şu ki, Lenin'in işçi devletinin nüvesi olarak gördüğü parti değil, İşçi Konseyi'dir. En ileri unsurları olduğu gibi en

geri unsurları da dahil, işçi sınıfı bir bütün olarak kendi devletini teşkil eden örgütlenmelere kaulacaktır. "Her işçi yönetimde söz sahibi olmalıdır." Lenin'in devlet üzerine başlıca eserinde partinin lafı bile hemen hemen hiç geçmez. Partinin rolü devlet olmak değil, işçi konseyleri kurması için ve burjuva devletinin kurumlarını devirmek amacıyla mücadele etmek üzere sınıfın geri unsurlarının özbilinçlerini ve özgüvenlerini yükseltmek için onların arasında sürekli ajitasyon ve propaganda yapmaktır. Sovyet devleti tüm sınıfın kendi eyleminin en ileri maddi şeklidir; parti ise sınıfın bu öz eyleminin dünya tarihindeki sonuçlarından en duyarlı olan kesimdir.

İşçi devletinin ve partinin rolleri farklı olmak zorundadır (işçi devletinde birden fazla partinin olabilmesi de bundandır). Biri, işçilerin tüm kesimlerinin —coğrafi sınıai vb— bütün değişik çıkarlarını temsil etmelidir. Örgütlenmesinin şeklinde sınıfın tüm heterojenliğini kabul temelidir. Öte yandan parti ise, sınıfı ulusal ve uluslararası düzeyde birarada tutan şeylerin etrafında kurulur. İdeolojik ikna ile sınıfın heterojenliğini gidermeyi hedefler. Tek tek işçi guruplarının dar sorunları ile değil, ulusal ve uluslararası siyasi ilkeler ile ilgilenir. Önderliğini ancak ikna ile kabul ettirir, zor ile değil. Kapitalizmin işçi sınıfı tarafından devrimci yıkımında yer almak derdindeki bir örgüt sınıfın dolaysız iktidarının organları yerine, kendini ikame etmeyi düşünmez. Böyle bir perspektif Sosyal-Demokratik veya Stalinist partide görülür (üstelik, ileri kapitalist ülkelerde bu partiler kitlelerin özeylemelerinden o derece korkarlar ki, ikame edebilecekleri böylesine organların yaratılmasına yol açacak devrimci pratiğe girişmekten bile çekinmişlerdir). Kapitalist koşullar altındaki devrimci örgüt, kapitalizmin devrilmesi sürecinde ortaya çıkacak işçi devletinden kaçınılmaz olarak oldukça farklı bir yapıya sahiptir. Devrimci parti kendi ilkeleri için, işçi devletinin kurumları içerisinde karşı ilkeleri savunan diğer partilerle mücadee edecektir; bu ancak, onun kendisinin işçi devleti olmadığı için mümkündür.⁵⁴

Bu, Lenin'in parti teorisinin ve devlet teorisinin iki ayrı olgu olmadığını, birbirinden ayrı ele alınmayacağını görememizi sağlıyor. Lenin, devlet teorisini geliştirinceye dek, Bolşevik partisini Rus koşullarına özel bir uyarlama olarak görme eğilimindeydi. Partinin

devlet olacağını öngören Sosyal Demokratik (ve daha sonra Stalinist) anlayış gözönüne alınırsa, gerçek devrimci ve dolayısıyla demokratik sosyalistlerin, sınıfın en bilinçli kesiminin bir örgütünü gerekli görsele bile, partiyi bu en ileri kesimle kısıtlamak istememeleri çok doğaldır. Bu, Rosa Lüksemburg'un siyasi örgüt teorik berraklık konusundaki muğlaklığını gösterir. Onu, "gerçekten devrimci bir hareketin işlediği hatalar" ile "en akıllı merkez komitesinin şaşmazlığı"nı denkleştirmeye götürür. Ancak, eğer parti ile sınıf iktidarının kurumları birbirinden farklı şeyler ise (gerçi biri diğerini etkilemeye çalışır), birinin 'şaşmaz'lığı, diğerinin hatalarından ders çıkarma sürecindeki başlıca unsurdur. Bunun farkında olan ise Lenin'dir. Gerekli dersi çıkaran Lenin olmuştur, Lüksemburg değil (hiç değilse hayatının en sonlarına kadar). "Gelişmiş sanayi ülkelerindeki Marksistler için Lenin'in ilk başlardaki tavrı, Rosa Lüksemburg'un tavrından çok daha az geçerli bir kılavuz olabilir"⁵⁵ sözü doğru değildir. Hala gerekli olan kendi durumlarını ve bir bütün olarak sınıfın durumunu bilimsel süzgeçten geçiren kendi hatalarını acımasızca eleştiren ve bir yandan işçi kitlelerinin günlük mücadelelerine katılırken öte yandan bu kitlelerin eski düzene olan ideolojik ve pratik itaatlarına aralıksız karşı çıkarak işçilerin kendi bağımsız özeylemlerini yükseltmeye çalışan bir devrimci Marksist örgütün kurulmasıdır. Hem Sosyal Demokrasi hem de Stalinizm tarafından yapılan sınıf ve parti eliünü özdeşleştirme hatasına karşı gösterilen tepki çok sağlıklı. Ancak bu tepki, onların mirasını aşmak için yapmamız gerekenleri açıkça kavramamızı önlememelidir.

NOTLAR:

1. Karl Kautsky, The Erfurt Programme (Erfurt Programı), Chicago, 1910, s. 8.
2. a.g.e., s. 8
3. a.g.e., s. 43
4. a.g.e., s.85.
- 5 a.g.e., s.198.

6. a.g.e., s.198.
7. a.g.e., s.198.
8. Karl Kautsky The Road to Power (İktidara Giden Yol), Chicago, 1910, s. 24.
9. Bkz. Karl Kautsky, Social Reuolution (Sosyal Devrim), s. 45. Ve, Carl E. Schorske, German Social Democracy 1905-1917 (Alman Sosyal Demokrasisi, 1905-1917), Cambridge, Maas., s. 115.
10. Karl Kautsky, The Road to Power, s. 47.
11. Karl Kautsky, The Efrut Proramme, s. 188
12. a.g.e. s. 188.
13. a.g.e., s.189.
14. Karl Kautsky, The Road to Power, s. 95.
15. Nashe Slovo 17 Ekim 1915 sayısından Leon Troçki'nin sözleri. L. Troçki, Permanent Revolution (Sürekli Devrim) Londra, 1962, s. 254'deki aktarma.
16. Örneğin, bunlardan 'devrimci yönetim organları' olarak sözü edildiyse bile 1915'te Sotslal Democrat (Sosyal Demokrat)'da olasılıklar üzerine önemli bir yazıda bunlara çok kısıtlı yer verilmiştir, dört sayfalık yazıda ancak beş ya da altı saardasözü geçer.
17. Bkz. Organisational Questions of the Russian Social Democracy (Rus Sosyal Demokrasisinin Örgütsel Sorunları) ve The Mass Strike, The Political Party and the Trade Unions (Kitle Grevi, Siyasi Parti ve Sendikalar).
18. Rosa Lüksemburg, Leninism or Marxism (Leninizm mi, Marksizm mi?), Ann Arbor, 1962, s. 82.
- İlginçtir, cevabında Lenin genel olarak merkeziyetçilik sorusu üzerinde fazla durmaz, Lüksemburg'un yazısındaki biçimsel hatalar ve ayrımlarla ilgilenir.
19. Rosa Lüksemburg, The Mass Strike, s. 57.
20. a.g.e., s.57.
21. Rosa Lüksemburg, Leninism or Marxism, s. 92.
22. a.g.e., s.85.
23. a.g.e., . 93.
24. a.g.e., s.93.

25. a.g.e., s.93.
26. Leon Troçki, The Permanent Revolution and Results and Prospects (Sürekli Devrim, Sonuçlar ve Olasılıklar), Londra, 1962, s. 246.
27. I.Deutscher, The Prophet Armed (Silahlı Peygamber), Londra, 1954, s. 92-93'deki aktarma.
28. a.g.e., s92-93.
29. Bu konulardaki Troçki'nin daha sonraki tartışmasını ele almak için maalesef bu yazıda yer yok.
- 30.V. I. Lenin, Revolutionary Days (Devrimci Günler), Toplu Eserler, İngilizce Baskı, cilt 8, s. 104.
31. V.I. Lenin, Revolutionary Army and Revolutionary Government (Devrimci Ordu ve Devrimci Hükümet), Toplu Eserler, İngilizce Baskı, Cilt 8, s.564
32. Raya Dunyevskaya, Marxism and Freedom (Marksizm ve Özgürlük), New York, 1958, s. 182'deki aktarma.
33. a.g.e,s. 182.
34. V.I.Lenin, The Collapse of the Second International (İkinci Enternasyonal'in Çöküşü), Toplu Eserler, İngilizce Baskı, Cilt 21, s. 257-58.
35. Leon Troçki, History of the Russian Revolution (Rus Devrimi Tarihi), Londra, 1965, s. 981.
36. V.I.Lenin, Toplu Eserler, İngilizce Baskı, cilt 26, s. 57-58
37. V. I. Lenin, What Is To Be Done (Ne Yapmalı?), Moskova, s. 25
38. Bkz. V. I. Lenin, Toplu Eserler, İngilizce Baskı, cilt 7, s. 263.
39. V. I. Lenin, Toplu Eserler İngilizce Baskı, cilt 6, s. 491.
40. a.g.e, cilt 7, s. 265.
41. a.g.e. cilt 8, s. 157.
42. a.g.e., cilt 8 s. 155.
43. A. Gramsci Passato e Presente (Geçmiş ve Günümüz7, Turin, 1951, s. 55.
44. A. Gramsci The Modern Prince and Other Essays (Modern Prenses ve Diğer Denemeler), Londra, 1957, s. 59.
45. a.g.e., s. 66-67
46. A.Gramsci,H. Materialismo Storico e la Filosofia di Benedetto Croce (Tarihi MateryalizmveBenedetto 'Croce'nin Felsefesi),Turin,1948,s. 38.

47. A.Gramsci, The Modern Prince and Other Essays, s. 67.
48. V. I. Lenin, Toplu Eserler, İngilizce Baskı, cilt 7, s.117.
49. a.g.e., cilt 8, s. 145.
50. a.ge.e., cilt 8, s. 196.
51. V. I. Lenin, What Is To Be Done, s. 11.
52. V. I.Lenin, Toplu Eserler, İngilizce Baskı, cilt 8, s. 154.
- 53 .a.g.e., cilt 7, s. 116.
54. 1918 sonrasının Rusya'sı tartışmanın karışmasına neden oluyor. Ancak önemli olan şu ki; Sovyet egemenliği yerine parti egemenliğini yaratan şey partinin biçimi değil, Rus işçi sınıfının harap olmasıydı.
55. T. Cliff Rosa Luxemburg, Londra, 1959, s. 54. Burada, bu büyük devrimciye göstermek istediği saygı Cliff'i gerçekten bilimsel bir değerlendirme yapmaktan alıkoyuyor.

"...Rus devlet kapitalizminin egemen sınıfı aynen Batı'daki egemen sınıfların hareket kabiliyetini kısıtlayan güçlerin etkisi altında. Ve bu egemen sınıf, gün geçtikçe artan bir biçimde, hem dünya pazarının temposuna tabi, hem de bu pazarın şekillenmesine katkıda bulunuyor."

"Aynen Batı'daki gibi, Rusya'da da sosyalizm ancak simdiki egemen sınıfı aşağıya ederek işçi sınıfının iktidarını yaratacak bir işçi devrimi sonunda gerçekleşecektir..."

"...Parti ...sınıftaki, kendiliğinden gelişmelere her an tepki gösterebilmeli ve bu gelişmeler sırasında berrak bir bilince doğru yönelen unsurları kendine çekebilmelidir..."